

W STRONĘ KREATYWNOŚCI
Z Ameryką Łacińską w tle

pod redakcją
Danuty Muchy

Piotrków Trybunalski

W STRONĘ KREATYWNOŚCI

Z AMERYKĄ ŁACIŃSKĄ W TLE

Wydawnictwo
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego
Piotrków Trybunalski 2021

Recenzenci

dr hab. prof. nadzw. UŁ Tatiana Stepnowska (Polska)
Renato Vásquez Velásquez (Gwatemala. Ameryka Środkowa)

Przekład na język hiszpański

Renato Vásquez Velásquez (Gwatemala. Ameryka Środkowa)

Korekta polskiej wersji językowej

mgr Justyna Krawczyk

Projekt okładki

Mariusz Gudź

Copyright © by Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego
w Kielcach, Piotrków Trybunalski 2021

ISBN 978-83-7133-989-9

DOI 10.25951/4395

Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
Filia w Piotrkowie Trybunalskim
ul. J. Słowackiego 114/118, 97-300 Piotrków Trybunalski
tel.: 44 732 74 00 w. 8171, 8172
e-mail: wydawnictwopt@ujk.edu.pl

Dystrybucja: ksiegarnia@unipt.pl

W STRONĘ KREATYWNOŚCI

Z AMERYKĄ ŁACIŃSKĄ W TLE

pod redakcją Danuty Muchy

Mówiąc o pracach Danuty Muchy, to wiele jej projektów literackich lub naukowych polega na zanurzeniu się w niezwykle ekscytującym, ekscytującym... wyjątkowym świecie. Danutę Muchę „Danę” miałem okazję poznać wiele lat temu. Poznałem ją podczas jej pobytu w Gwatemali, moim kraju. Dana jest niezwykle wrażliwą, inteligentną, głęboką osobowością. A najbardziej interesująca z tego wszystkiego jest jej zdolność do sprawiania, by jej doświadczenia były odczuwane przez ludzi, którzy prawdopodobnie nie znają Ameryki Łacińskiej. „Kiedy myślę o Gwatemali, to: czuję gorący i wilgotny klimat. Historię mojej nauczycielki, prof. Danuty Muchy, o tym, jak spędziła noc w domku nad Oceanem Spokojnym w Gwatemali” (Patrycja Perczak). Ameryka Łacińska to kontynent pełen życia, to młody kontynent, na którym ludzie są przyjaźni, pomocni, a przede wszystkim gościnni. To kontynent, który trzeba odkryć. To kontynent do życia. Klimat Ameryki Łacińskiej jest imponujący, od ekstremalnie zimnych temperatur po ciepłe, a flora, fauna i kultura jest niezwykle zróżnicowana. Jak również rzeki, morza i jeziora. Miasta, niektóre niezwykle nowoczesne, a inne nacechowane kolorem i smakiem minionych lat. I to uczucie żywego i młodego kontynentu jest tym, co Danuta Mucha przekazała swoim studentom. W książce: „W stronę kreatywności. Z Ameryką Łacińską w tle”, prezentującej prace studentów pod kierunkiem Danuty Muchy, istnieje

wspólny mianownik, niewielka ilość informacji o Ameryce Łacińskiej. Jednak czytanie tego, co studenci napisali o Ameryce Łacińskiej, robi wrażenie. Opis tradycji, barw, folkloru, problemów społeczno-ekonomicznych i jego mieszkańców, to podejście nie tylko badawcze, ale odnosi się wrażenie, że ci studenci tu byli, że faktycznie odwiedzili Amerykę Łacińską. Co więcej, należy docenić to, jak polscy studenci czują latynoamerykańskie rytmy muzyczne, rytm tańca i ducha świętowania. Te imprezy, na których nigdy nie brakuje jedzenia i picia... między innymi kawy, herbaty, mate, napojów alkoholowych, rumu, tequili. Innymi, bogato analizowanymi aspektami, są aspekty społeczno-ekonomiczne i kulturowe, literatura i przemieszanie grup etnicznych i ich życia codziennego, które występują we wszystkich krajach Ameryki Łacińskiej. Mówienie o Ameryce Łacińskiej to myślenie o miejscach turystycznych, sportowych i bardzo ludzkich i gościnnych ludziach. Jak widzę tę książkę? – Iż ona musi zostać opublikowana, aby ten wspomniały kontynent stał się znany.

Renato Vásquez Velásquez¹
(Guatemala. Centroamérica)

---

¹ Renato Vásquez-Velásquez (1958). Poeta i tłumacz gwatemalski (Ameryka Środkowa). Bratanek wybitnego rzeźbiarza środkowoamerykańskiego Dagoberto Vásqueza Castañedy (1922-1999). Mieszka i pracuje w Gwatemali.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie do tematu	9
Z pasji do Ameryki Łacińskiej	13
Z pasją o Ameryce Łacińskiej	21
Z pasji latynoamerykańskiej	101

WPROWADZENIE DO TEMATU

Gdy studenci filologii angielskiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego Filii w Piotrkowie Trybunalskim zasiedli w sali wykładowej i usłyszeli od piszącej te słowa² wykład o „Kulturze i społeczeństwie Ameryki Łacińskiej”, nikt z nich nie sądził, że wkrótce niemal wszyscy wyrażą chęć członkostwa w Studenckim Kole Naukowym „Pasjonatów Ameryki Łacińskiej”. Zgodnie z zasadą kreatywności, iż „tylko ten

---

² Danuta Mucha – naukowiec, twórczyni nowatorskiego programu „creative writing”, poetka. Doktor habilitowana nauk humanistycznych, profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego. W kilku krajach opublikowała ponad trzydzieści cztery książki poetyckie, eseistyczne i naukowe. Wykłady wygłaszała na uniwersytetach i w instytucjach naukowych, m.in. w: Paryżu, Brukseli, Czechach i Moskwie. Członkini licznych towarzystw naukowych (m.in.: Polskiego Towarzystwa Studiów Latinoamerykanistycznych; Polskiego Towarzystwa Kreatywności w Krakowie) i literackich (m.in.: Polskiego Stowarzyszenia Autorów, Dziennikarzy i Tłumaczy w Europie z siedzibą w Paryżu). Przebywając w Gwatemali w Ameryce Środkowej na długotrwałe prywatne zaproszenie dyrektora Departamentu Sztuki, wybitnego rzeźbiarza latinoamerykańskiego Dagoberto Vásqueza Castañedy i Jego żony Blanki Bianchi Ghezzi de Vásquez. Pobyt ten wzbogacił wiedzę Danuty Muchy, zainspirował twórczo i okazał się bardzo ważny w jej życiu naukowym i literackim, zaowocował bowiem licznymi publikacjami, ukazującymi się sukcesywnie od roku 2015, w którym Gwatemala została ogłoszona Stolicą Kultury Latinoamerykańskiej. Do najważniejszych prac zwartych Danuty Muchy w zakresie dotyczącym niniejszej książki należą następujące monografie naukowe (wybór): D. Mucha, „Gwatemala w międzynarodowych kontekstach kulturowych” (2015); D. Mucha, „Kreatywność w dydaktyce szkoły wyższej. Obszar Studiów Latinoamerykanistycznych” (2018); D. Mucha, „Dagoberto Vásquez Castañeda (1922-1999). Portret artysty latinoamerykańskiego” (2018); D. Mucha, „Miguel Ángel Asturias (1899-1974). Pisarz i dzieło” (2019); D. Mucha, „Gwatemala w międzynarodowych kontekstach literackich” (2020) oraz w zakresie kreatywności m.in. książka: D. Mucha, „Creative writing. Twórcze pisanie” (2014).

zapala, kto sam płonie”, nie opuścili ani jednego wykładu i przystąpili do działań kreatywnego warsztatu naukowego pod kierunkiem piszącej te słowa. Powstałe prace o wielu aspektach kultury i społeczeństwa Ameryki Łacińskiej oparte były na ich wiedzy, spostrzeżeniach i własnych wnioskach. Piszący bazują oczywiście na literaturze naukowej, ze szczególnym uwzględnieniem zredagowanej przez Marcina Floriana Gawryckiego publikacji książkowej pt. „Dzieje kultury latynoamerykańskiej” (Warszawa 2009), Łukaszczyk Ewy, *Pluty Niny*, „Historii Literatur Iberoamerykańskich” (Wrocław 2010) oraz monografii autorstwa piszącej te słowa Danuty Muchy pt. „Kreatywność w dydaktyce szkoły wyższej. Obszar studiów latynoamerykanistycznych” (Piotrków Trybunalski 2018), ale czerpią z nich treści potrzebne do uzasadnienia swoich przemyśleń. Z tego punktu widzenia prace stanowią nowe spojrzenie, także w zakresie kreatywności. W książce, poza wspomnianymi pracami, Czytelnik znajdzie na pewno pasję, z jaką członkowie Koła kończą zdanie: „O Ameryce Łacińskiej – myślę..., czuję..., wiem...”, a końcowym akordem będzie poezja Santiago Ojedy – studenta Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.

Danuta Mucha

***

Temat Ameryki Południowej w Polsce wydaje się być wyczerpany. Na rynku znajduje się niezliczona liczba pozycji traktujących o tym fascynującym kontynencie. Uznaniem cieszy się zarówno literatura historyczna, beletrystyka, a także ta dotycząca kultury i zwyczajów. Kontynent ten wydaje się być bardzo intrygującym miejscem, szczególnie dla kogoś, kto pochodzi z drugiego końca świata – Europejczyka. Dla nas Ameryka Łacińska to całkowicie inny świat – niektórych przeraża, innych zaś fascynuje. Oczywiście jest to całkowicie zrozumiałe – panują tam całkowicie inne zwyczaje w stosunku do powszechnie nam znanych i obowiązujących w Europie. Stan badań wskazuje na to, iż na naszym rynku wydano wiele książek i artykułów dotyczących Ameryki Łacińskiej – pozycji nie tylko stricte naukowych, ale także licznych powieści czy tomów poezji. Co więcej, twórczość latynoamerykańska znana i poważana jest w Europie już od dawna. Jak możemy przeczytać w książce Ewy Łukaszczyk i Niny Pluty „Historia Literatur Iberoamerykańskich”: „Osiągnięcia literatury iberoamerykańskiej zaczęto uznawać w Europie za równorzędne już w pierwszych dekadach XX wieku”. To właśnie dzięki takiej literaturze – literaturze bardziej przyziemnej, a nie naukowej – Europej-

czycy mogą poznać ten kontynent z całkowicie innej perspektywy – oczami zwykłych mieszkańców. Wobec tego ponownie nasuwa się pytanie: Czy lista aktualnych pozycji wydanych na naszym rynku, traktujących o tym rejonie, jest wystarczająca? Bardzo trudno jednoznacznie odpowiedzieć na powyższe pytanie – dla jednych może być wystarczająca, a dla innych, spragnionych wiedzy o tym intrygującym świecie, nie. Wobec tego można odpowiedzieć na inne pytanie – z pewnością jest wystarczająca, by zacząć przygodę z tą fascynującą krainą.

Dominik Porzuczek

**Z PASJI
DO AMERYKI ŁACIŃSKIEJ**

Gdy myślę Gwatemala, to:

Czuję, że można zakochać się w tym miejscu. Kojarzy mi się ono z niezwykłym bogactwem natury i jej dobrodziejstwami w postaci tropikalnych owoców, których zapewne smaku nie znamy.

Wiem, że Gwatemala to piękny kraj, w którym usłyszymy muzykę latynoamerykańską: salsę, cha-chę, rumbę czy nawet tango, o którym wcześniej nie wiedziałam, że wywodzi się z Ameryki Łacińskiej. Obecnie wiem, iż z Gwatemali pochodzi wielu wybitnych ludzi, takich jak na przykład gwatemalski pisarz - noblista, Miguel Ángel Asturias.

Powiem przyjaciółom, że jest ona kolebką sztuki, muzyki, a także pięknych krajobrazów. Należy jednak pamiętać, iż Gwatemala, mimo że to niezmiernie piękny i rozwinięty kraj, jest również pełen niebezpieczeństw i niestety nie każdy będzie mógł sobie pozwolić na jej odwiedzenie, ale wiedza na jej temat jest bezcenna.

Sylwia Bartłomiejczyk

Gdy myślę Gwatemala, to:

Widzę malownicze, pełne uroku i wprowadzające w nostalgiczny nastrój zachody słońca; widzę miejsca

stanowiące kolebkę kultury latynoamerykańskiej, widzę pięknych ludzi, głęboko zakorzenione tradycje i zwyczaje.

Czuję gorące powietrze i miejsca pełne turystów. Czuję, że jest to miejsce, które z całą pewnością chciałabym odwiedzić w niedalekiej przyszłości.

Wiem, że Gwatemala swoim bogactwem kulturowym i swoją historią oczaruje każdego.

Powiem Przyjaciołom, że jest to niezwykle ciekawe miejsce, które na pewno powinno znaleźć się na ich liście miejsc wartych zobaczenia.

Aleksandra Chojnacka

Gdy myślę Gwatemala, to:

Czuję, że jest to miejsce, które skupia w sobie cały dorobek kultury Ameryki Łacińskiej, stanowiąc istotną domenę całego kontynentu.

Wiem, że jest to miejsce, które zapewne chciałbym zwiedzić w przyszłości, aby na własne oczy dojrzeć bogactwo kulturowe, które skrywa ta kraina.

Powiem Przyjaciołom, że Gwatemala jest warta poznania, gdyż jest to niewątpliwie miejsce ciekawe i godne uwagi.

Artur Kołodziejczyk

Gdy myślę Gwatemala, to:

Czuję, że Gwatemala to niewątpliwie niezwykle kraj, bogaty zarówno pod względem kulturowym, jak i historycznym.

Widzę oczami wyobraźni cudowne krajobrazy złożone z wodospadów oraz wulkanów, a także ruiny Majów znajdujące się w dżungli. Na samą myśl czuję latynoski klimat pełen muzyki, tańca i „cariño”, co oznacza wyrażanie uczuć i czułości w szczególny sposób, pełen miłości i empatii do drugiego człowieka.

Wiem, że moc tego kraju, jak i całej Ameryki Łacińskiej, nie jest doceniona na świecie. Jednak z pewnością jest to kierunek warty poznania przez każdego człowieka. Jeśli nadarzy mi się sposobność, na pewno będę opowiadać i dzielić się moją wiedzą na temat Ameryki Łacińskiej z moimi przyjaciółmi.

Powiem przyjaciołom chociażby o cudownych tańcach, posłuchamy przy najbliższej sposobności tamtejszej muzyki, a może nawet do niej zatańczymy.

Justyna Kondaszewska

Gdy myślę Gwatemala, to:

Widzę egzotyczny kraj o odmiennej kulturze i religii. Mieszkańcy żyją w zupełnie inny sposób niż ludzie krajów Europejskich.

Czuję, że fajnie byłoby choć na chwilę zamienić się miejscami i poczuć aurę i klimat tego miejsca.

Wiem, że ludzie mieszkający w Gwatemali nie mają łatwego życia i muszą mierzyć się z wieloma przeciwnościami i trudnościami życia codziennego – trzęsienia ziemi lub kradzieże.

Powiem Przyjaciołom, że miejsce to jest warte odwiedzenia i poznania jego historii. Na pewno w przyszłości chciałabym tam pojechać, choćby na krótką wycieczkę.

Dominika Kwiatkowska

Gdy myślę Gwatemala, to:

Czuję gorącą, ale i wilgotną pogodę. Od razu na myśl przychodzi mi opowieść mojej wykładowczynie Pani Prof. Danuty Muchy o tym, jak nocowała w domku nad Oceanem Spokojnym w Gwatemali. Noc była niesamowicie duszna, a po przebudzeniu jej oczom ukazała się ogromna żaba.

Wiem, że na pewno w Gwatemali można przeżyć wiele niezapomnianych przygód i dać się zaskoczyć różnicom kulturowym.

Powiem Przyjaciołom, że warto odwiedzić ten kraj chociażby po to, aby skosztować tradycyjnej kuchni, za-

chwycić się pięknem przyrody lub doszkolić się w znajomości języka hiszpańskiego.

Patrycja Perczak

Gdy myślę Gwatemala to:

Czuje, że wiem o niej dużo więcej niż przed przystąpieniem do Koła Pasjonatów Ameryki Łacińskiej.

Wiem, że językiem urzędowym jest hiszpański, Miguel Ángel Asturias Rosales był laureatem Nagrody Nobla, marimba gwatemalska jest jednym z najmniej granych instrumentów muzycznych w dzisiejszym świecie, stolicą Gwatemali jest Gwatemala.

Powiem Przyjaciołom, że warto poznać historię Gwatemali, poczytać o niej trochę więcej niż dwa zdania oraz warto się udać do niej na wakacje, by ją zwiedzić, ponieważ jest bardzo ciekawym, często niedocenianym miejscem.

Aleksandra Skóra

**Z PASJĄ
O AMERYCE ŁACIŃSKIEJ**

***

O LITERATURZE W AMERYCE ŁACIŃSKIEJ. WYBRANE ZAGADNIENIA

W moim przekonaniu ilość polskich pozycji książkowych dotyczących powyższej bibliografii jest zbyt mała. Słyszając wszystkie historie na temat Ameryki Łacińskiej, domnimam, iż powinno być ich znacznie więcej. Gdyby wszystkie dostępne książki w innych językach przetłumaczono na język polski, byłoby ich znacznie więcej, a co za tym idzie, znajomość historii krajów Ameryki Łacińskiej byłaby znacznie głębsza, niż ma to miejsce obecnie. Uważam również, że gdyby tych pozycji książkowych było więcej, ilość osób, która wie, co to Ameryka Łacińska, znacznie by wzrosła. Pomogłoby to także subiektywnej ocenie, które z tych informacji są odczuciem autora żyjącego w tych cywilizacjach, a które informacje są tylko zasłyszane od osób trzecich. O Ameryce Łacińskiej powinno się pisać znacznie więcej, ponieważ jest to całkowicie odmienny świat, a zarazem bardzo fascynujący. W książce pod tytułem *Dzieje kultury latynoamerykańskiej* pod redakcją Marcina F. Gawryckiego mowa jest między innymi o cywilizacji, przyrodzie, dziejach, filozofii, ewolucji, odkryciach, kolonizacjach, muzyce, Indianach i innych ludziach, migracji, społeczeństwie

i miejscach zamieszkania, jak i nierówności społecznej, religiach, gender, gospodarce i elitach, wojsku, literaturze, sztuce, filmach, kuchni, sporcie, jak również o hybrydyzacji. W swojej pracy podejmę się szerszego opisu na temat literatury w Ameryce Łacińskiej. Temat ten jest godny omówienia, co postaram się udowodnić w dalszej części pracy.

Literatura Ameryki Łacińskiej podzielona jest na dwie części – starą i młodą. Stara to ta przekazywana ustnie z pokolenia na pokolenie przez ludy prekolumbijskie. A młoda literatura to ta stworzona przez odkrywców, pisana po hiszpańsku lub ta, która powstała podczas okresu niepodległościowego. Na podstawie powyższych informacji nie można stwierdzić, czy w Ameryce Łacińskiej literatura istnieje od niedawna lub bardzo dawna, ponieważ zdania te są bardzo podzielone i zależą od punktu widzenia. Zatem, znając przeszłość tworzenia się literatury w Ameryce Łacińskiej, można zadać pytanie: Czy jest ona jednością, czy też nie? Według mnie, posiadając dzieła w różnych językach, nie można jednoznacznie określić, że kultura latynoamerykańska jest jednością. Każdy kraj należący do Ameryki Łacińskiej posiada różnorodność kulturową, a co za tym idzie, odmienność w poglądach czy też stylu pisania dzieł. To, że prace te są pisane w języku hiszpańskim, nie oznacza, że są one takie same i można z łatwością zaliczyć je jako jedność.

Literatura latynoamerykańska przeszła gruntowną reformę, gdyż społeczeństwo poczuło zagrożenie i niedosyt swojej wiedzy. W ten sposób nastąpiła zmiana i zaczęła rozwijać się współczesna literatura, która ma na celu odzwierciedlenie rzeczywistości. Zaczęły powstawać nowe formy wierszy, jak i prozy. Literatura nabrała nowych cech wizualizacji, nawiązań zarówno muzycznych, jak i artystycznych. Można również zwrócić uwagę, że współczesna literatura to humorystyka, zmiana bohaterów na osoby indywidualne. Mity zaczęły odgrywać istotnie ważną rolę w tym typie literatury, a również punktem kulminacyjnym stała się krytyka i działanie wyobraźni w celu spojrzenia na rzeczywistość w nowy, świeży sposób. Magia, świat bajkowy, fantazja czy świeżość to coś, co dla Europejczyków miało prawdziwe znaczenie realizmu magicznego związanego z ludzkością i przyrodą. A kwestia polityki i eksperymentalizm nie łączy się z miłością, walecznością czy nowością, jak można byłoby zakładać na podstawie wcześniejszych dzieł. Na skutek tego, iż zmienił się pogląd społeczeństwa w literaturze, powstał realizm magiczny. Coś, co ma wpływ na nasze odczucia, wyobrażenia, jest czymś pożądanym. Wraz z nowym nurtem otwieramy swoją świadomość i pogląd na rzeczy mniej przyziemne. Choć na chwilę daje nam to szansę przenie-

sienia się do innego świata i innej rzeczywistości. Jednak założenia dotyczące stworzenia czegoś nowego przyniosły nieoczekiwane skutki. Realizm magiczny, który miał stać się czymś pozytywnym, w odwrocie pogłębił odmiennność ludności latynoamerykańskiej od ludności europejskiej. Uwydatnił ich egzotyczne korzenie i inność w postrzeganiu świata. Europejczycy stwierdzili, że kraje te zamiast się rozwijać i iść na przód, wciąż zataczają koło i stoją w tym samym punkcie.

Ameryka Łacińska, jak wszędzie na świecie, rozwija się i ma problemy mniejsze bądź większe. Dzisiejsi pisarze średniego pokolenia nie starają się, aby akcja ich dzieł toczyła się nadal w przepięknych, rajskich miejscach Ameryki Łacińskiej, lecz dążą do ukazania jej jak najgorszych cech. Nikt nie próbuje w racjonalny sposób połączyć ze sobą starego i nowego odzwierciedlenia i wytłumaczyć problemów, które w nich występują. Każdy zamiata je pod dywan i naświetla odmiennność, która występuje tam i w Europie. Zmienił się pogląd na świat, przestały interesować czytelników masy, a zaczęto skupiać uwagę na indywidualnych jednostkach. Niesie to za sobą konsekwencje tego typu, iż współczesna proza latynoamerykańska zubożała, a wielu pisarzy nie podejmuje się już tematyki związanej z kulturą i narodowością Ameryki Łacińskiej.

Moim zdaniem zmiany w literaturze Ameryki Łacińskiej i ograniczony dostęp do tłumaczonej na język polski tejże literatury powoduje, że mamy mylne wrażenie i wyobrażenie o kulturze latynoamerykańskiej. Zacierają się różnice między Europejczykami a mieszkańcami Ameryki Łacińskiej, co nie powinno mieć miejsca, bo przecież są to zupełnie inne kultury. Zarówno pochodzenie, położenie geograficzne, jak i wpływ tradycji i folkloru powinny mieć duży wpływ na pokazanie świata różnorodności ludzi zamieszkujących tereny Ameryki Łacińskiej. Twórcy współczesnej literatury latynoamerykańskiej powinni dbać o zachowanie własnej tożsamości, a nie upodabniać się do reszty pisarzy. Tłumacze zaś mogliby postarać się o udostępnianie nam jeszcze większej ilości książek, które to pozwolą choć na chwilę przenieść się do świata i rzeczywistości zgoła innej niż nasza. Bo choć w naszej kulturze i otoczeniu również możemy znaleźć rzeczy piękne i warte naszej uwagi, to pewnie się ze mną zgodzicie, że zawsze, jeżeli poznajemy coś innego i różnego od tego, co już znamy i widzimy, czyni nas bardziej otwartymi na innych i daje możliwości porównania naszego życia i egzystencji z ich problemami i rzeczywistością, w jakiej przyszło im żyć.

Dominika Kwiatkowska

***

MUZYKA W AMERYCE ŁACIŃSKIEJ. WYBRANE ZAGADNIENIA³

Muzyka latynoamerykańska nie wydaje się być popularną dziedziną w Polsce. Z własnego doświadczenia muszę przyznać, iż wcześniej nie słyszałam wiele o muzyce Ameryki Łacińskiej, a znałam jedynie jej podstawowe style muzyczne, takie jak: samba, cha-cha, rumba czy salsa, jednak moja wiedza na ich temat nie jest na tyle obszerna, abym była w stanie podać ich cechy charakterystyczne czy nawiązać do historii ich pochodzenia. Uważam również, iż dostęp do dzieł opisujących tę tematykę w języku polskim jest ograniczony. Większość ze źródeł dostarczających nam informacji na temat Ameryki Łacińskiej skupia się na opisie jej historii, cywilizacji, społeczeństw czy geografii. Brakuje zatem dzieł, które opisują szczegółowo muzykę latynoamerykańską, poczynając od jej korzeni, a następnie skupiając się na poszczególnych gatunkach muzycznych. Istnieje tylko kilka pozycji bibliograficznych, które poruszają tematykę muzyki latynoamerykańskiej: „Muzyka na Kubie” (Carpenter, 1964), „Kultura muzyczna w jezuickich redukcjach Indian Guarani”, „Teologia Praktyczna”, nr

---

³ Podobnie brzmiące tytuły tematów prac stanowią różne ich ujęcia.

3 (Nawrot, 2002), „Muzyka instrumentem ewangelizacji w redukcjach Indian Chiquitos”, „Teologia Praktyczna”, nr 4 (Nawrot, 2003). W swojej pracy chciałabym skupić się na wybranych zagadnieniach dotyczących muzyki Ameryki Łacińskiej, a dokładniej na gatunkach muzycznych, takich jak tango, salsa, samba, reggae i pop.

Spis treści książki „Dzieje kultury latynoamerykańskiej” pod redakcją Marcina F. Gawryckiego dostarcza cennych informacji na temat tego, jakie zagadnienia są w niej szczegółowo opisane. Uważam, iż kolejność przedstawionych w niej zagadnień jest odpowiednia, ponieważ na początku przedstawione są w niej informacje na temat cywilizacji latynoamerykańskiej, jej dziejów, przyrody występującej na terenach Ameryki Łacińskiej, następnie przechodzimy do rozdziałów dotyczących społeczeństw latynoamerykańskich. W kolejnych rozdziałach możemy dowiedzieć się więcej o gospodarce, polityce czy kulturze Ameryki Łacińskiej, zagłębiając się jeszcze bardziej w cechy charakterystyczne poszczególnych krajów wchodzących w skład Ameryki Łacińskiej.

Na początku warto zadać pytanie: Czy istnieje muzyka latynoamerykańska? Jeśli tak, czym ona się cechuje? Otóż muzyka latynoamerykańska posiada charakterystyczne dla niej cechy, które zdradzają jej pochodzenie. Przede

wszystkim chodzi tutaj o język. Jest ona tworzona w języku hiszpańskim oraz portugalskim, co wynika z tego, iż Ameryka Łacińska znajdowała się kiedyś pod wpływem Hiszpanii oraz Portugalii w czasach kolonializmu. Muzyka ta wydaje się bardzo skoczna i rytmiczna, co powoduje, iż muzyka latynoamerykańska zazwyczaj kojarzona jest z imprezą karnawałową lub ze szkołą tańca. Każdy taniec, który powstaje do muzyki latynoamerykańskiej posiada charakterystyczny układ, dzięki któremu można go rozpoznać. Muzyka latynoamerykańska kojarzona jest więc z zabawą oraz rozrywką, dlatego też nadaje się idealnie do tańca. Niektórzy uważają, iż wszystkie gatunki muzyki latynoamerykańskiej są do siebie podobne, jednak warto zauważyć, iż każdy z nich posiada odrębne cechy, mimo tego, iż należą do tej samej grupy gatunków muzycznych. Różnice wynikają jednak z ich historii powstania oraz pochodzenia, na które warto zwrócić uwagę.

Można by powiedzieć: „nie wiem, co to tango”, a tak naprawdę każdy miał z nim kiedyś styczność. Taniec ten pojawił się w dzielnicach portowych Buenos Aires w latach 1850-1890. Taniec ukształtowały go dwa gatunki: milonga oraz afrykańskie candombe. Milonga jest bardzo podobna do tanga, bo utrzymana w tym samym dwudzielnym metrum, zaś urugwajskie candombe to muzyka niewolników

afrykańskich wybijana na bębnach. W późniejszym okresie na tango miały wpływ również europejskie tańce, takie jak mazurki, walce czy passodoble, a tango przeszło z formy instrumentalnej w formę wokalną. Wokalna forma tanga opierała się na slangu mieszkańców Buenos Aires przełomu XIX i XX wieku zwanym lunfardo, który powstał poprzez łączenie języków imigrantów, tj. francuskiego, włoskiego, polskiego, portugalskiego z językiem hiszpańskim. Lunfardo i tango w wersji śpiewanej, czyli tango canción spopularyzował Carlos Gardel, jednak jego przedwczesna śmierć spowodowała, że tango wróciło do formy instrumentalnej, którą rozwinął Astor Piazzolla. Stosunkowo niedawno powstało natomiast tango electrónico, które, jak nazwa wskazuje, stanowi połączenie tanga z muzyką elektroniczną. Pierwszym zespołem, który zaczął tworzyć ten gatunek było trio Gotan Project, a następnie powstały: Tanghetto, Otros Aires, Bajafondo Tango Club na czele z Gustavo Santaolallą.

Samba od zawsze kojarzyła mi się z karnawałem w Brazylii i wiem, że samba to królowa muzyki brazylijskiej. Od zawsze wydawało mi się, że jest to bardzo rytmiczna muzyka, która porywa do tańca. Jak się okazuje, samba to połączenie różnych gatunków muzycznych, takich jak polki, tanga czy habanery. Sambę zapoczątkowali

jednak niewolnicy ze środkowej Afryki, przywożąc ze sobą styl muzyczny lundu. Pierwszym nagraniem tego gatunku było „Pelo telefone” zespołu Banda de Odeon z 1917 roku. Samba stała się jednak popularna dzięki radiu w latach 30. XX wieku. W USA samba zyskała popularność dzięki twórczości Doricala Caymmiego i Carmen Mirandy, która stała się ikoną samby lat 40.

Okazuje się, iż znana mi salsa jako kubański gatunek muzyczny nie istnieje. Salsa, jak nazwa wskazuje (w języku hiszpańskim salsa oznacza sos), jest mieszaniną kubańskich i karaibskich gatunków muzycznych, a tak naprawdę Amerykanie w latach 70. zaczęli nazywać je jednym terminem, czyli salsą. Według znanego kubańskiego muzyka Machito salsa to nowa wersja tego, co jest grane przez ostatnie 50 lat. Salsa jest oparta na wielu gatunkach muzycznych, takich jak: mambo, guaracha, cza-cza, bolero, guaguanaco i sona. Salsa ma bardzo bogatą sekcję rytmiczną, w której skład wchodzi claves, sekcja dęta i linia melodyczna grana na fortepianie. Salsa powstała w Stanach Zjednoczonych, a następnie znalazła swoich zwolenników w krajach Ameryki Łacińskiej. W Europie zaczęła cieszyć się popularnością dopiero w latach 80. Salsa uległa modyfikacji dzięki wpływom portorykańskich, dominikańskich oraz kolumbijskich muzyków, takich jak:

Machito, Damaso Perez Prado, Celia Cruz, Johnny Pacheco, Ray Barretto, Rubén Blades, Ernesto Fruko Estrada. Od nagrania w 1964 roku płyty „Cananazo” przez zespół Nuevo Tumbao de Pacheco do lat 80. Studio Fania Records przodowało na rynku tego gatunku muzycznego, a później pojawiły się konkurencyjne wytwórnie, takie jak TH-Rodven czy RMM. Okazuje się również, iż salsa uległa pewnym modyfikacjom, o których warto wspomnieć. W latach 80. pojawił się w Nowym Jorku gatunek salsa romantica, która posiada wolną, melancholijną linię melodyczną. Jego głównym przedstawicielem jest Louie Ramirez. Kolejną modyfikacją salsy jest salsacumbia, która jest połączeniem salsy z cumbią. Inni muzycy próbowali również łączyć salsę z pozostałymi gatunkami muzycznymi, jak na przykład rockiem czy rapem. Muzykowi Andiemu Montanez udało się stworzyć połączenie salsy i reggaetonu, czyli salsaton.

Muzykę reggae znam jako gatunek muzyki, który charakteryzuje się wolniejszą rytmiką, ale posiada radosny wydźwięk i przekaz. Reggae powstało dzięki czarnoskórym niewolnikom, którzy dotarli w czasach kolonizacji do Ameryki Łacińskiej. Pochodzi z Karaibów, ale często kojarzy się z Jamajką jako jej kolebką. Reggae stało się popularne w latach 60. i 70. XX wieku za sprawą głównych

przedstawicielei tego gatunku muzycznego, takich jak Bob Marley czy Toots Hibbert. Muzyka reggae zyskała również popularność w Europie. Często jest również łączona z innymi gatunkami muzycznymi.

Muzyka pop jest jednym z najbardziej popularnych gatunków w dzisiejszych czasach. Można ją usłyszeć w każdym radiu, a także piosenki wykonawców latynoamerykańskich, którzy odnaleźli się na światowym rynku muzycznym. Dzięki takim wykonawcom jak Ricky Martin, Shakira czy Juanesa mamy możliwość usłyszeć komercyjne piosenki, które zawierają rytmy latynoamerykańskie, takie jak sambę, salsę czy elementy vallenato. Drogę do sukcesu na rynku muzycznym USA otworzyli jednak kubańscy muzycy Gloria i Emilio Estefanowie, którzy osiągnęli ogromny sukces w latach 80. XX wieku, a ich zespół Miami Sound Machine zyskał ogromną sławę w Stanach Zjednoczonych.

Podsumowując, istnieje wiele gatunków muzycznych, które wywodzą się z Ameryki Łacińskiej. Dzięki ogromnej różnorodności tworzą one barwną mozaikę brzmieniową charakterystyczną dla kultury latynoamerykańskiej. Interesujący jest fakt, iż część gatunków muzycznych powstała dzięki napływowi emigrantów, którzy przywieźli ze sobą niezwykle ciekawe nurty muzyczne. Łączenie różnych ga-

tunków muzycznych dało początek niezwyklej rytmiczności i energiczności muzyce latynoamerykańskiej. Okazuje się, iż Ameryka Łacińska stanowi kolebkę wielu gatunków muzycznych, z czego wcześniej nie zdawałam sobie sprawy. Uważam, iż warto mieć świadomość tego, jak ogromny wpływ ma muzyka tworzona w Ameryce Łacińskiej na muzykę, której słuchamy na całym świecie.

Sylwia Bartłomiejczyk

***

MUZYKA LATYNOAMERYKAŃSKA. WYBRANE ZAGADNIENIA

Do tej pory niewiele wiedziałam na temat Ameryki Łacińskiej. Zwykle nazwa ta kojarzy się głównie z Brazylią i Argentyną, jednak w tej kwestii moja wiedza była również znikoma. Przedstawiona bibliografia zawiera wiele pozycji, nie tylko w języku polskim. Znaleźć w niej można tytuły związane z wieloma aspektami Ameryki Łacińskiej. Uważam jednak, że temat muzyki nie jest wystarczająco rozwinięty. Niewiele tytułów dotyczy tylko i wyłącznie aspektów muzycznych. Bibliografia zawiera wiele pozycji nawiązujących do kultury krajów Ameryki Łacińskiej, jednak nie ma pewności, że tematy związane bezpośrednio z muzyką latynoamerykańską będą zawarte w owych książkach. Uważam, że podana bibliografia nie wyczerpuje w pełni tematu muzyki krajów Ameryki Łacińskiej. Myślę, że mogłoby powstać więcej książek skupiających się tylko i wyłącznie na muzyce latynoamerykańskiej.

W książce pt.: „Dzieje kultury latynoamerykańskiej” pod redakcją Marcina Gawryckiego jest mowa o cywilizacji, przyrodzie, przedstawiane są krótkie dzieje Ameryki Łacińskiej, myśl filozoficzna, odkrycia, tradycje, pojawia się opis miasta i wsi, religii, poruszany jest wątek gospo-

darczy. W spisie treści możemy znaleźć odniesienia do działów poświęconych polityce oraz wojsku. Książka obejmuje tematy odnoszące się do kultury z uwzględnieniem literatury, sztuki, muzyki, a także filmu, kuchni czy też futbolu latynoamerykańskiego. Dla mnie najważniejszym rozdziałem jest ten, który dotyczy muzyki latynoamerykańskiej. Rozdział ten opisuje poszczególne gatunki muzyczne (rozdział XXXII).

W pewnej mierze muzykę krajów latynoamerykańskich łączy historia tych krajów. Style muzyki latynoamerykańskiej zaczęły się kształtować w czasach kolonializmu i z wiekiem przekształcały się i ewoluowały. Utwory latynoamerykańskie mają w sobie elementy zarówno afrykańskie, jak i europejskie. Muzyka krajów latynoamerykańskich nadaje się przede wszystkim do tańczenia. W utworach śpiewanych dominuje język hiszpański, portugalski, rzadziej francuski. Nie należy jednak mylić pojęć i nazw stylów tej muzyki, ponieważ, mimo czasami podobnych brzmień, każdy z tych utworów cechuje się pewnymi charakterystycznymi elementami. Muzyka latynoamerykańska to przede wszystkim: vallentao, dość popularna w tanecznym środowisku samba, również znane i popularne mambo, a także zmysłowa cza-cza i rumba. Rozpoznawalna jest również salsa czy coraz bardziej po-

pularna w Europie bachata. Wszystkim dobrze znane, temperamentne tango jest również stylem latynoamerykańskim. Ponadto w krajach Ameryki Łacińskiej, tak jak w większości krajów świata, usłyszeć można muzykę pop, śpiewaną przez latynoskie, znane na całym świecie gwiazdy, np. Ricky Martin, Shakira czy Juanes.

Tango często możemy oglądać w telewizji lub innych mediach. Charakterystyczna melodia często pozwala rozpoznać tango. Taniec ten wygląda bardzo zmysłowo, tak jakby pomiędzy dwojgiem partnerów istniała bardzo silna relacja. O historii tanga nie wiem zbyt wiele. Początek tradycyjnego tanga datuje się na lata 1850-1890. Taniec wykształcił się w dzielnicy Buenos Aires, ale szybko rozprzestrzenił się na południe. Taniec ten do dziś cieszy się ogromną popularnością. Zanim dowiedziałam się dokładniej, co to tango, słowo to kojarzyło mi się tylko z oglądanym w telewizji tańcem oraz utworem Sławomira Mrożka pt.: „Tango”. Dzięki fragmentowi książki pt.: „Dzieje kultury latynoamerykańskiej” dowiedziałam się, że tango to również gatunek wokalny. Słowa tanga tworzone były poprzez wymieszanie języka hiszpańskiego z włoskim, portugalskim oraz francuskim. Interesującym faktem jest to, że na tango wpływ miał również język polski oraz taniec mazurek.

Pierwsze skojarzenie, jakie przychodzi na myśl po usłyszeniu słowa samba, to Brazylia i karnawał w Rio de Janeiro. Samba tańczona podczas karnawału kojarzy się również z kolorowo ubranymi kobietami i rytmiczną, żywą, szybką i pełną energii muzyką. Karnawałowe pokazy samby w Rio co roku przyciągają tysiące turystów, chętnych obejrzeć to barwne widowisko. Dzięki fragmentom książki „Dzieje kultury latynoamerykańskiej” wiem, że samba nazywana jest królową muzyki brazylijskiej. Lata 30. XX wieku spopularyzowały sambę, dzięki pojawieniu się na szeroką skalę radia. Samba wykształciła się z przywiezionego przez środkowoafrykańskich niewolników stylu muzycznego nazywanego lundu. Wiadomo również, że samba to styl, który wyrósł z połączenia i ewoluowania, przejmując elementy polki czy tanga. Na duże zainteresowanie sambą w USA wpłynęła twórczość Doricala Caymmiego oraz jego współpraca z Carmen Mirandą, która stała się ikoną samby lat 40., odnosząc sukcesy w Nowym Jorku i Hollywood.

Dla wielu osób salsa kojarzy się nie tylko z tańcem, ale również z ostrym sosem kuchni meksykańskiej podawanym do przekąsek i zrobionym ze zmiksowanych lub drobno pociętych warzyw lub owoców. Głównym składnikiem tego sosu są pomidory. W kuchni polskiej salsa

sprawdza się dobrze w połączeniu z chipsami, ale również z mięsnymi przekąskami lub daniami ziemniaczanymi. Słowo „salsa” w języku hiszpańskim oznacza „sos”. Salsa kojarzona z tańcem jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych kubańskich gatunków muzycznych. Jednak jak nazwa wskazuje, salsa to mieszanka różnych gatunków muzycznych. Powstała w latach 70. w Stanach Zjednoczonych. Łączy ze sobą muzykę kubańską i karaibską. Znana mi salsa zaczęła się rozprzestrzeniać na kraje latynoamerykańskie, aż w końcu dotarła do Europy, gdzie zyskała ogromną popularność w latach 80. Salsa zyskała nowe brzmienie, które nadali jej portorykańscy, dominikańscy czy kolumbijscy artyści. Po pewnym czasie pojawiła się również wolniejsza wersja salsy, zwana salsą romantyczną, która zyskała popularność w Nowym Jorku, a następnie w całych Stanach Zjednoczonych i Ameryce Łacińskiej. Z biegiem lat pojawiły się na rynku nowe gatunki muzyczne. Salsa była łączona z innymi gatunkami przez młodsze pokolenia artystów.

Natomiast styl reggae kojarzony jest przede wszystkim z Jamajką. Gatunek ten zyskał swój rozgłos dzięki twórczości Boba Marleya, który uważany jest za prekursora tego gatunku. W muzyce reggae można usłyszeć instrumenty takie jak: perkusja, gitara, gitara basowa, trąb-

ka, fortepian czy też saksofon. Muzyka reggae jest bardzo rytmiczna, energiczna, miarowa i spokojna. Najbardziej popularnym utworem muzyki reggae, jaki znam, jest piosenka pt.: „No Woman, No Cry”. Innym ważnym i znanym artystą tego gatunku jest Toots Hibbert. Reggae to gatunek zrodzony w regionie karaibskim, jednak przez to, że powstał w anglojęzycznej Jamajce, rzadko kojarzony jest z Ameryką Łacińską. Podobnie jak w innych gatunkach muzyki latynoskiej, reggae zawiera w sobie rytmy afrykańskie. Gatunek ten szczególnie popularny stał się na przełomie lat 60. i 70. XX wieku i zyskał tysiące fanów zarówno w Ameryce, jak i Europie.

Pop to prawdopodobnie najbardziej znany i rozpowszechniony gatunek muzyczny na całym świecie. Tysiące artystów utożsamiają się z tym gatunkiem i tworzą muzykę pop. Gatunek ten zalał cały rynek muzyczny. Muzyka pop lub muzyka popularna zwana jest również muzyką rozrywkową. Pop nastawiony jest na masowego odbiorcę i produkowany jest przede wszystkim dla przyjemności odbiorcy. Na rynku muzycznym możemy znaleźć również wielu latynoskich artystów tworzących muzykę pop. Zaliczamy do nich chociażby powszechnie znaną Shakirę czy Ricky’ego Martina, który jest pewnego rodzaju ikoną. Ricky miesza muzykę pop z brzmieniami tanga

czy vallenato. Oczywiście wyżej wymienieni artyści to tylko przykłady, ale jest wielu innych latynoamerykańskich wykonawców, którzy tworzą muzykę pop, łącząc ją z typowymi dla Ameryki Łacińskiej brzmieniami.

O muzyce latynoamerykańskiej można by napisać jeszcze wiele. Uważam, że jest to bardzo interesujący temat i powinno powstać więcej książek, które w bardziej szczegółowy sposób rozwinęłyby tematy muzyki latynoamerykańskiej. Według mnie powinno powstać więcej pozycji, które pozwoliłyby poznać dokładną historię i ewolucję na przestrzeni lat każdego gatunku charakterystycznego dla Ameryki Łacińskiej.

Aleksandra Chojnacka

***

KUCHNIA LATYNOAMERYKAŃSKA. WYBRANE ZAGADNIENIA

Ameryka Łacińska to z całą pewnością jedno z najbardziej egzotycznych i kolorowych miejsc na świecie. Wydawałoby się, że istnieje obszerna literatura na ten temat, natomiast kiedy przeszukuje się istniejącą literaturę, można odnieść wrażenie, że w Polsce nie jest ona tak duża, jakby się mogło wydawać na pierwszy rzut oka. Podejrzewam, że gdybym porozmawiała z rodziną i przyjaciółmi na temat dostępności pozycji książkowych o Ameryce Łacińskiej, to myślę, że byliby zdziwieni, że jest ich tak niewiele. Ameryka Łacińska to dla Polaków wciąż odległa kraina. Myślę, że Polacy nie wykazują dużego zainteresowania wyżej wymienionym tematem, ponieważ geograficznie, historycznie czy kulturowo nie jesteśmy mocno związani z mieszkańcami krajów Ameryki Łacińskiej. W moim przekonaniu powinno być więcej książek i artykułów o tej tematyce. Gdyby tak było, to z wielką chęcią bym po nie sięgnęła i zagłębiła się w świat tak różnorodnych i pełnych barw krajów latynoskich, jak chociażby Gwatemala. Osobiście nie znam faktów i nie posiadam rozległej wiedzy na temat Ameryki Łacińskiej, jednakże chciałabym ją lepiej poznać. Książki pozwoliłyby przyj-

rzyć się jej z wielu perspektyw. Być może istnieje duże prawdopodobieństwo, że na innych kontynentach i w innych krajach, a w szczególności tych dużych i anglojęzycznych jak Stany Zjednoczone, istnieje obszerniejsza literatura dotycząca Ameryki Łacińskiej.

Ciekawą polską pozycją książkową, z którą warto się zaznajomić jest książka pod tytułem „Dzieje kultury latynoamerykańskiej” pod redakcją Marcina Gawryckiego. Na dzieło składają się teksty wielu autorów. Rozdziały zawarte w książce wchodzi w skład części zatytułowanych: „Wprowadzenie”, „Spotkanie dwóch światów”, „Społeczeństwo”, „Gospodarka i polityka”, „Kultura” i „Zamiast zakończenia”. Omówione są tam między innymi następujące kwestie: cywilizacja latynoamerykańska, przyroda, dzieje amerykańskiej, społeczeństwo, gospodarka, polityka oraz religie w Ameryce Łacińskiej. W zakres książki wchodzi również kultura, gdzie omawiana jest muzyka latynoamerykańska, literatura, sztuka, kinematografia, kuchnia, język oraz sport. W opracowaniu znalazło się również miejsce na przedstawienie takich zjawisk, jak hybrydyzacja tożsamościowa i kulturowa. Książka ta porusza wiele różnorodnych i ciekawych tematów, dlatego też warto do niej zajrzeć.

W mojej pracy chciałabym się skupić na temacie kuchni latynoamerykańskiej. Kuchni krajów, takich jak:

Brazylia, Chile, Peru, Argentyna, Meksyk, Urugwaj, Kuba, Panama, Gwatemala, Kolumbia, Wenezuela czy Karaiby. Kuchnia latynoamerykańska stanowi jedną z najbardziej kolorowych, charakterystycznych, zróżnicowanych pod względem smaków dań kuchni świata i dlatego też zajmuje znaczące miejsce w świecie gotowania. Natomiast dla większości Polaków jest kuchnią nieznaną. Od kilku lat co prawda zyskuje coraz bardziej na popularności, jednak wciąż jest to wielka niewiadoma. Widać to po niewielkiej liczbie restauracji z daniami tego regionu w naszej ojczyźnie. Nasza znajomość kuchni latynoamerykańskiej ogranicza się głównie do utożsamiania jej z kilkoma najbardziej znanymi i popularnymi daniami, głównie kuchni meksykańskiej. Przez długi czas nie słyszałam o kuchni latynoamerykańskiej do czasu, gdy w Piotrkowie Trybunalskim otworzyła się restauracja „Chimichanga”, gdzie można spróbować smaków kuchni meksykańskiej. Od razu, gdy się o tym dowiedziałam, poszłam wraz z rodziną odwiedzić to miejsce. Nie zawiodłam się. Jedzenie było pyszne. Co więcej, można tam podziwiać sombrera oraz posłuchać hiszpańskiej muzyki.

Dania kuchni latynoskiej zasługują na uznanie. Cechuje je niezwykła gama smaków. Potrawy są bardzo kolorowe, stanowią bogactwo składników i przypraw. Z całą

pewnością przyciągają one wzrok i pobudzają kubki smakowe. W kuchni latynoamerykańskiej używa się dużo składników, takich jak: kukurydza, ziemniaki, ryby, owoce morza, pszenica oraz wołowina. Na ich bazie można przygotować mnóstwo zup, dań głównych oraz przekąsek. Nierozzerwalnym elementem kuchni latynoamerykańskiej są sosy podawane do potraw. Są znane ze swojego bogatego smaku, który uzyskuje się poprzez różnorodność przypraw charakterystycznych dla tego regionu, jak choćby papryczka chili. Kuchnia latynoamerykańska to nie tylko jedzenie, ale przede wszystkim to, co dzieje się dookoła niej. To wspólne rodzinne posiłki, którym niekiedy towarzyszą śpiew, tańce i zabawa. Związane jest to z fiestą i sjestą. Z kuchni latynoamerykańskiej najbardziej przypadła mi do gustu kuchnia meksykańska. Mimo że nigdy nie byłam w Meksyku, kuchnia ta bardzo mi smakuje. Urzekła mnie ona oryginalnym smakiem. Przede wszystkim jest to kuchnia, która jest bogata w pikantne mieszanki ziół i przypraw. Zauważyłam, że w kuchni meksykańskiej bazuje w dużej mierze na czerwonej fasoli oraz sosie – guacamole – przyrządzanym na bazie awokado. Bardzo smakują mi dania podawane w różnego rodzaju tortillach z mąki kukurydzianej, takie jak na przykład tacos, quesadillas, enchiladas, burrito, fajitas i tamales.

Warto wspomnieć, że nazwy dań mogą być dla wielu osób dość trudne do wypowiedzenia oraz wymagają dobrej pamięci, ponieważ bywa tak, że te same dania w innym miejscu nazywają się zupełnie inaczej, a czasem mają taką samą nazwę, nawet jeśli są to zupełnie inne dania.

Natomiast jeżeli chodzi o napoje w kuchni latynoamerykańskiej, należy wspomnieć o kawie i herbacie. Kawa ma swoich oddanych wielbicieli na całym świecie, szczególnie w krajach Ameryki Łacińskiej, która jest największym producentem kawy na świecie. Świadczą o tym ogromne ilości produkowanej i eksportowanej kawy. Kawa z tych regionów jest znana z doskonałego smaku i intensywnego aromatu. Kawy z Kostaryki, Kolumbii i Brazylii są bardzo często wybierane i kupowane w różnych i odległych zakątkach świata. Z krajów latynoamerykańskich pochodzi doskonała arabika. Wyjątkowość tych kaw leży w odpowiednim klimacie oraz niezwykle żyznych glebach, co sprawia, że kawy te charakteryzują się wspaniałym smakiem i aromatem. Jedną z najbardziej znanych herbat Ameryki Łacińskiej jest yerba mate, przyrządzana z liści ostrokrzewu paragwajskiego. Roślina ta pochodzi z pogranicza Paragwaju, Brazylii, Urugwaju i Argentyny. Tam też cieszy się dużą popularnością wśród znacznej części mieszkańców. Picie yerba mate oferuje wyjątkową

różnorodność smaków, zapobiega zmęczeniu oraz dodaje energii na cały dzień z uwagi na zawartość kofeiny.

Należałoby wspomnieć też o czekoladzie, która przebyła długą drogę zanim pojawiła się w Polsce. Na początku była przygotowywana przez najstarsze cywilizacje – Majów i Azteków. Wierzyli oni, że czekolada była darem boga. Do wytwarzania tego napoju używali kakao zmieszanego z masą kukurydzianą w przypadku Majów, którzy pili czekoladę na zimno i z papryczką chili w przypadku Azteków, którzy pili ją na ciepło lub letnio. Pili oni czekoladę nie tylko w życiu codziennym, ale także podczas ceremonii religijnych. Czekolada była szczególnie popularna wśród bogatych i zamożnych. Nawet duchowieństwo piło ją podczas praktyk religijnych. Uważano, że czekolada to naturalny afrodyzjak, dlatego też musieli oni ją ograniczyć. W dzisiejszym świecie czekolada jest wciąż popularna. W Ameryce Łacińskiej, jak i na świecie, można ją pić na przeróżne sposoby. Czekoladę pija się w ogromnych ilościach o każdej porze dnia, przy każdej możliwej okazji. Spożywają ją zarówno dorośli, jak i dzieci. Nie wyobrażam sobie życia bez czekolady.

Ameryka Łacińska słynie również z wysokoprocentowych napojów alkoholowych. Składniki alkoholi pozyskiwane są z roślin. Każdy z alkoholi różni się głównym

składnikiem w zależności od obszaru. W Meksyku głównym składnikiem alkoholi jest agawa. To z niebieskiej odmiany agawy produkowany jest jeden z najbardziej rozpoznawalnych alkoholi świata – tequila. W Chile i Peru fundamentalnym składnikiem alkoholi są winogrona, z których produkowana jest brandy. Na Karaibach i w północnej części Ameryki Łacińskiej zasadniczym składnikiem jest trzcina cukrowa, z której uzyskuje się rum. Alkohole na bazie wyżej wymienionych składników cieszą się dużym zainteresowaniem wśród alkoholowych smakoszy na całym świecie.

Miejsce spożywania posiłków, sposób przyrządzenia i składniki są bardzo ważnymi elementami przejawu kultury. Wyróżnia to dany kraj na tle innych latynoamerykańskich, co skutecznie przyciąga turystów. Bywa tak, że niektóre narodowości zastrzegają nazwy różnych produktów, potraw czy napoi, dzięki czemu stają się one charakterystyczne dla danego narodu. Wiele latynoamerykańskich potraw uznawanych jest za część dziedzictwa kulturowego. Co więcej, kuchnia jest efektem przenikania się różnych kultur kulinarnych. W wyniku tego zjawiska będzie się ona zmieniać nieustannie. Na przykład kuchnia meksykańska powstała ze zmieszania miejscowych tradycji z hiszpańskimi, które z kolei, na przestrzeni dziejów poddane były

wpływowom innych kultur. Jestem przekonana, że kuchnia w dalszym ciągu będzie się przekształcać pod wpływem oddziaływań innych kultur i innych czynników.

Podsumowując, Ameryka Łacińska to kontynent oryginalny. Chciałabym kiedyś tam pojechać, mimo tego, że nie jest to miejsce bezpieczne do podróżowania. Z chęcią spróbowałabym lokalnych przysmaków i napojów charakterystycznych dla tego kontynentu. Odwiedziłabym restauracje i bary, które z daleka przyciągają cudownym aromatycznym zapachem i latynoską muzyką.

Martyna Just

***

O KUCHNI W AMERYCE ŁACIŃSKIEJ. WYBRANE ZAGADNIENIA

Skupiając swą uwagę na tematyce dotyczącej krajów Ameryki Łacińskiej, wydawało mi się, że moja wiedza opierać się będzie głównie na znanych stereotypach czy karykaturalnych obrazach ludzi tych rejonów. Jednak wyobrażenie to było mylne, a informacje kiedyś przeze mnie zasłyszane okazały się być prawdą. Zachęcona wykładem o kulturze i społeczeństwie Ameryki Łacińskiej postanowiłam lepiej zgłębić kuchnię latynoamerykańską. Swoje badania rozpoczęłam od przejrzania dostępnej bibliografii. Ilość zamieszczonych w niej materiałów o kulturze krajów Ameryki Łacińskiej okazała się dość znaczna. Daty wydań oscylują od ok 1950 roku i zostają uzupełniane o kolejne pozycje na przestrzeni lat. Czy ta ilość jest wystarczająca, jeśli bierzemy pod uwagę jedynie tematykę kuchni latynoamerykańskiej? Prawdopodobnie nie. Zawsze warto sięgnąć do innych źródeł, które nie zostały przetłumaczone na język polski, gdyż można się z nich dowiedzieć czegoś, co nie zostało uwzględnione w dotychczasowej bibliografii. Warto jednak zaznaczyć, że na temat Ameryki Łacińskiej powstaje coraz więcej pozycji

książkowych ukazujących się na półkach księgarni czy artykułów w wersji papierowej bądź on-line. Dzięki temu ten świat, choć odległy dla większości Europejczyków, można poznać odrobinę lepiej, wczytując się nie tylko w dzieła naukowe, ale i popularno-naukowe.

W książce pt. „Dzieje kultury latynoamerykańskiej” pod redakcją Macieja Gawryckiego, będącej głównym źródłem tej pracy, opisane są następujące treści: problematyka cywilizacji latynoamerykańskiej, przyroda, filozofia, dzieje Ameryki Łacińskiej, religia i aspekty gospodarcze i polityczne. Zostaje również poruszona tematyka kultury, na którą składa się literatura latynoamerykańska, sztuka, muzyka, film i telenowela, kuchnia oraz historia futbolu. Mimo że każdy temat poruszony w wyżej wymienionym dziele jest z pewnością zajmujący, motyw, który przyciągnął moją uwagę, to kuchnia latynoamerykańska. Jedzenie jest prymitywnym i uniwersalnym zajęciem, które jednoczy wszystkich ludzi niezależnie od wieku, płci, statusu społecznego. Ludzie uwielbiają poznawać nowe smaki oraz eksperymentować w kuchni, dlatego właśnie prawdopodobne jest, że sięgną do książek kucharskich, w których opisane są, z ich punktu widzenia, „egzotyczne” potrawy. Europejczycy nadal mają niewielką wiedzę w kwestii obyczajów czy gospodarki Ameryki Łacińskiej, dlatego też

kuchnia tego kontynentu może wydać się im równie atrakcyjna. Dzieło Macieja Gawryckiego przybliży nie tylko historię produktów charakterystycznych dla kuchni latynoamerykańskiej, ale również podaje przykładowe przepisy. Z tego względu jest to idealna pozycja dla czytelników chcących pogłębić swoją wiedzę nie tylko pod względem historii kuchni, ale i przepisów bądź zaznajomienia się z podejściem rodowitych mieszkańców do kulinariów.

Kuchnia jest nieodłącznym elementem każdej kultury. Niektóre kultury czerpią inspiracje z kuchni innych kultur, pogłębiając w ten sposób różnorodność potraw serwowanych w gospodarstwach domowych czy restauracjach. Oczywiście jest jednak, że każda kuchnia ma wyjątkowe, specjalne dania, charakterystyczne dla danego kraju i serwowane tylko w danym rejonie. Bardzo popularne jest przysłowie „przez żołądek do serca”, które jest znane na całym świecie, także w Polsce, jednak może szczególnie być utożsamiane z Latynosami, których miłość do fiesty i sjesty jest bezgraniczna. Oba te zwyczaje są nieodłącznym elementem życia ludności Ameryki Łacińskiej, co oznacza, że ich kuchnia jest równie ważna. Kuchnia latynoamerykańska zarówno mi, jak i z pewnością wielu osobom kojarzy się z dużą dozą pikantnych składników. Co więcej, jeśli myślimy o owej kuchni, pierwsze skojarzenie,

jakie się nasuwa, to kuchnia meksykańska, na temat której pojawia się coraz więcej książek na sklepowych półkach. Niemniej jednak kuchnia latynoamerykańska jest na tyle złożona i bogata, że nie ogranicza się jedynie do kuchni meksykańskiej i zaintrygowałyby nie jednego amatora gotowania.

Biorąc pod uwagę składniki w kuchni latynoamerykańskiej, w zależności od rejonu, inny składnik jest popularny. W głównej mierze kukurydza, ziemniaki, owoce morza, ryby, pszenica są ważne dla konsumentów. Prawdopodobnie dla wielu zagranicznych turystów składniki te nie są obce, gdyż wiele osób lubi chociażby owoce morza. Podobno najistotniejszą rolę w kuchni latynoamerykańskiej odgrywa wołowina, co z pewnością nie zadowoląby wegan czy wegetarian. Jak każdy kraj, posiada w jadłospisie potrawę jednogarnkową. W polskiej kuchni jest bigos, a na przykład w Brazylii jest to potrawa o nazwie feijoada. Kuchnia latynoamerykańska jest bogata w wiele dań, które sprawiają, że nasze kubki smakowe szaleją. Oszaleć można nie tylko od różnorodności smaków, ale od pewnego, ciekawego zjawiska, jakim jest to, że niektóre dania w poszczególnych krajach są do siebie niezwykle podobne w walorach smakowych bądź pod względem składników, lecz różnią się nazwą. Może to być

frustrujące dla turystów, którzy mając nadzieję na poznanie nowych smaków, ciągle trafiają na prawie taką samą potrawę, której wcześniej kosztowali pod inną nazwą.

Mimo że nie jestem ekspertem w tematyce kuchni latynoamerykańskiej, to picie kawy jest jednym z moich ulubionych zajęć, a poznawanie coraz nowszych wariacji kawowych sprawia mi wiele radości. Dlatego też dziedzi-
na kawy jest najbardziej interesującym elementem kuchni latynoamerykańskiej. Prawdą jest, że kawa w krajach Ameryki Łacińskiej jest bardzo popularna, a żadna nie równa się z odmianą kolumbijską. Warto zauważyć, że większość osób będzie znało kawę Arabicę, która może być podawana zarówno bez mleka, z odrobiną bądź z dużą jego ilością, a każda jej wariacja posiada odpowiednią nazwę. Natomiast mniejszą popularnością wśród trunków wyróżnia się herbata, co jednakże nie znaczy, że na rzecz kawy zniknęła całkowicie z jadłospisu przeciętnego Latynosa. Herbata służy głównie celom towarzyskim. Znana jest pod nazwą yerba mate i wyróżnia się sposobem parzenia oraz picia. W rytuale picia stosuje się odpowiednie naczynie przykładowo z wydrążonej tykwy, a także specjalną metalową słomkę z sitem do picia, dzieląc się owym napojem ze swoimi towarzyszami. Każdy pije kolejno z tego samego naczynia.

Kolejnym napojem utożsamianym z Ameryką Łacińską jest czekolada. Czekolada, która jest składnikiem znanym i uwielbianym przez wszystkich, zarówno dzieci, jak i dorosłych, popularna była już za czasów prekolumbijskich, początkowo będąc napojem ekskluzywnym. Przyrządzana była przez Majów i odgrywała ważną rolę w obrządkach religijnych. Z kolei Aztekowie mieli w zwyczaju popijanie jej zarówno w formie ciepłej, jak i nieco chłodniejszej, dodając do niej na przykład wanilię. Czekolada osiągnęła szczyt popularności po podbiciu kontynentu. Damy pragnęły raczyć się tym napojem w trakcie nabożeństw, jednak gdy biskup zakazał takich praktyk, owe Panie dosypały mu trucizny do jego porannej czekolady, czego skutkiem była śmierć biskupa. W Meksyku natomiast prowadzono dysputy o tym, czy delectowanie się czekoladą powinno być zakazane w trakcie Wielkiego Postu. Rezultatem była zgoda na picie czekolady na bazie wody, lecz nie na mleku, które to łamie zasady owego święta. Później zakazano duchowieństwu picia tego napoju, gdyż pojawiła się koncepcja jakoby pobudzał seksualnie. Dlatego też, aby zachować swą czystość i celibat, wskazane było powstrzymanie się od spożywania napoju z nasion kakaowca. Jak się jednak okazuje, obecnie czekolada nadal jest niezmiernie popularna nie tylko w Amery-

ce Łacińskiej, ale i na całym świecie. Konsumenci piją ją na ciepło, na zimno, z różnymi dodatkami, np. w postaci bitej śmietany czy piankami. Podawana jest dzieciom i przeważnie robiona na mleku dla walorów zdrowotnych oraz smakowych. Natomiast w Ameryce Środkowej przyjęty został zwyczaj picia czekolady na wzór aztecki, urozmaicony o dodatkowe przyprawy.

Jeśli zastanawiamy się nad tym, jakie alkohole są charakterystyczne dla krajów latynoamerykańskich, prawdopodobnie pierwszym skojarzeniem będzie meksykańska tequila, a zaraz po niej brandy. Charakterystycznym zwyczajem dla picia tequili jest spożywanie jej z solą i cytryną, co wiele ludzi może zauważyć i znać z filmów nawiązujących swoją tematyką do Meksyku. Co dla niektórych może być zaskakujące, a nawet obrzydzące i niezrozumiałe, dla Meksykanów spożywanie usmażonych robaków żyjących w liściach agawy jest na porządku dziennym. Tzw. gusanos są specjalną zakąską przy picu tequili i z pewnością ciekawym doświadczeniem dla turystów próbujących smaków kuchni latynoamerykańskiej. Z kolei w regionie Karaibów przez żeglarzy rozstawiony został rum. Warto zauważyć, że wspomniana wcześniej brandy produkowana jest w Peru i Chile, a oba te kraje prowadzą spór o uznanie, który wyrób był wyproduk-

wany jako pierwszy i jest tym oryginalnym. Brandy jest znana również pod nazwą pisco i jest dziedzictwem narodowym zarówno Chile, jak i Peru.

Kuchnia w Ameryce Łacińskiej jest bardzo istotna dla mieszkańców i przejawia się jako element ich kultury i tożsamości. Oczywiście istnieją dociekania na temat tego, które z potraw można zaliczyć do dziedzictwa narodowego. Dlatego też władze i mieszkańcy kraju starają się promować regionalne produkty na forum międzynarodowym. Niektóre ze sporów ciągle trwają, jak ten pomiędzy Peru i Chile. Jednakże powzięto też działania w kierunku wzmacniania poczucia jedności narodowej, np. w Argentynie, w której uznano produkty takie jak: espanadas, yerba mate czy wino malbec za część dziedzictwa kulturalnego.

Podsumowując, kuchnia latynoamerykańska pozostawia wiele do odkrycia dla przeciętnego Europejczyka, jednak wspomniane napoje, takie jak czekolada, yerba mate, kawa Arabica, alkohole typu brandy, tequila, czy dania, np. espanadas, są na tyle rozpowszechnione, że jeżeli ktoś nie miał okazji ich spróbować, to na pewno przynajmniej usłyszał ich nazwę. Okazuje się również, że kuchnia Ameryki Łacińskiej ma bogatą historię oraz wiele zwyczajów i tradycji godnych poznania. Wyzwała tak-

że wiele emocji, scala społeczeństwo, ale i potrafi je poróżnić, a to wszystko tylko pokazuje, jak ważnym elementem życia jest kuchnia dla mieszkańców krajów Ameryki Łacińskiej.

Patrycja Perczak

***

FUTBOL W AMERYCE ŁACIŃSKIEJ. WYBRANE ZAGADNIENIA

Kraje Ameryki Łacińskiej to kraje bogatej historii i kultury. Od czasów wędrówek ludów mongoloidalnych na tereny współczesnych obu Ameryk po czasy indiańskie i podboje kolumbijskie, aż do współczesności ludy Ameryki Łacińskiej były bardzo zróżnicowane. Można tutaj wspomnieć o bojowych i zdyscyplinowanych ludach Azteckich oddających cześć głównie bogom Słońca i śmierci, wysoko rozwiniętych kulturowo i architektonicznie Majach, a także naukowym dorobku Inków. Na bazie tych przykładów mogę stwierdzić, iż bibliografia dotycząca historii i dokonań ludów Ameryki Łacińskiej jest niewystarczająco obszerna, aby opisać całe dziedzictwo tych kultur. Jest to zbyt obszerna tematyka i przyglądając się innym kwestiom poza-historycznym, takim jak synkretyzm religijny, polityka i podział społeczeństwa w krajach łacińskich, to opisanie tych wszystkich aspektów wymagałoby nie tylko kilkudziesięciu, ale nawet i kilkuset więcej pozycji.

Jedną z pozycji dotyczącej kultury latynoamerykańskiej, na którą chciałbym zwrócić uwagę, jest książka pt. „Dzieje kultury latynoamerykańskiej” pod redakcją Marcina Gawryckiego. W tej oto książce przedstawione są naj-

ważniejsze aspekty krajów Ameryki Łacińskiej; należą do nich geografia i zarys historyczny, omówienie kultur indiańskich przed Kolumbem, a także pierwsze spotkania Indian z jego wojskami. Książka porusza również takie tematy, jak chrześcijaństwo i synkretyzm religijny Ameryki Łacińskiej; można znaleźć szereg informacji, między innymi o religii Voodoo i rastafarianizmie, będącym dosyć istotnym w Ameryce Łacińskiej. Znajdują się tutaj także informacje o społeczeństwie i jego podziałach oraz nierówności, jakie w nim występują. Książka przybliży również tematy gospodarcze i polityczne w krajach latynoamerykańskich oraz przewroty wojskowe często towarzyszące zmianom. Zawarte są tutaj także takie tematy, jak muzyka i sztuka Ameryki Łacińskiej oraz kultura. Można tu wspomnieć o informacjach dotyczących stylów tanecznych pochodzących z tych krajów. Do tematów kultury zaliczana jest także kuchnia i futbol. Z tych wszystkich intrygujących tematów to właśnie futbol jest tym, któremu chciałbym poświęcić całą swoją uwagę, gdyż stanowi nieodłączną część kultury mieszkańców Ameryki Łacińskiej i dla wielu mieszkańców tego obszaru stanowi nie tylko formę rozrywki, ale także i bardzo istotną część życia.

Futbol, dziedzina sportu, która zdominowała cały świat, powstał jeszcze na długo przed dwiema świato-

wymi wojnami. Wraz z kolonizacją i wzrastającym wpływem europejskim ta dziedzina sportowa przedostała się również do krajów Ameryki Łacińskiej. Lecz jaką rolę naprawdę odgrywa w nich futbol? Dla samych Argentyńczyków futbol stał się nie tylko najważniejszą dziedziną sportu, ale kultywowaną, nieodłączną częścią ich życia i jednym z czynników tworzącym ich tożsamość narodową. Jednakże futbol w krajach latynoamerykańskich przeszedł szereg modyfikacji, dostosowując się do ówczesnych standardów i kultury. Nasuwa się zatem pytanie: Czym jest sam futbol latynoamerykański? Jest to dalej ta sama dziedzina sportu, z tymi samymi zasadami, lecz główna zmiana zachodzi w samym stylu gry piłkarzy latynoamerykańskich, którzy stosując tak zwany drybling, inaczej manipulowanie w taki sposób piłką, aby utrzymać się przy niej jak najdłużej, został szeroko spopularyzowany także i poza granicami tego kraju.

Fenomen futbolu w Ameryce Łacińskiej oraz styl gry piłkarzy z tego regionu świata może mieć swoje podparcie w samej historii tych krajów. Indianie Ameryki Łacińskiej jeszcze i w czasach średniowiecznych polowali na zwierzynę, aby zapewnić sobie przetrwanie, a więc takie cechy, jak refleks, siła i finezja były na wagę złota. Te cechy widocznie nie wygasły wraz z następnymi pokole-

niami i ta siła, refleks oraz finezja są szczególnie widoczne w grze samych piłkarzy latynoamerykańskich. Przekłada się to również na niesamowitą żywiołowość gry piłkarzy Ameryki Łacińskiej, którzy niczym dawni wojownicy ścigają swoją upragnioną zdobycz (piłkę), zapewniającą im wyżywienie, którym obecnie jest sława i fortuna. Porównanie piłkarzy brazylijskich do wojowników znajduje również swoje potwierdzenie w słowach João Saldanhy, trenera drużyny brazylijskiej, który doprowadził ten kraj do trzeciego z rzędu mistrzostwa świata w piłce nożnej. Saldanha stwierdził, iż na wielkie sukcesy futbolowe drużyn latynoamerykańskich składają się przede wszystkim cztery czynniki: gorący klimat, bieda, zróżnicowany skład ludności, popularność w społeczeństwie, a także historia ludów Ameryki Łacińskiej. Uznał, że szczególnie piłkarze Afrobrazylijscy posiadają naturalnie „podwyższoną wydajność mięśniową”, która wytworzyła się w walkach ludów afrykańskich z ciężkim klimatem oraz przetrwaniem we wrogim środowisku, w którym przyszło im żyć.

Ogromna popularność futbolu w Ameryce Łacińskiej oraz dążenie piłkarzy latynoamerykańskich do perfekcji i bycia najlepszymi nie jest bezpodstawna. Dla wielu Latynosów piłka nożna może być ratunkiem od życia na ulicy bądź, co gorsza, pracy w ulicznych gangach i kar-

telach narkotykowych. Dzieci latynoskie, pochodzące z ubogich rodzin, oglądające swoich ulubionych piłkarzy i słuchające o ich sukcesach, sławie oraz fortunie, dążą do tego, aby poprawić swój status życia i stać się równie dobrymi jak dla przykładu Lionel Messi, czy jak niegdyś Ronaldinho Gaúcho. Wiara w zmianę swojego statusu napędza wielu młodych Latynosów, aby walczyć o lepsze życie. Poza czynnikami poprawy statusu społecznego, futbol też zawdzięcza swoją popularność poprzez wzmocnienie swojej pozycji jako przedmiotu tożsamości i odrębności ludów latynoamerykańskich od krajów innych kontynentów głównie poprzez swój własny, odmienny styl gry oraz szeroką popularyzację tego sportu przez media. Również i swoją popularność futbol zawdzięcza politykom Ameryki Łacińskiej, którzy za pośrednictwem tego sportu odciągali ludność latynoamerykańską od poważniejszych problemów społeczno-gospodarczych obecnych w krajach tego regionu. Sami piłkarze oraz kluby latynoamerykańskie stronią od komentarzy na temat ówczesnej polityki swoich krajów. Można powiedzieć, że takie wykorzystywanie futbolu przez rządy latynoamerykańskich państw daje ludziom poczucie jedności i stabilności oraz iluzję pewnego rodzaju porządku.

Czym byłaby jednak popularność futbolu i sam futbol w Ameryce Łacińskiej bez swoich piłkarskich gwiazd, wielkich herosów i wojowników piłkarskiego pola bitwy? Pomimo tego, iż futbol jest określany jako gra zespołowa, to w Ameryce Łacińskiej głównym trzonem każdego zespołu są pojedynczy piłkarze, gloryfikowani i utożsamiani z bohaterstwem, któremu czasem są nawet przypisywane cechy boskości. Wielcy piłkarze, jak wyżej wymienieni Lionel Messi z Argentyny czy Ronaldinho z Brazylii, są znani nawet tym, którzy nie są zbyt zainteresowani sportem. Tacy piłkarze, witani ogromem dziesiątek tysięcy oklasków, są niczym wielcy aktorzy sceniczni, którzy wychodząc na boisko, dają z siebie wszystko, aby zapewnić swoim widzom fenomenalny i niepowtarzalny spektakl. Nawet w obliczu klęski swojego faworyta, kibice latinoamerykańscy nie zniżają swego głosu i zażarcie kibicują mu, gdyż dla nich i tak pozostaje zwycięzcą. Cóż może być bardziej podnoszącego na duchu dla człowieka niż siła tysięcy głosów, żywo wykrzykujących jego imię?

Futbol i jego legendy tworzą i wpływają nie tylko na rzeczywistość stadionową, ale także na tą, w której żyją całe społeczeństwa Ameryki Łacińskiej. Dla wielu Latynosów piłka nożna jest utożsamiana z odskocznią od problemów życia codziennego, głównie poprzez swoje stałe

fragmenty gry. Rozlokowanie bramek, przepisy czy miejsca widowni są niezmiennie i przez to stanowią pewnego rodzaju rytuały, które dają ludziom poczucie stabilności społecznej. Pomimo swoich stałych zasad, futbol i tak dostarcza swoim fanom mnóstwo rozrywki i pozwala zarówno piłkarzom, jak i publice na wyładowanie swoim emocji. Jest to niesamowity sport, którego wpływ na emocje jest nieporównywalny z innymi dziedzinami.

Są jednak Latynosi, którzy nie uznają futbolu za tak istotny, jak uważa większość mieszkańców Ameryki Łacińskiej. Do takich osób zalicza się peruwiański intelektualista, pisarz Mario Vargas Llosa, który nie widzi żadnych specjalnych właściwości piłki nożnej poza dostarczaniem mnóstwa rozrywki. Nie jest on jedynym; także inny pisarz, uznawany za jednego z największych pisarzy Ameryki Łacińskiej, Jorge Luis Borges, jest krytyczny wobec piłki nożnej. W 1978 roku Borges zakomunikował, że nie ma zamiaru oglądać sportu, w którym odnajduje się tak wielu pozbawionych godności piłkarzy i na czas mistrzostw świata postanowił wyjechać z Buenos Aires. Jak sam stwierdził, dla niego większą atrakcją od futbolu jest nawet „plebejska” walka z użyciem noży, uznając że przynajmniej zawodnicy tego rodzaju rozrywek posiadali większą szlachetność od piłkarzy.

Zwieńczając ten oto ważny element kultury Ameryki Łacińskiej, którym jest futbol, można stwierdzić, że wywiera on wpływ na praktycznie każdą gałąź polityczną, gospodarczą, kulturową i społeczną Ameryki Łacińskiej. Futbol jest nieodłącznym elementem życia niejednego Latynosa, od początku jego życia, aż do okresu dorosłości. Pomimo kilku głosów sprzeciwu, futbol jest to symbol, tradycja i ważny element ukazujący wyjątkowość mieszkańców Ameryki Łacińskiej. Rola futbolu w krajach latioamerykańskich jest ogromna i jest zarazem wspaniałą rozrywką, którą żyją Latynosi po dziś dzień.

Artur Kołodziejczyk

***

FUTBOL W AMERYCE ŁACIŃSKIEJ. STUDIUM PRZYPADKU

O fenomenie futbolu latynoamerykańskiego powiedziano i napisano już chyba wszystko, a jeśli nie wszystko, to na pewno bardzo wiele. Na temat tego wyjątkowego sportu wypowiadają się ludzie z niemal wszystkich warstw społecznych, w prawie każdym zakątku świata, co tylko jeszcze bardziej uwypukla wartość i znaczenie tego zjawiska w światowej kulturze. I nawet pomimo faktu, że ojczyzną tego najpopularniejszego na świecie sporu jest Anglia, to chyba nigdzie nie znaczy on tyle, ile znaczy w Ameryce Łacińskiej. Obserwując doniesienia medialne przedstawiające miłość i pasję, jaką Latynoamerykanie żywią do futbolu, można odnieść wrażenie, że jest on niemalże odzwierciedleniem życia i kultury mieszkańców tych krajów. W wielu z tych krajów piłka nożna stała się czymś znacznie większym i ważniejszym niż sport. Dla niezliczonej rzeszy mieszkańców Ameryki Łacińskiej futbol został wyniesiony niemalże do rangi religii.

Jak dotąd nie było mi dane odwiedzić Ameryki Łacińskiej, ale los sprawił, że kilka lat temu mogłem na własnej skórze doświadczyć tego, co piłka nożna znaczy dla Latynoamerykanów, a dokładniej mówiąc, dla Brazylij-

czyków. Będąc piłkarzem jednego z klubów z województwa łódzkiego, miałem możliwość spędzenia kilku lat w otoczeniu piłkarzy pochodzących z Kraju Kawy. Moje wcześniejsze wyobrażenia związane z piłką latynoamerykańską oscylowały w głównej mierze wokół ich boiskowych dokonań – magicznych zagrań i niespotykanego kunsztu technicznego, niewiele jednak mówiły na temat ich kultury. Wielokrotnie oglądając w telewizji czy Internecie największych latynoamerykańskich piłkarzy, zastanawiałem się, co sprawia, że potrafią grać w tak specyficzny i widowiskowy sposób, z taką swobodą i wdziękiem, że posiadają styl, jakiego nie posiada żaden największy europejski zawodnik.

Pierwszą rzeczą, jaką zauważyłem, to otwartość, z jaką Brazylijczycy podchodzili do wszystkich w klubie. Sam jestem osobą dość skrytą, więc na początku było to dla mnie dużą odmianą i można powiedzieć, że czasem czułem się nawet trochę nieswojo, kiedy to na powitanie, oprócz tradycyjnego europejskiego uścisku ręki, pojawiał się również braterski uścisk. Fakt, że znaleźliśmy się dopiero od kilku czy kilkunastu dni nie sprawiał dla nich większego problemu. Łatwo dało się odczuć, że nie mają do nas żadnych uprzedzeń i traktują nas z wielką otwartością. Z czasem się do tego przyzwyczaiłem i nawet po-

lubiłem ich podejście, co poskutkowało tym, że sam stałem się bardziej otwarty. Nasi latynoamerykańscy przyjaciele potrafili zarażać nas pozytywną energią i optymizmem w niemal każdej sytuacji. Początkowo nie mieściło nam się w głowach, że można być tak optymistycznym i uśmiechniętym po przegranym meczu. Niektórzy stawiali nawet w wątpliwość, że nie byli oni wystarczająco zaangażowani w mecz i końcowy wynik, skoro kilka minut po meczu na ich twarzach malował się szczery uśmiech. Spędzając z nimi więcej czasu, zauważyłem jednak, że uśmiech gości na ich twarzach praktycznie niezależnie od sytuacji i fakt, że są uśmiechnięci, kompletnie nie ma związku z tym, że nie zależało im na grze i dobrym wyniku drużyny – wręcz przeciwnie, traktowali oni futbol z olbrzymią powagą i szacunkiem. Każde wyjście na mecz było dla nich bardzo ważnym wydarzeniem, można powiedzieć że dzień meczu był dla nich niemalże świętem. Już na kilka dni przed meczem dało się wyczuć i zauważyć, że cała ich energia skierowana jest na to właśnie wydarzenie. Nawet podczas treningów, kiedy wychodzili na murawę, było widać ogromną pasję i zaangażowanie. Wyraźnie dało się zauważyć, że cieszą się tą grą, że każde zagranie, każdy kontakt z piłką sprawia im radość. Nawet po nieudanym zagranu na ich

twarzach najczęściej pojawiał się uśmiech, a nie rezygnacja czy zwątpienie. Kiedy wychodziliśmy na murawę, czas zdawał się stawać w miejscu, wszystkie problemy odchodziły na dalszy plan, widać było koncentrację i kompletne oddanie grze. Z nimi w drużynie czuliśmy się wyraźnie lepiej, czuliśmy się lepsi, silniejsi jako drużyna. Ich pasja i nieprzeciętne umiejętności dodawały nam skrzydeł, wiedzieliśmy, że mając ich po swojej stronie, jesteśmy w stanie osiągać lepsze wyniki. Byli jak spoiwo, które łączy ze sobą poszczególne tryby maszyny, którą była nasza drużyna. Nadawali naszej grze wyjątkowy rytm, grali w sposób, którego próżno było szukać w grze Europejczyków. Poznając ich lepiej, zauważyłem, że właściwie grają tak, jak zachowują się w życiu poza boiskiem. Było widać, że radość i optymizm, które towarzyszą im na co dzień, przejawiają się w sposobie ich grania.

Nie sposób nie wspomnieć również o roli muzyki, która w ich życiu zajmowała szalenie istotne miejsce. Za każdym razem, kiedy tylko odwiedzaliśmy ich z kolegami w wynajmowanym przez nich mieszkaniu, już od progu dochodziły nas dźwięki brazylijskiej muzyki i zapach jedzenia. Nie przypominam sobie sytuacji, kiedy nie grałaby tam muzyka. Co więcej, zarówno przed treningami, jak i po nich, w naszej szatni włączana była muzy-

ka. Czasem prosili, aby nawet podczas treningów z głośników na stadionie mogła być włączana muzyka. I rzeczywiście, patrząc na ich grę, można było odnieść wrażenie, że poruszają się z taką lekkością i swobodą, jakby grali w rytmie jakiejś radosnej muzyki. Ich styl i sposób gry był bardzo specyficzny, nie do podrobienia. Ich gra opierała się jakby na jakimś rytmie, według którego się poruszali, wydatnie wpływając na dynamikę gry. Wielokrotnie po zwycięskich meczach w szatni świętowali zwycięstwo głośnymi okrzykami, śpiewem, a nawet tańcem. Nie będę ukrywał, że kiedy po raz pierwszy zobaczyłem, jak w szatni spontanicznie tańczą po meczu w rytmie muzyki, na mojej twarzy pojawił się ogromny uśmiech. Rozglądając się po szatni, okazało się, że w ten sam sposób reagowali wszyscy, którzy byli w niej obecni. Nie sposób było przejść obok tego obojętnie. Ich prawdziwa, szczerą aż do bólu radość ze zwycięstwa była tak zaraźliwa, że nawet Japończyk, którego również mieliśmy w drużynie, zaczął klaskać i tańczyć razem z nimi. Energia i pozytywne nastawienie, jaką wnosili w nasze życie, pomogło nam stać się o wiele lepszą drużyną zarówno na boisku, jak i poza nim. Ich optymizm i wiara w zwycięstwo niejednokrotnie były w stanie odwrócić losy meczu na naszą korzyść.

Wiara ta nie brała się jedynie z przekonania o własnych umiejętnościach, ale była oparta na szczerzej wierze i miłości do Boga. Przed każdym meczem, wychodząc na murawę stadionu, dało się zauważyć coś wyjątkowego. Wszyscy nasi Brazylijczycy wychodzili na boisko, trzymając lekko zgięte w łokciach i skierowane ku niebu ręce. Idąc w ten sposób, z zamkniętymi oczami, odmawiali modlitwę przed każdym meczem. Wielu z nich, będąc jeszcze w szatni, pod koszulkę meczową zakładało koszulkę z wizerunkiem Jezusa lub dużym napisem „100% Jesus”. Każdy z nich nosił na szyi łańcuszek, który całował, zdejmując go przed wyjściem na mecz. Często po nieudanych akcjach żegnali się, wykonując znak krzyża, a po strzelonych bramkach wielu z nich wznosiło do nieba ręce, jakby chcieli podziękować Bogu.

Jak każdy Brazylijczyk, nasi przyjaciele z Kraju Kawy byli również zagorzałymi kibicami piłki nożnej. Pocho-
dząc z różnych części Brazylii, kibicowali swoim ukochanym drużynom i mieli swoich piłkarskich idoli, na grze których się wzorowali. Wielokrotnie odwiedzając ich w ich mieszkaniu, widzieliśmy jak gromadzili się wokół komputera, oglądając w Internecie poczynania swoich ukochanych drużyn. Ubrani w klubowe barwy głośno i gorliwie komentowali poczynania boiskowe swoich ulu-

bieńców. Często krzyczeli, wymachiwali rękoma, kłócili się czy dogryzali sobie, oglądając mecze, ale nigdy nie przekładało się to na ich prywatne relacje. Byli ze sobą bardzo życzliwi i zawsze trzymali się razem.

Patrząc z perspektywy czasu na lata spędzone w piłkarskich szatniach i na stadionach, jestem wdzięczny losowi, że postawił na mojej drodze naszych brazylijskich przyjaciół. Dzięki nim mogłem doświadczyć innego, wtedy dla mnie zupełnie nowego, sposobu na życie. Mogłem zobaczyć choć w niewielkim stopniu, jak wspaniała i bogata emocjonalnie jest kultura latynoamerykańska. I choć jedynie przez kilka lat dane było mi z nią obcować, to jestem pewien, że w pewnym stopniu odciśnęła na mnie ona swoje piętno. Wprowadziła w moje życie więcej życzliwości i optymizmu, pokazała że mając niewiele, można być naprawdę szczęśliwym człowiekiem. Takie doświadczenia bardzo wiele uczą, poszerzają horyzonty i dodają ogromnej wartości. Wiele wyniosłem z tej lekcji kultury, a doświadczenia wtedy zdobyte pomagają mi na co dzień lepiej postrzegać i rozumieć rzeczywistość, w której żyjemy. I choć rozjechaliśmy się w różne strony świata i nie mam już kontaktu z większością z moich brazylijskich „braci”, to jestem pewien, że więź, jaka między nami powstała, trwać będzie przez

całe życie. Jestem pewien, że jeśli jeszcze się kiedyś spotkamy, z pewnością serdecznie się przywitamy i będziemy wracać do wspomnień z czasów wspólnej gry. To właśnie futbol pozwolił nam zbudować pewną wyjątkową więź, która będzie nas łączyć już na zawsze.

Marcin Krawczyk

***

TOŻSAMOŚĆ I KULTURA W AMERYCE ŁACIŃSKIEJ.

WYBRANE ZAGADNIENIA

W Polsce dzieje Ameryki Łacińskiej nie są powszechnie znane, właściwie opinię tę mogę poprzeć na swoim przykładzie. Dotychczas znałam tylko muzykę tego rejonu, co, jak się później okazało, jest jedynie ułamkiem jakże bogatej kultury. Z zaciekawieniem zaczęłam poszukiwania informacji poruszających tę tematykę. Po dłuższej analizie zgromadzonych materiałów sporządzonych przez polskich naukowców muszę stwierdzić, iż nie są one wystarczające. Wydawać by się mogło, że tożsamość i kultura to dwa podstawowe pojęcia, jeśli chodzi o analizę dziejów danego terytorium, państwa czy nawet społeczności. Tymczasem niewielu polskich uczonych, do których między innymi zaliczyć można dr hab. Katarzynę Krzywicką, wzięło na siebie trud zmierzenia się z wyżej wymienionym tematem. Sjesta i fiesta to wbrew pozorom rzadko wspomniane pojęcia, choć gdyby spytać przypadkowe osoby, z czym kojarzą im się te dwa słowa, odparliby, że z językiem hiszpańskim, który mocno związany jest z krajami Ameryki Łacińskiej. Dziwi mnie ten fakt również dlatego, iż Latynosi używają na co dzień tychże pojęć, co wię-

cej, skrupulatnie się do nich stosują. Gdybym zatem została zapytana o to, co myślę o źródłach, z których czerpać można wiedzę o Ameryce Środkowej, odpowiedziałabym, że w porównaniu do książek o chociażby Azji Środkowej jest ich bardzo niewiele.

W istocie w książce pod tytułem „Dzieje kultury latinoamerykańskiej” pod red. Marcina Gawryckiego omówione są m.in. następujące kwestie: przyroda, ewolucja filozofii i dziejów Ameryki Łacińskiej, nierówności społeczne oraz aspekty teologiczne, natomiast w swojej pracy postanowiłam skupić się na tożsamości i kulturze w Ameryce Łacińskiej. Aspekty, które wydały mi się nad wyraz ciekawe, to między innymi pojęcie hybrydyzacji kulturowej oraz fiesta. Oba pojęcia są bliskie moim zainteresowaniom, dlatego zdecydowałam się poddać je głębszej analizie. Są one bez wątpienia bliższe mojemu sercu w porównaniu do chociażby analizy gospodarki. Po pierwsze fiesta to jedno z pojęć, które pojawia się w mojej głowie jako skojarzenie, jeśli chodzi o kulturę Ameryki Łacińskiej. Myślę, że jak większości ludziom, tak i mnie słowo to kojarzy się z pewnego rodzaju rytuałem świętowania, polegającym na celebrowaniu piękna życia w każdym nawet najmniejszym jego aspekcie. Okres ten jest tak bardzo ważny dla Latynosów, że jak twierdzą eksperci,

nabiera on symbolicznego znaczenia. Dlaczego pretenduje do takiej aż rangi? Mianowicie związane jest to przede wszystkim z poczuciem tożsamości, swego rodzaju zjednoczenia całej społeczności. Często zauważyć można nie tylko radość i uśmiech na twarzy każdego, niezależnie od płci, wieku, klasy społecznej, itd., choć bez wątpienia jest to jeden z ważniejszych przejawów fiesty. Co widać jeszcze, co rzuca się na pierwszy rzut oka, to odświętny, niekiedy galowy ubiór oraz kolorowe ozdoby. Dla nas Europejczyków może się to wydawać dziwne bowiem zamiast eleganckich kreacji preferujemy wygodne ubrania. Niemniej jednak forma ta bardzo mi się podoba, bowiem podkreśla szacunek do tradycji. Czymże oprócz tego byłoby świętowanie bez potraw oraz muzyki – to kolejne ważne aspekty. Latynosi podczas fiesty stawiają na tradycyjną kuchnię, a tańce i muzyka jak zawsze im towarzyszą. Być może jest to dla nich tak ważny temat, gdyż poprzez świętowanie wyrażają radość życia, co przekłada się na ich długie i szczęśliwe życie.

Mówiąc o szczęśliwym życiu nie sposób nie wspomnieć o turystyce. W końcu podróże to nieodzowny element marzeń każdego człowieka. Jak w każdym aspekcie gospodarki i kultury, tak i kraje Ameryki Łacińskiej swoją gospodarkę opierają na turystyce. Oczywiście powinno się

wydawać, że ma ona swoje blaski i cienie. Przeszukując dostępne źródła, natknęłam się na niezwykle ciekawe spostrzeżenie. Otóż, według niektórych znawców tej tematyki, turyści nie przywieźli ze sobą nic wartościowego poza wzmożoną przestępczością i wzrostem zanieczyszczeń. Szczerze powiedziawszy, z taką opinią spotykam się po raz pierwszy, ale po głębszej analizie zauważam jej prawdziwość i uzasadnienie. Ta negatywna tendencja zmienia się na przestrzeni lat. Obywatele zaczęli zauważać plusy wynikające z turystyki, między innymi zaczęli stawiać na rozwój lokalnych przedsiębiorstw. Dodatkowo coraz więcej ludzi podróżuje w tamte strony, przez co Ameryka Łacińska i jej historia stają się coraz bardziej popularne. Nawet w Polsce coraz częściej widzi się programy dokumentalne odnośnie tych krajów.

Nie od dziś też wiadomo, że medycyna to nieodzowny element kultury i tożsamości. Można by zadać sobie pytanie: Skoro Latynosi są na co dzień tak szczęśliwi, a szczęście jest lekiem na całe zło, to czy oni w ogóle chorują? Jakkolwiek zaskakująco może to brzmieć – tak, chorują jak każdy człowiek. Jednak do wyleczenia choroby w większości przypadków nie używają samych lekarstw z biomedycyny. Stawiają oni na znaną już w czasach prekolumbijskich medycynę naturalną, którą dziś nazwaliby-

śmy alternatywną. Łatwo można się domyślić, że jest ona zaczerpnięta z plemion indiańskich, które zamieszkują tamte tereny. W tym rodzaju leczenia stawia się na naturalne metody leczenia, takie jak zioła, rytuały. Wynika to przede wszystkim z faktu, że nie wszyskkich stać na korzystanie z usług lekarza lub pobyt w szpitalu, ponieważ jest to po prostu zbyt drogie. Warto zaznaczyć, iż ten rodzaj medycyny zyskał na popularności ze względu na tradycyjne receptury, w których Latynosi pokładają spore nadzieje. Medycyna oparta na pogańskich wierzeniach i rytuałach doczekała się takiej sławy, że zostały utworzone gabinety, w których leczy się pacjentów na podstawie tych właśnie metod. Niewątpliwie indiański pogląd na aspekt medyczny bierze się moim zdaniem z latynoskiego poszanowania tradycji. Jeśli chodzi o historię medycyny według Indian, to trzeba przyznać, że różni się ona nieznacznie od tej samej sprzed czasów konkwisty. Łatwo się domyślić, że współczesna medycyna ewoluowała, dodając kilka koncepcji i sposobów leczenia z Europy czy Afryki. Moim zdaniem jest to kolejny przykład hybrydyzacji pod względem kulturowym.

Przyjrzymy się zatem bliżej tej tematyce. Jeśli pójdzie się o krok dalej, można wysunąć inny wniosek, mianowicie: obecny w kulturze proces przenikania widoczny jest także

w medycynie. Medycyna zachodnia miesza się niejako z tą tradycyjną, przekazywaną z pokolenia na pokolenie, zmienną w zależności od plemienia, a co za tym idzie regionu. Dzieje się tak głównie po to, aby ludzie przestali bać się lekarzy, białych fartuchów i pozwolili sobie pomóc. Dlatego celowo dopuszcza się przenikanie tych aspektów, na przykład zalecaną dawkę lekarstw podaje się z określonym naparem z ziół. Jednakże są pewne sfery, których lekarze biomedycyny nie powinni przekraczać. Mają oni odgórnie określone normy i specjalizacje, których granic absolutnie nie mogą przekroczyć. To samo dotyczy lekarzy specjalizujących się w medycynie ludowej, którzy swoją drogą mają dostęp do licznych szkoleń celem podniesienia poziomu ich wiedzy o tę „naukową”, ale są czynności, których nie mogą wykonać. Podejrzewam, iż ludność tubylcza chętniej zaufa lekarzowi ludowemu, który mieszka kilka domostw dalej, niż skorzysta z pomocy obcego, nieznanego im doktora w przychodni lub szpitalu.

Medycyna tradycyjna, jak już wcześniej zostało wspomniane, jest najpopularniejszym sposobem radzenia sobie z chorobą. Przez dziesięciolecia wiedza ta była wykorzystywana w Ameryce Łacińskiej i jest niewątpliwie używana po obecne czasy. Wiąże się to z tym, że każda osoba posiada w swoim otoczeniu człowieka, któremu

może bezgranicznie zaufać w kwestii zdrowotnej. Okoliczny lekarz budzi duże zaufanie i często dlatego ludzie decydują się na wizytę u niego. Władze latynoamerykańskie dobrze wiedzą, że takowe sytuacje mają miejsce, dlatego zorganizowały specjalne szkolenia. Mają one na celu przekazać odpowiednią praktykę z zakresu medycyny zachodniej lekarzom tradycyjnym. Dzięki temu będą oni w stanie udzielić pomocy nawet najbardziej zagrożonym przypadkom. Interesujący może okazać się fakt, iż lekarze tradycyjni również korzystają ze szkoleń medyków tradycyjnych, niekiedy z całego świata. W ten sposób dowiedzieć się mogą, jak radzić sobie na wiele innych sposobów w przypadku jednej dolegliwości. Medycyna tradycyjna opiera się zatem nie tylko na indiańskich rytuałach, ale też na przykład na wytwarzaniu odpowiednich maści, kremów, syropów oraz innych lekarstw. Co ciekawe, produkty te są coraz częściej sprzedawane nie tylko w danym rejonie, ale eksportowane poza jego obręb.

Warto zadać sobie końcowe pytanie odnośnie tych wszystkich wpływów: czy hybrydyzacja kultur jest tylko albo aż potrzebna, a może w ogóle nie ma prawa bytu? Z ręką na sercu mogę stwierdzić, że jest ona nieuniknionym procesem rozwoju każdego państwa, jednak w Ameryce Łacińskiej widać ją w znaczącym stopniu. Należy do-

dać, iż wpływa ona na kulturę, przez co tworzy się pewna wyjątkowa mieszanina nieobecna nigdzie indziej na świecie. Z jednej strony pokazuje to ciągły rozwój i wpływ globalizacji nawet na najbardziej odległe zakątki świata. Z drugiej zaś strony dzisiejsze pokolenia są nastawione bardziej na obce wpływy pod względem kulturowym, przez co automatycznie i być może nieświadomie, wypierają własną kulturę. Środowisko ewidentnie jest podzielone pod tym względem, ale pewne jest, że tego procesu z określonych względów nie da się zahamować.

Podsumowując, tożsamość i kultura to dwa bardzo ważne pojęcia dla mieszkańców Ameryki Łacińskiej. Składają się na nie nie tylko wymienione przeze mnie pojęcia, ale też wiele innych. Jest to tak rozległy temat, że z trudnością ograniczyłam jego treść. Hybrydyzacja stała się procesem mającym zarówno swoich zwolenników oraz przeciwników, ale mimo wszystko jest to aspekt rozwoju, od którego żadna kultura nie jest w stanie uciec.

Justyna Kondaszewska

OCZAMI RECENZENTA

Sztuka Ameryki Łacińskiej wielu osobom nie jest szeroko znana. Owszem, każdy choć raz zetknął się z latynoską telenowelą lub usłyszał latynoską piosenkę, jednakże jest to wszystko, co zna przeciętny Kowalski. Z tego też powodu zaskakuje mnie ilość publikacji mających związek z kulturą i sztuką Ameryki Łacińskiej dostępnych w Polsce. Jest ich ponad 100. Jest to duża ilość, choć żadna w porównaniu z publikacjami odnośnie chociażby kultury brytyjskiej. Nie to jest jednak najważniejsze. Warto zadać sobie pytanie: Co jest sztuką? Obrazy, poezja, filmografia/seriale, to z pewnością. Ale czy życie i radzenie sobie w codziennym życiu też nie jest rodzajem sztuki? Zwłaszcza w niezbyt dostatnich warunkach? Czy na przykład Kubańczycy i ich kolorowe „amerykańskie” samochody, nadal jeżdżące pomimo braku części, nie są sztuką? A może południowoamerykański futbol i technika gry? To też swego rodzaju sztuka. Ameryka Łacińska jest pełna takich „sztuk” w czym utwierdza mnie wcześniej wspomniana liczba publikacji. Jednym z takich wydawnictw jest książka autorstwa Danuty Muchy pod tytułem: „Kreatywność w dydaktyce szkoły wyższej. Obszar studiów latynoamerykanistycznych”. Autor-

ka na podstawie własnych doświadczeń, w tym pobytu w Gwatemali na zaproszenie wybitnego rzeźbiarza Dagoberto Vásqueza Castañedy i Jego żony oraz wieloletniego kontaktu z gwatemalską inteligencją, stworzyła szereg wskazówek i porad mających na celu pomóc czytelnikowi w organizacji czasu, hierarchizacji swych obowiązków nie tylko w kontekście pracy, nauki czy pisania rozpraw naukowych, lecz także życia codziennego.

Filip Stańczak

***

Autorką recenzowanej pracy⁴ pt. „Gwatemala w międzynarodowych kontekstach literackich” jest Danuta Mucha – dr hab. nauk filologicznych specjalności historia literatury powszechnej, literatura dla dzieci i młodzieży, historia literatury polskiej XIX i XX wieku; nauczyciel akademicki, pisarka; profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach Filii w Piotrkowie Trybunalskim.

Praca pt. „Gwatemala w międzynarodowych kontekstach literackich” ukazuje faktyczny obraz Ameryki Łacińskiej, a mówiąc konkretniej – Gwatemali, oraz przedstawia historię literatury pięknej tego kraju, pokazując jednocześnie, jak duży wpływ miała ona na powstanie realizmu magicznego oraz rozwój modernizmu.

Obowiązkowe jest zatem nawiązanie do Rubéna Darío. Jak dowiadujemy się z omawianej pracy, pochodził on z Nikaragui i można śmiało stwierdzić, że był wybitnym pisarzem, który z powodu swoich problemów i zawirowań w życiu prywatnym, nieco się pogubił. Uważany jest za twórcę modernizmu, który nawet osiągając szczyty światowej sławy, nie otrzymał Nagrody Nobla. Ciekawym spostrzeżeniem jest fakt, iż pomimo tego, że pochodził

---

⁴ Z powodu pandemii studenci mieli utrudniony dostęp do zasobów bibliotecznych, stąd tematem recenzji stała się jedna publikacja naukowa.

z tak małego kraju, jakim jest Nikaragua, stał się postacią symboliczną. Można się pokusić o stwierdzenie, że stał się największym literatem, który dzięki swojej twórczości reprezentował całą Amerykę Łacińską.

Kolejną z wybitnych postaci, której historia została przybliżona, jest Migel Ángel Asturias. Urodzony w Gwatemali jest uważany za twórcę tak zwanego realizmu magicznego. Został nagrodzony Noblem przez Akademię Szwedzką w 1967 roku w zakresie literatury. Dowiadujemy się, że dzięki swoim zainteresowaniom, takim jak kultura Indian Maya Kicze oraz zetknięciu się z surrealizmem francuskim połączył te dwa elementy i właśnie w ten sposób zapoczątkował realizm magiczny. Dokładnie tak, jak i w przypadku Rubéna Darío, dzięki swojej twórczości Miguel Ángel Asturias stał się reprezentantem swojego kraju. Można stwierdzić, iż to dzięki tej twórczości Gwatemala została w 2015 roku ogłoszona Stolicą Kultury Latinoamerykańskiej, co z pewnością zachęca do głębszej refleksji, biorąc pod uwagę fakt, iż cały kontynent Ameryki Łacińskiej jest reprezentowany przez tak mały kraj. W bardzo interesujący sposób zostały przedstawione i porównane życiorysy Rubéna Darío oraz Migela Ángela Asturiasa. Zaczynając od lat młodości, ukazane zostały ich losy oraz perypetie, ja-

kie napotkali na swojej drodze podczas pięcia się po szczeblach kariery.

W kolejnej części przybliżona zostaje kultura ludzi zamieszkujących kraje Ameryki Łacińskiej. Dowiadujemy się chociażby o tym, jak ważną funkcję pełni matka w tamtejszej kulturze, stając się ideałem i pewnego rodzaju modelem, szczególnie dla syna, a także o roli ojca, na którym spoczywa ciężar utrzymania rodziny oraz to, jak duży ma autorytet. Czytamy także o tym, jak dużą wagę przywiązuje się do wykształcenia wyższego, przede wszystkim w przypadku chłopców, którzy edukują się najczęściej poza granicami kraju, w USA, a także całkiem często w krajach Europejskich.

Opisane zostały także trudne i krwawe czasy w historii Gwatemali za rządów dyktatora Estrado Cabrery. To właśnie o nim pisze Miguel Ángel Asturias w swoim dziele pt. „Pan Prezydent”. Ukazane zostały tam mechanizmy przemocy i terroru, które podczas swoich rządów siał Cabrera. Jak czytamy, utwór stał się swojego rodzaju „barometrem politycznym”. Przyniósł Asturiasowi światową sławę. Jednakże pada określenie „niebezpiecznej sławy”, wskazując na fakt, iż ten groteskowy utwór stał się portretem nie tylko dyktatora Gwatemali, ale jakiegokolwiek dyktatora w krajach Ameryki Łacińskiej.

Bardzo dokładnie zostało opisane, jak ważną funkcję pełni „słowo” w tamtejszej kulturze. Pomimo tego, iż oczywistym jest, że zapewne każdy jest w stanie wytłumaczyć czym jest słowo, nie równa się to z czcią, jaką właśnie słowu poświęca się w krajach Ameryki Łacińskiej. „Słowo” w krajach niskiego kontekstu, czyli takich jak USA czy kraje zachodniej Europy, ma kompletnie inne znaczenie. Odnosi się raczej do doraźnej pomocy podczas załatwiania interesów. Natomiast w krajach wysokiego kontekstu, czyli przykładowo takich, jak Gwatemala, słowo nabiera kompletnie innego znaczenia. Jak czytamy, ludzie wysokiego kontekstu „rozsmakowują się” w słowie, gdyż ma ono dla nich niezwykłą siłę oraz moc. Dla ludów Maya najważniejsze są: „Słowo”, a także „Korzenie”, które mają uchronić Gwatemalę od trzęsień ziemi, zdarzających się w tamtejszych rejonach nagminnie.

Poruszony został także wątek literatury dla dzieci w Gwatemali. Jak się dowiadujemy, to prof. Daniel Armas opracowuje podręczniki do nauki czytania dla dzieci na różnych poziomach edukacyjnych. Pisze on także wiersze dla dzieci, głęboko wierząc, że to znakomity sposób na naukę kultury. Czytamy o „Barbuchinie”, utworze dla dzieci napisanym przez Daniela Armasa. Książka ta stała się jednym z najbardziej uznanych dzieł literackich

w Gwatemali. Opowiada o perypetiach Barbuchína, który znajduje wyjście z każdej sytuacji. Wart uwagi jest również fakt, że jak czytamy, w procesie tworzenia owej książki Danielowi Armasowi pomagała jego żona – Virginia Recinos. Ponadto Armas był także autorem sztuk teatralnych dedykowanych dzieciom. Kolejnym twórcą, o którym czytamy, był Ricardo Estrada, który pisząc dla dzieci, przybliżył im kulturę ludów Maya. To właśnie on był pomysłodawcą włączenia literatury dla dzieci i młodzieży do przedmiotów wykładowych z zakresu pedagogiki. Pisarz pełni też rolę dramaturga dzięki kreowaniu sztuk dla dzieci. Sztuki te bowiem mają mieć istotny wpływ na „wychowanie estetyczne”.

Ostatecznie wracamy do Rubéna Darío. Dowiadujemy się więcej o jego perypetiach w życiu prywatnym, a także dokładniej przybliżona zostaje postać jego młodej żony Rafaeli Contreras. Jak się okazuje, młoda kobieta była wybitną, wcale nie ustępującą talentem swojemu mężowi, pisarką. Była poetką, która swoją twórczością nawiązywała do modernizmu. Niestety zmarła przedwcześnie, co z pewnością było nieocenioną stratą sfery literackiej.

Podsumowując, monografia Danuty Muchy pt. „Gwatemala w międzynarodowych kontekstach literackich” jest utworem wielowymiarowym, nawiązującym do wielu

wątków, przedstawiającym historię oraz kulturę Gwatemali oraz krajów Ameryki Łacińskiej w bardzo przystępny i ciekawy sposób. Nawet dla osoby wiedzącej niewiele o opisywanym temacie, publikacja ta okazuje się być kopalnią informacji i faktów, pozostając jednocześnie przyjemną i lekką lekturą.

Izabela Kiełbik

***

Monografia pt. „Gwatemala w międzynarodowych kontekstach literackich” została wydana w 2020 roku. Tekst jest autorstwa Danuty Muchy dr hab. nauk filologicznych o specjalności historia literatury powszechnej, literatura dla dzieci i młodzieży, historia literatury polskiej XIX i XX wieku; nauczyciela akademickiego i pisarkę. Autorka opowiada w nim o Ameryce Łacińskiej, jednak najbardziej skupia się na roli literatury i słowa. Ponadto przybliżyła nam sylwetki dwóch znanych poetów wywodzących się z Ameryki Łacińskiej.

Pierwszym zagadnieniem poruszonym w tym dziele jest przybliżenie Ameryki Łacińskiej. Autorka przedstawia fakty znane oraz nieznanne. Przeciętny Europejczyk jest w stanie wymienić najbardziej znane państwa tego regionu jednak Gwatemala nie jest już dla niego znana. Ponadto została tutaj ukazana informacja historyczna odnośnie Gwatemali i Gwinei Równikowej. Następnie została poruszona literatura piękna. Literatura latynoamerykańska jest bardzo obszerna. Jednak zaledwie kilku autorów zyskało uznanie w Europie w latach 60.-70. Dalej przedstawione są sylwetki dwóch pisarzy – Rubéna Darío, nazywanego ojcem modernizmu (z Nikaragui) i Miguela Ángela Asturiasa, twórcę realizmu magicznego oraz no-

blisty (z Gwatemali). Pochodzili oni z bardzo małych państw. Najbardziej znanymi językami w Ameryce Łacińskiej, są hiszpański i portugalski. Natomiast o języku kicze nie słyszał praktycznie żaden człowiek z Europy. Ameryka Łacińska jest również kojarzona z muzyką i tańcem, ale mało kto wie, że najbardziej popularnym instrumentem w Gwatemali jest mirimba.

Następnie autorka przybliży sylwetki dwóch wcześniej wspomniany poetów – Rubéna Darío i Miguela Ángela Asturiasa. Konkretniej ich biografie oraz twórczość. Asturias został nagrodzony Nagrodą Nobla w dziedzinie literatury w 1967 roku. Jest on również znany jako twórca realizmu magicznego. Darío zaś jest uznawany za ojca modernizmu, choć nie został nagrodzony jak Asturias. Obaj panowie mieli zadziwiająco dużo wspólnego. Byli praktycznie rówieśnikami. Dużo podróżowali oraz pochodzili z niewielkich krajów. Pracowali nawet w tej samej branży. Musieli również zamieszkać ze swoimi dziadkami, ale z innych już powodów. Miguel Ángel Asturias urodził się w rodzinie adwokackiej i mieszkał w lepszej dzielnicy. Miał więc wysoką pozycję społeczną. Natomiast Rubén Darío miał zgoła inną sytuację. Jego rodzice się rozwiedli, co oznaczało, że trzeba było ograniczyć koszty – również te na edukację. Obaj panowie bardzo wcześnie rozpoczęli obcowanie

z literaturą kontynuując je aż do końca swoich dni. Prace Miguela Angela Asturiasa są naznaczone kulturą Majów oraz kulturą Latynoską. Sławę przyniosła mu powieść pt. „El Señor Presidente”. W tejże powieści wyraża on krytykę panującego ustroju w sposób satyryczny. Dario zasłynął zaś z kolekcji swoich wierszy zatytułowanych „Azul”. Podczas opisywania dwóch poetów autorka przedstawia również nieco o kulturę panującą w Gwatemali. Rodzina jest tam najważniejsza. Więzy pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny są również bardzo istotne.

Kolejnym zagadnieniem poruszonym przez autorkę jest słowo. Słowo, jak i sam proces komunikacji, jest bardzo istotny. Nie służy on tylko do przekazywania informacji. Ma wiele innych cech. Sposób wypowiedania się świadczy o pozycji społecznej, edukacji oraz o kulturze osoby, która te słowa wypowiada. W Gwatemali panuje wysoki kontekst. W przypadku słowa oznacza to, że pełni ono większą rolę niż dla osób z niskiego kontekstu. Innymi słowy, posiada ono moc oraz swoją tradycję. Nie do pomyslenia jest aby używać wulgaryzmów. Przytoczona zostaje postać Augusto Monterosso, który jest uznawany za mistrza używania krótkich form. Potrafił on używać wyrafinowanego słownictwa, charakterystycznego dla wysokiego kontekstu w swoich dziełach.

Ostatnim zagadnieniem poruszonym przez autorkę jest literatura dla dzieci i młodzieży w Gwatemali. Ważna jest rola literatury w kształtowaniu młodych pokoleń. Stąd też literatura dziecięca ma dydaktyczne zastosowanie. Tu przedstawiona zostaje postać profesora Daniela Armasa, wybitnego pedagoga, którego książki wciąż są w kanonie lektur szkolnych. Tematyka jego utworów jest bardzo zróżnicowana począwszy od prostych, typowych czynności codziennych kończąc na przygodach. Jego dzieła wspomagają rozwój młodej osoby, uczą kultury oraz kształtują zachowania. Autorka wprowadza postacie uznanych twórców: Ricardo Estrady oraz Rene Molina Nuyens'a. R. Estrada przybliży dziecku kulturę Majów. Wprowadził postać Królika i Kojota, które przedstawiają dobre i złe zachowania. Nuyens przyczynił się do powstania prawdziwego teatru dziecięcego w Gwatemali. W takim teatrze grały osoby dorosłe. Niestety dotacje dla teatru zostały cofnięte.

Dla przeciętnego zjadacza chleba kraje latynoskie są najczęściej kojarzone z najpopularniejszymi serialami i filmami. Kultura i zachowania przedstawione w monografii mogą budzić zdziwienie u przeciętnego Europejczyka. Warto jednak skłonić się do refleksji na ten temat, al-

bowiem jest wiele rzeczy, z których mieszkańiec Europy mógłby wziąć przykład z mieszkańca Ameryki Łacińskiej.

Mateusz Kołowrotkiewicz

***

Gwatemala jest niewielkim krajem Ameryki Środkowej – jej powierzchnia stanowi nieco mniej niż jedną trzecią powierzchni Polski. Europejczycy często nie są w stanie określić jej położenia, tudzież wymienić nazwy, opisując państwa Ameryki Łacińskiej. Dzięki pracy autorki możemy dowiedzieć się, czy to podejście jest słuszne, czy może jednak Gwatemala zasługuje na większe uznanie w innych kwestiach, aniżeli cel podróży.

Monografia skupia się na literaturze gwatemalskiej, jej przedstawicielach oraz wpływie na twórczość Europy.

Praca rozpoczyna się przedstawieniem postaci pisarzy, których twórczość przyczyniła się do uznania Gwatemali Stolicą Kultury Latynoamerykańskiej. Autorka wymienia dwa nazwiska: Miguel Ángel Asturias oraz Rubén Darío. Przedstawia ich życie, domy rodzinne, które są podstawą wychowania, co więcej, świadczą o poziomie wychowania, oraz przeżycia osobiste. Zauważa podobieństwa i różnice mające wpływ na późniejszą twórczość literatów. Jak podkreśla autorka, „By zrozumieć twórczość, należy zagłębić się w historię”.

W momencie gdy czytelnik jest zapozna się już z sylwetkami pisarzy, jego uwaga zostaje zwrócona na istotę słowa. Skoro temu zagadnieniu został poświęcony roz-

dział, my jako czytelnicy, możemy domyślać się, iż słowo jest dla mieszkańców Gwatemali fundamentalne. Nie inaczej. Język jest dowodem na przynależność społeczną razem z wychowaniem, pochodzeniem oraz wykształceniem. Jako ludzie obcy i kulturalni Gwatemalczyki nie wyobrażają sobie używania wulgaryzmów tak powszechnych w krajach europejskich. Co takiego mają w sobie słowa wypowiedane lub też w tym przypadku zapisane przez mieszkańców Gwatemali? Otóż słowa mają moc, sposób, w jaki je dobieramy, ma znaczenie. Nie bez powodu mówi się, że „Słowa są jak gwoździe wbite w deskę. Po wyjęciu zostają ślady”. Odnoszę wrażenie, że Gwatemalczyki są tego świadomi – dbają o piękno słowa i użyte formy.

W kolejnym zagadnieniu autorka monografii skupia się na literaturze poświęconej dzieciom i młodzieży. Mimo iż w Gwatemali brakuje pisarzy krajowych, wymienione są nazwiska twórców zasługujących na uznanie. Świadomość różnic psychofizycznych, doświadczeń oraz oceny otaczającego świata między dzieckiem a dorosłym była zachowana. Miało to wpływ na wyodrębnienie trzech gatunków literackich dla dzieci: literatura zdobyta (przekazywana z pokolenia na pokolenie), literatura tworzona dla dzieci (adekwatna do etapu rozwoju psychofizycznego) oraz literatura instrumentalna (manipulująca dydaktycznie). Osobą szczególnie

zasłużoną w kontekście rozwoju gwatemalskiej literatury dla dzieci i młodzieży jest Daniel Armas. Jego najśłynniejsze dzieło „Barbuchín” jest nadal używane przez większość szkół w kraju, aby poszerzyć słownictwo młodszych czytelników. A od literatury dzieli nas tylko krok do teatru. Wbrew jakimkolwiek przypuszczeniom w roku 1962 „w Gwatemali powstał profesjonalny teatr dla dzieci. Przed tym wydarzeniem prof. Daniel Armas sam tworzył dzieła teatralne i do podobnego zachęcał innych pisarzy, będąc świadomym trudności oraz specyfiki, jakiej wymaga dane dzieło. Autor podkreślał znaczenie wartości moralnych. Kolejnym pisarzem, który również uczył wzorców zachowania i postaw moralnych poprzez sztukę, był Ricardo Estrada, który inspirował się indiańskimi tradycjami, a dokładniej ludem Maya. Przekazywał dziedzictwo oraz kulturę poprzez sztuki teatralne. To właśnie o nim krytycy piszą, iż był jednym z największych pisarzy Ameryki Środkowej. Jest też kojarzony z symboliką królika i kojota.

Profesjonalny teatr, będąc początkowo kojarzonym z kukiełkami, zostaje zapoczątkowany przez sztukę „Kopciuszek”, następnie „Kot w butach”. Problemem jednak był brak przedstawień tworzonych w kraju, a cofnięcie decyzji o dofinansowaniu teatrów dodatkowo wpłynęło na rozwój teatru w kierunku komercyjnym.

Ostatni rozdział poświęcony jest postaci Rubéna Darío oraz Rafaeli Contreras w kontekście nieodkrytych terenów dla badaczy. Mimo że Rubén Darío nazywany był „ojcem modernizmu”, to znajomość jego dzieł oraz życia jest zagadką.

Autorka przedstawia wiele faktów dotyczących publikacji pochodzących z Gwatemali. Mimo iż przed badaczami jest jeszcze długa droga do poznania wszystkich szczegółów, tego typu treści są wartościową pozycją umożliwiającą choć w części zagłębienie się w dorobku twórców Gwatemali. Monografia stanowi wartościowe i bardzo użyteczne studium problematyki dotyczącej literatury Gwatemali. Ma charakter uniwersalny – może być z powodzeniem wykorzystywana przez badaczy, jak i osoby pragnące przyrzeć się bliżej przedstawionemu zagadnieniu.

Inspiracja do poszukiwania bardziej szczegółowych informacji na temat Gwatemali i jej mieszkańców jest dla mnie dostatecznym powodem, by być wdzięczną autorce za poszerzenie moich horyzontów i „zaostrzenie apetytu” na dalsze naukowe eksploracje.

Małgorzata Terlicka

**Z PASJI
LATYNOAMERYKAŃSKIEJ**

Santiago Ojeda⁵

***

W reakcji na
Twoją nieobecność
z głośnym westchnieniem
zamiera czas
i pytam kolei losu
skąd Ty tutaj
tak często

***

Czas nie milknie
tylko nam
brakuje słów
splcionych razem we śnie
jak twarz smagana wiatrem
i kolcem
jak suma naszych westchnień

---

⁵ Studenckie Koło Naukowe „Pasjonatów Ameryki Łacińskiej” Uniwersytetu Jana Kochanowskiego. Opiekun dr hab. Danuta Mucha, prof. UJK.

„Plac zabaw świata”

Poblakłym jesionem rumienią się światy
jak sine usta zaszklily się niebiosa
chmury białe światła rzucają na kwiaty
fioletem barwi rzeka i brzęcząca osa

Las wzdycha kochaniem i łabędzim śpiewem
śle w parne przestworze miękkie krople rosy
gorzkie jagody gęste są jak włosy
trącając gwiazdne struny ponad morskim drzewem

„Opis obrazka”

Masz złote włosy i serce Ci goreje
mas słodkie usta i skórę co pulsuje
refleksy z księżycą wytopiłaś w ziemi
brązową plamką źrenice czas maluje
grą światła schowanych w przepastnej zieleni
z rozrzuconych w nie harmonii przezroczystych zdarzeń
czasu przeszłego... tylko żyjący w jaskrawej przestrzeni
budują w kałuży świat prawdziwych marzeń

***

Niechaj nigdy nie opuszcza nas zachwyty dziecięca,
niech od działania nie odstrasza nieodgadły świat;
popatrz, jak niewiele trzeba ci do szczęścia!
trudne wybieraj drogi, zawsze szukaj przejścia,
zawsze gdzieś dobra niespożyty kwiat

***

O miłości! Straszliwy aniele,
co nawiedzasz we śnie, a sen ten-koszmary,
tyś jest grzechem, bo znaczysz za wiele;
kłaniamy ci się, ale czy w popiele
ukojenie jest... bez miary?

***

Nie było dotyku
a jednak
czuła go
każdą komórką ciała
świat nabrał rumieńców jak twarz
czuć było kruchość oddechu
jakby wzięła go na swe dłonie

i wytuliła czas
chwil różowych wyszytych ze śmiechu
złotą nicią z kawałków gwiazd

***

Będąc jednym z wielu hałaśliwych miejsc powinien czuć
się samotny
niepozbawiony szlaków i niewłaściwych kierunków
które ktoś od zarania świata nakreślił na swej drodze
nigdy wolnej od dopytywań
o wszystkie te jutra
w których spełnia się prawda
wyczekana każdemu
dotychczas każde bicie serca było stłoczone w jeden
punkt
pomiędzy początkiem i końcem

HACIA LA CREATIVIDAD

CON AMÉRICA LATINA DE FONDO

editado por Danuta Mucha

TABLA DE CONTENIDO

Introducción al tema.....	111
Con pasión por América Latina.....	115
Con pasión por América Latina.....	123
De la pasión latinoamericana.....	215

INTRODUCCIÓN AL TEMA

Cuando los estudiantes de filología inglesa, de la extensión universitaria de la Universidad Jan Kochanowski en Piotrków Trybunalski, se sentaron en la sala de conferencias y escucharon una conferencia sobre “la cultura y la sociedad latinoamericanas” impartida por quien escribe⁶, ninguno de ellos pensó que pronto casi todos manifestaran su voluntad de formar parte del Círculo Científico de Estudiantes de "En-

---

⁶ Danuta Mucha – científica, creadora del innovador programa de escritura creativa, poeta. Doctora habilitado en humanidades, profesor de la Universidad Jan Kochanowski. Ha publicado más de treinta y cuatro libros de poesía, ensayos y libros científicos en varios países. Ha dictado conferencias en universidades e instituciones científicas, incluyendo: París, Bruselas, República Checa y Moscú. Miembro de numerosas sociedades científicas ("Sociedad Polaca de Estudios Latinoamericanos; Sociedad Polaca de Creatividad en Cracovia, entre otras) y sociedades literarias (Asociación Polaca de Autores, Periodistas y Traductores en Europa, con sede en París). Residente en Guatemala, Centroamérica, conociendo al director Departamento de Artes, el eminente escultor latinoamericano Dagoberto Vásquez Castañeda y su esposa Blanca Bianchi Ghezzi de Vásquez. Esta estancia enriqueció los conocimientos de Danuta Mucha, inspiró su creatividad y resultó ser muy importante en su vida científica y literaria, ya que resultó en numerosas publicaciones, apareciendo sucesivamente desde 2015, cuando Guatemala fue proclamada Capital de la Cultura Latinoamericana. Entre las obras más importantes de Danuta Mucha en el ámbito de este libro se encuentran las siguientes monografías científicas (selección): D. Mucha, “Guatemala en contextos culturales internacionales” (2015); D. Mucha, “Creatividad en didáctica universitaria. Área de Estudios Latinoamericanos” (2018); D. Mucha, “Dagoberto Vásquez Castañeda (1922-1999). Retrato de un artista latinoamericano” (2018); D. Mucha, “Miguel Ángel Asturias (1899-1974). Escritor y obra” (2019); D. Mucha, “Guatemala en contextos literarios internacionales” (2020) y en el campo de la creatividad incluye libro: D. Mucha, “Creative writing. Twórcze pisanie” (2014).

tusiastas Latinoamericanos". De acuerdo con el principio de creatividad de que "solo el que enciende, que se quema", no faltaron a una sola conferencia y comenzaron con las actividades de un taller científico creativo bajo la supervisión de mi persona. Los trabajos se realizaron sobre muchos aspectos de las culturas y las sociedades latinoamericanas, los cuales se basaron en sus conocimientos, percepciones y conclusiones propias. Por supuesto, los escritores también utilizaron literatura científica, con especial énfasis en la publicación editada por Marcin Florian Gawrycki libro titulado "Historia de la Cultura Latinoamericana" (Varsovia 2009), Ewa Łukaszczyk, Nina Pluta, "Historia de las Literaturas Iberoamericanas" (Wrocław 2010) y una monografía de Danuta Mucha, autora de estas líneas, titulada "Creatividad en Didáctica de una Universidad. El área de estudios latinoamericanos" (Piotrków Trybunalski 2018), dado que al escribir era necesario justificar sus pensamientos. Desde este punto de vista, las obras representan una nueva perspectiva, también en términos de creatividad y contenido. En el libro, además de las obras mencionadas, el lector seguramente encontrará la pasión con la que los miembros de la Sociedad terminan con la frase: "Sobre América Latina – creo..., siento..., ya sé...", y el acorde final será la poesía de Santiago Ojeda, estudiante de la Universidad Jan Kochanowski.

Danuta Mucha

***

El tema de América del Sur en Polonia parece haberse agotado. Hay innumerables artículos en el mercado relacionados con este fascinante continente. La historia, la ficción y la cultura y las costumbres son muy apreciadas. Este continente parece ser un lugar muy intrigante, especialmente para alguien que viene del otro lado del mundo: un europeo. Para nosotros, América Latina es un mundo completamente diferente: asusta a algunos y fascina a otros. Por supuesto, es completamente comprensible: hay hábitos completamente diferentes en relación con los que conocemos comúnmente y que están vigentes en Europa. El estado de la investigación indica que en nuestro mercado se han publicado muchos libros y artículos sobre América Latina, no solo artículos estrictamente científicos, sino también numerosas novelas y volúmenes de poesía. Es más, Las obras latinoamericanas son conocidas y respetadas en Europa desde hace mucho tiempo. Como podemos leer en el libro de Ewa Łukaszczyk y Nina Pluta, "La Historia de las Literaturas Iberoamericanas": "Los logros de la literatura iberoamericana comenzaron a ser reconocidos en Europa como iguales ya en las primeras décadas del siglo XX". Es gracias a esa literatura, más realista que literatura científica, que los europeos pueden

conocer este continente desde una perspectiva completamente diferente, a través de los ojos de los habitantes comunes. Por tanto, vuelve a surgir la pregunta: ¿Es suficiente el listado de artículos actuales publicados en nuestro mercado, que tratan de este ámbito? Es muy difícil responder la pregunta anterior de manera inequívoca: para algunos puede ser suficiente, y para otros, ansiosos por aprender sobre este mundo intrigante, no.

Dominik Porzuczek

**CON PASIÓN
POR AMÉRICA LATINA**

Cuando pienso en Guatemala, es:

Puedo sentirlo que te puedes enamorar de este lugar. Lo asocio con la extraordinaria riqueza de la naturaleza y sus beneficios en forma de frutas tropicales, cuyo sabor probablemente desconozcamos.

Sé que Guatemala es un país hermoso donde podemos escuchar música latinoamericana: salsa, cha-cha, rumba o hasta tango, que antes no sabía que era latinoamericana. Ahora sé que mucha gente destacada viene de Guatemala, como, por ejemplo, el novelista guatemalteco Miguel Ángel Asturias.

Les diré a mis amigos que es la cuna del arte, la música y también hermosos paisajes. Sin embargo, conviene recordar que Guatemala, aunque es un país de gran belleza y desarrollo, también está lleno de peligros y lamentablemente no todos podrán permitirse visitarlo, pero conocerlo no tiene precio.

Sylwia Bartłomiejczyk

Cuando pienso en Guatemala, es:

Veo atardeceres pintorescos, encantadores y nostálgicos; Veo lugares que son la cuna de la cultura latinoamericana, veo gente hermosa, tradiciones y costumbres profundamente arraigadas.

Puedo sentirlo aire caliente y lugares llenos de turistas. Siento que este es un lugar que definitivamente me gustaría visitar en un futuro cercano.

Sé que Guatemala encantará a todos con su riqueza cultural e historia.

Les diré a mis amigos que es un lugar extremadamente interesante que definitivamente debería estar en su lista de lugares dignos de ver.

Aleksandra Chojnacka

Cuando pienso en Guatemala, es:

Puedo sentirlo que es un lugar que aglutina todo el patrimonio cultural de América Latina, constituyendo un dominio importante de todo el continente.

Sé que este es un lugar que probablemente me gustaría visitar en el futuro para ver con mis propios ojos la riqueza cultural que esconde esta tierra.

Les diré a mis amigos que vale la pena conocer Guatemala, porque sin duda es un lugar interesante y digno de mención.

Artur Kołodziejczyk

Cuando pienso en Guatemala, es:

Puedo sentirlo que Guatemala es sin duda un país extraordinario, rico tanto en cultura como en historia.

Veo a los ojos de la imaginación, maravillosos paisajes de cascadas y volcanes, así como ruinas mayas ubicadas en la selva. De solo pensarlo, siento un ambiente latino lleno de música, baile y "cariño", que significa expresar sentimientos de una manera especial, llena de amor y empatía por otro ser humano.

Sé que el poder de este país, y de América Latina en su conjunto, no es apreciado en el mundo. Sin embargo, es ciertamente una dirección que todo ser humano debe conocer. Si tengo la oportunidad, definitivamente contaré y compartiré mi conocimiento de América Latina con mis amigos.

Les diré a mis amigos al menos sobre bailes maravillosos, escucharemos la música local lo antes posible, y tal vez incluso la bailaremos.

Justyna Kondaszewska

Cuando pienso Guatemala, es:

Veo un país exótico con una cultura y religión diferente. Los habitantes viven de una manera completamente diferente a la gente de los países europeos.

Puedo sentirlo que sería bueno cambiar de lugar por un tiempo y sentir el aura y la atmósfera de este lugar.

Sé que las personas que viven en Guatemala no tienen una vida fácil y tienen que enfrentar muchas adversidades y dificultades en la vida cotidiana: terremotos o robos.

Les diré a mis amigos que vale la pena visitar este lugar y conocer su historia. Definitivamente me gustaría ir allí en el futuro, incluso para un viaje corto.

Dominika Kwiatkowska

Cuando pienso en Guatemala, es:

Puedo sentirlo clima cálido y húmedo. La historia de mi profesor, el Prof. Danuta Mucha sobre cómo pasó la noche en una cabaña junto al Océano Pacífico en Guatemala. La noche era increíblemente sofocante y, después de despertar sus ojos, apareció una enorme rana.

Sé que ciertamente puedes vivir muchas aventuras inolvidables en Guatemala y sorprenderte con las diferencias culturales.

Les diré a mis amigos que vale la pena visitar este país, aunque solo sea para degustar la cocina tradicional, admirar la belleza de la naturaleza o aprender español.

Patrycja Perczak

Cuando pienso que Guatemala, es:

Puedo sentirlo que sé mucho más de ella que antes de unirme a Latin America Passionate Society.

Sé que es el idioma oficial es el español, Miguel Ángel Asturias Rosales fue premio Nobel, la marimba guatemalteca es uno de los instrumentos musicales menos tocados en el mundo de hoy, la capital de Guatemala es Guatemala.

Les diré a mis amigos que vale la pena conocer la historia de Guatemala, leyendo un poco más de dos frases sobre ella, y vale la pena ir de vacaciones a visitarla, porque es un lugar muy interesante, muchas veces subestimado.

Aleksandra Skóra

**CON PASIÓN
POR AMÉRICA LATINA**

***

SOBRE LA LITERATURA EN AMÉRICA LATINA. PROBLEMAS SELECCIONADOS

En mi opinión, el número de libros polacos relacionados con la bibliografía anterior es demasiado pequeño. Al escuchar todas las historias sobre América Latina, supongo que debería haber muchas más. Si todos los libros disponibles en otros idiomas fueran traducidos al polaco, habría muchos más y, por lo tanto, el conocimiento de la historia de los países latinoamericanos sería mucho más profundo de lo que es hoy. También creo que si hubiera más de estos libros, aumentaría significativamente el número de personas que saben lo que es América Latina. También ayudaría a la evaluación subjetiva de cuál de esta información siente el autor que vive en estas civilizaciones, y qué información solo se escucha de terceros. Hay mucho más que escribir sobre América Latina porque es un mundo completamente diferente, y al mismo tiempo muy fascinante. El libro "Historia de la Cultura Latinoamericana", editado por Marcin F. Gawrycki, habla de civilización, naturaleza, historia, filosofía, evolución, descubrimientos, colonización, música, indios y otras personas, migración, sociedad y lugares de residencia, así como sociales. desigualdad, religiones, género, eco-

nomía y élites, militares, literatura, artes, cine, gastronomía, deportes, así como sobre la hibridación. En mi trabajo emprenderé una descripción más amplia de la literatura en América Latina. Vale la pena discutir este tema, que intentaré probar más adelante en este artículo. Indios y otros pueblos, migraciones, sociedad y lugares de residencia así como desigualdad social, religión, género, economía y élite, militares, literatura, arte, cine, gastronomía, deportes así como hibridación. En mi trabajo emprenderé una descripción más amplia de la literatura en América Latina. Vale la pena discutir este tema, que intentaré probar más adelante en este artículo. Indios y otros pueblos, migraciones, sociedad y lugares de residencia así como desigualdad social, religión, género, economía y élite, militares, literatura, arte, cine, gastronomía, deportes así como hibridación. En mi trabajo emprenderé una descripción más amplia de la literatura en América Latina. Vale la pena discutir este tema, que intentaré probar más adelante en este artículo.

La literatura latinoamericana se divide en dos partes: viejos y jóvenes. El guacamayo es el que se transmite oralmente de generación en generación por los pueblos precolumbinos. Y la literatura joven es la de los exploradores, escrita en español, o de la época de la independencia. Con base en la información anterior, no es posible concluir si existe

literatura reciente o muy extensa en América Latina, ya que las frases están muy divididas y dependiendo del punto de vista. Entonces, conociendo la historia de la producción literaria en América Latina, uno podría preguntarse: ¿Es uno o no? En mi opinión, al tener obras en diferentes idiomas, no se puede determinar inequívocamente que la cultura latinoamericana es una. Cada país latinoamericano tiene una diversidad cultural y, por lo tanto, diferentes visiones o estilos de escritura. La literatura latinoamericana sufrió una profunda reforma al sentir la sociedad una amenaza y un conocimiento insuficiente. Así, se produjo un cambio y comenzó a desarrollarse la literatura moderna, que busca reflejar la realidad. Comenzaron a surgir nuevas formas de poesía y prosa. La literatura ha adquirido nuevas características de visualización, referencias musicales y artísticas. También se puede notar que la literatura contemporánea es humorística, transformando héroes en individuos. Los mitos comenzaron a jugar un papel importante en este tipo de literatura, y culminaron también en la crítica y el trabajo de la imaginación para mirar la realidad de una manera nueva y fresca. La magia, un mundo de cuento de hadas, la fantasía o la frescura es algo que para los europeos tenía el verdadero significado del realismo mágico relacionado con la humanidad y la naturaleza. Y la cuestión de la política y el experi-

mentalismo no están ligadas al amor, la valentía o la novedad, como podría suponerse en trabajos anteriores. Como resultado del cambio de visión de la sociedad en la literatura, surgió el realismo mágico. Algo que influye en nuestros sentimientos e ideas es algo deseable. Junto con la nueva tendencia, abrimos nuestra conciencia y miramos cosas menos mundanas. Al menos por un momento, nos da la oportunidad de trasladarnos a otro mundo y a otra realidad. Sin embargo, las suposiciones sobre la creación de algo nuevo tuvieron resultados inesperados. El realismo mágico, que se convertiría en algo positivo, en retirada profundizó la diferencia entre la población latinoamericana y la europea. Destacó sus raíces exóticas y su diferente percepción del mundo. Los europeos dijeron

América Latina, como todos los países del mundo, se está desarrollando y tiene problemas, más pequeños o más grandes. Los escritores contemporáneos de la generación media no intentan mantener la acción de sus obras en los lugares hermosos y paradisíacos de América Latina, sino que se esfuerzan por mostrar sus peores rasgos. Nadie intenta combinar racionalmente la vieja y la nueva reflexión y explicar los problemas que se presentan en ellos. Todos los barren debajo de la alfombra y resaltan las diferencias que existen allí y en Europa. La visión del

mundo ha cambiado, los lectores masivos han dejado de interesar a los lectores y la atención ha comenzado a centrarse en los individuos individuales. Esto tiene como consecuencia que la prosa latinoamericana contemporánea se haya vuelto indiferente, y muchos escritores ya no abordan temas relacionados con la cultura y nacionalidad de América Latina.

En mi opinión, los cambios en la literatura latinoamericana y el acceso limitado a esta literatura traducida al polaco nos dan una impresión y percepción equivocadas de la cultura latinoamericana. Las diferencias entre europeos y latinoamericanos se están difuminando, lo que no debería ser así, porque son culturas completamente diferentes. Tanto el origen, la ubicación geográfica y la influencia de la tradición y el folclore deberían tener un gran impacto en mostrar al mundo la diversidad de personas que viven en América Latina. Los autores de la literatura latinoamericana contemporánea deben cuidar de preservar su propia identidad y no ser como el resto de escritores. Los traductores, en cambio, podrían intentar proporcionarnos aún más libros, lo que nos permitirá trasladarnos a un mundo y una realidad completamente diferente al nuestro, aunque sea por un momento.

Dominika Kwiatkowska

***

MÚSICA EN AMÉRICA LATINA. PROBLEMAS SELECCIONADOS

La música latinoamericana no parece ser un campo popular en Polonia. Por mi propia experiencia, debo admitir que no había escuchado mucho sobre la música latinoamericana antes, y solo conocía sus estilos musicales básicos, como samba, cha-cha, rumba o salsa, pero mi conocimiento sobre ellos no es extenso. suficiente para que pueda dar sus características o referirme a la historia de su origen. También creo que el acceso a las obras que describen este tema en polaco es limitado. La mayoría de las fuentes que nos brindan información sobre América Latina se enfocan en describir su historia, civilización, sociedades y geografía. Por lo tanto, hay una falta de obras que describan la música latinoamericana en detalle, comenzando desde sus raíces y luego enfocándose en géneros musicales particulares. Son pocos los elementos bibliográficos que abordan el tema de la música latinoamericana: "Música en Cuba" (Carpenter, 1964), "Cultura musical en las reducciones jesuíticas de los indios guaraníes", "Teología práctica", No. 3 (Nawrot, 2002), "La música como instrumento de evangelización en las reducciones de

los indios Chiquitos”, "Teología práctica", No. 4 (Nawrot, 2003). En mi trabajo, me gustaría enfocarme en temas seleccionados relacionados con la música latinoamericana, y más específicamente en géneros musicales como el tango, la salsa, la samba, el reggae y el pop.

El contenido del libro "La Historia de la Cultura Latinoamericana" brinda información valiosa sobre los temas que cubre en detalle. Creo que el orden de los temas que se presentan en él es apropiado, porque al principio presenta información sobre la civilización latinoamericana, su historia, la naturaleza que ocurre en América Latina, luego pasamos a los capítulos sobre sociedades latinoamericanas. En los siguientes capítulos, podemos aprender más sobre la economía, la política y la cultura de América Latina, profundizando aún más en las características de los países individuales que componen América Latina.

Al principio vale la pena hacerse la pregunta: ¿Existe la música latinoamericana? Si es así, ¿por qué se caracteriza? Bueno, la música latinoamericana tiene unas características que revelan su origen. En primer lugar, se trata del idioma. Está escrito en español y portugués, lo que se debe al hecho de que América Latina estuvo una vez bajo la influencia de España y Portugal durante la época colonial. Esta música parece muy viva y rítmica, lo que signifi-

ca que la música latinoamericana generalmente se asocia con una fiesta de carnaval o una escuela de baile. Cada baile que se crea con música latinoamericana tiene un diseño distintivo, gracias al cual se puede reconocer. Por tanto, la música latinoamericana se asocia con la diversión y el entretenimiento, por lo que es perfecta para bailar. Algunas personas piensan que todos los géneros de la música latinoamericana son similares entre sí, sin embargo, cabe señalar que cada uno de ellos tiene características distintas, a pesar de que pertenecen al mismo grupo de géneros musicales. Las diferencias, sin embargo, son el resultado de su historia de creación y origen, a las que vale la pena prestar atención.

Se podría decir, "no sé qué es el tango", y de hecho, todos han tenido contacto con él en algún momento. Esta danza apareció en los barrios portuarios de Buenos Aires en los años 1850-1890. Esta danza estuvo conformada por dos especies: la milonga y el candombe africano. La milonga es muy similar al tango porque se mantiene en el mismo compás de dos tiempos, mientras que el candombe uruguayo es música de esclavos africanos tocada en batería. Posteriormente, el tango también fue influenciado por danzas europeas como mazurcas, valeses y passodoble, y el tango pasó de una forma instrumental a una forma vocal.

La forma vocal del tango se basó en el argot de los habitantes de Buenos Aires a finales del siglo XIX y XX llamado lunfardo, que fue creado combinando los idiomas de los inmigrantes, es decir, francés, italiano, polaco, portugués con español. . El lunfardo y el tango en versión cantada, es decir, el tango canción, fue popularizado por Carlos Gardel, pero su muerte prematura hizo que el tango volviera a la forma instrumental desarrollada por Astor Piazzolla. Sin embargo, el tango electrónico fue creado hace relativamente poco tiempo y, como su nombre indica, es una combinación de tango y música electrónica. La primera banda que empezó a crear este género fue el trío Gotan Project, y luego se formaron las siguientes: Tanghetto, Otros Aires, Bajafondo Tango Club encabezado por Gustavo Santaolalla.

La samba siempre se ha asociado con el carnaval en Brasil y sé que la samba es la reina de la música brasileña. Siempre me ha parecido que es una música muy rítmica que te hace bailar. Resulta que la samba es una combinación de varios géneros musicales, como la polka, el tango y la habanera. La samba, sin embargo, fue iniciada por esclavos de África Central, trayendo consigo el estilo musical lundu. La primera grabación de este género fue el Pelo telefone de Banda de Odeon de 1917. La samba,

sin embargo, se hizo popular gracias a la radio en la década de 1930. En Estados Unidos, la samba ganó popularidad gracias al trabajo de Dorical Caymmi y Carmen Miranda, que se convirtió en un ícono de la samba de la década de 1940.

Resulta que la salsa que conozco como género musical cubano no existe. La salsa, como su nombre indica (en español, salsa significa salsa), es una mezcla de géneros musicales cubanos y caribeños y, de hecho, los estadounidenses en la década de 1970 comenzaron a llamarlos por un término, salsa. Según la famosa música cubana, la salsa Machito es una nueva versión de lo que se ha tocado durante los últimos 50 años. La salsa se basa en muchos géneros musicales como: mambo, guaracha, cha-cha, bolero, guaguanaco y sona. La salsa tiene una sección rítmica muy rica que incluye claves, una sección de metales y una línea de melodía tocada en el piano. Salsa se fundó en los Estados Unidos y luego encontró sus partidarios en países latinoamericanos. En Europa, comenzó a ser popular solo en la década de 1980. La salsa se ha modificado gracias a la influencia de músicos puertorriqueños, dominicanos y colombianos como Machito, Dámaso Pérez Prado, Celia Cruz, Johnny Pacheco, Ray Barretto, Rubén Blades, Ernesto Frukó Estrada.

Desde la grabación del disco *Cananazo* de Nuevo Tumbao de Pacheco en 1964 hasta la década de los 80, Fania Records estuvo a la vanguardia del género musical, y posteriormente aparecieron sellos competidores como TH-Rodven y RMM. También resulta que la salsa ha sufrido algunas modificaciones que vale la pena mencionar. En la década de 1980, el género de la salsa romántica apareció en Nueva York con una línea melódica lenta y melancólica. Su principal representante es Louie Ramirez. Otra modificación de la salsa es la *salsacumbia*, que es una combinación de salsa y cumbia. Otros músicos también intentaron combinar la salsa con otros géneros musicales, como el rock o el rap. El músico Andi Montañez logró crear una combinación de salsa y reguetón, es decir, *salsaton*.

Conozco la música reggae como un género de música que se caracteriza por un ritmo más lento, pero que tiene un tono y un mensaje alegre. El reggae se creó gracias a los esclavos negros que llegaron a América Latina durante la colonización. Es originaria del Caribe, pero a menudo se asocia con Jamaica como su lugar de nacimiento. El reggae se hizo popular en las décadas de 1960 y 1970 gracias a los principales representantes de este género musical, como Bob Marley y Toots Hibbert. La música

reggae también ha ganado popularidad en Europa. También se suele combinar con otros géneros musicales.

La música pop es uno de los géneros más populares en estos días. Puede escucharlo en todas las radios, así como canciones de artistas latinoamericanos que se encontraron en el mercado mundial de la música. Gracias a intérpretes como Ricky Martin, Shakira y Juanesa, tenemos la oportunidad de escuchar canciones comerciales que contienen ritmos latinoamericanos, como samba, salsa y vallenato. Sin embargo, el camino hacia el éxito en el mercado musical estadounidense lo abrieron los músicos cubanos Gloria y Emilio Estefan, quienes alcanzaron un enorme éxito en la década de 1980, y su banda Miami Sound Machine ganó gran fama en los Estados Unidos. En conclusión, son muchos los géneros musicales que vienen de Latinoamérica. Gracias a la gran variedad, crean un colorido mosaico sonoro característico de la cultura latinoamericana. Es interesante que algunos géneros musicales surgieron gracias a la afluencia de inmigrantes que trajeron consigo tendencias musicales sumamente interesantes. La combinación de diferentes géneros musicales dio lugar a una extraordinaria rítmica y energía de la música latinoamericana. Resulta que América Latina es la cuna de muchos géneros musicales, de los que antes no

me había dado cuenta. Creo que vale la pena estar consciente de la enorme influencia de la música creada en América Latina en la música que escuchamos en todo el mundo. que América Latina es la cuna de muchos géneros musicales, de lo cual no me había dado cuenta antes. Creo que vale la pena estar consciente de la enorme influencia de la música creada en América Latina en la música que escuchamos en todo el mundo. Que América Latina es la cuna de muchos géneros musicales, de lo cual no me había dado cuenta antes. Creo que vale la pena estar consciente de la enorme influencia de la música creada en América Latina en la música que escuchamos en todo el mundo.

Sylwia Bartłomiejczyk

***

MUSICA LATINOAMERICANA. PROBLEMAS SELECCIONADOS

Hasta ahora, sabía poco sobre América Latina. Por lo general, este nombre se asocia principalmente con Brasil y Argentina, pero mi conocimiento también era muy limitado en este asunto. La bibliografía presentada contiene muchos elementos, no solo en polaco. Contiene títulos relacionados con muchos aspectos de América Latina. Sin embargo, creo que el tema de la música no está lo suficientemente desarrollado. Pocos de los títulos tratan solo de los aspectos musicales. La bibliografía contiene muchos elementos relacionados con la cultura de los países latinoamericanos, pero no es seguro que en estos libros se incluyan temas relacionados directamente con la música latinoamericana. Creo que la bibliografía dada no cubre completamente el tema de la música latinoamericana. Creo,

En el libro titulado “Historia de la Cultura Latinoamericana”, editado por Marcin Gawrycki, se habla de civilización, naturaleza, breve historia de América Latina, pensamiento filosófico, descubrimientos, tradiciones, descripción de la ciudad y el campo, religión y economía. hilo. En el índice podemos encontrar referencias a secciones dedicadas a la política y al ejército. El libro cubre temas

relacionados con la cultura, como la literatura, el arte, la música, así como el cine, la cocina y el fútbol latinoamericano. Para mí, el capítulo más importante es el que trata de la música latinoamericana. Este capítulo describe los diferentes géneros musicales (Capítulo XXXII).

Hasta cierto punto, la música de los países latinoamericanos está vinculada por la historia de estos países. Los estilos musicales latinoamericanos comenzaron a tomar forma durante la época colonial, y con la edad se transformaron y evolucionaron. Las canciones latinoamericanas tienen elementos tanto africanos como europeos. La música latinoamericana es principalmente adecuada para bailar. El español, el portugués y, con menor frecuencia, el francés son los idiomas dominantes en las piezas cantadas. Sin embargo, los conceptos y nombres de los estilos de esta música no deben confundirse, ya que, a pesar de sonidos a veces similares, cada una de estas canciones tiene algunos elementos característicos. La música latinoamericana es principalmente: vallentao, bastante popular en el ambiente del baile de samba, también conocido y popular mambo, así como sensual cha-cha y rumba. La salsa y la bachata, cada vez más populares en Europa, también son reconocibles. El conocido y temperamental tango es también un estilo latinoamericano. Además, en

Latinoamérica, como en la mayoría de países del mundo, se puede escuchar música pop cantada por estrellas latinoamericanas conocidas en todo el mundo, como Ricky Martin, Shakira o Juanes.

A menudo podemos ver el tango en la televisión u otros medios. Una melodía distintiva a menudo permite reconocer el tango. Este baile se ve muy sensual, como si hubiera una relación muy fuerte entre los dos socios. No sé mucho de la historia del tango. El inicio del tango tradicional se remonta a 1850-1890. La danza se desarrolló en el barrio de Buenos Aires, pero rápidamente se extendió hacia el sur. Este baile sigue siendo muy popular en la actualidad. Antes de conocer más sobre el tango, solo asociaba esta palabra con el baile que veía en la televisión y la canción de Sławomir Mrożek titulada: "Tango". Gracias a un fragmento del libro "La Historia de la Cultura Latinoamericana", supe que el tango también es un género vocal. Las palabras de tango se crearon mezclando español con italiano, portugués y francés.

La primera asociación que me viene a la mente después de escuchar la palabra samba es Brasil y el carnaval de Río de Janeiro. La samba bailada durante el carnaval también se asocia con mujeres vestidas de colores y música rítmica, viva, rápida y enérgica. Los espectáculos de samba del carnaval en Río atraen cada año a miles de tu-

ristas que quieren ver este colorido espectáculo. Gracias a los extractos del libro "La Historia de la Cultura Latinoamericana", sé que la samba es llamada la reina de la música brasileña. La década de 1930 popularizó la samba gracias al surgimiento de la radio a gran escala. La samba se desarrolló a partir de un estilo musical traído por esclavos centroafricanos llamado lundu. También se sabe que la samba es un estilo que surgió de la fusión y evolución, adoptando elementos de polka o tango.

Para muchas personas, la salsa se asocia no solo con el baile, sino también con una salsa mexicana picante que se sirve como bocadillo y está hecha de vegetales o frutas mezclados o finamente picados. El ingrediente principal de esta salsa son los tomates. En la cocina polaca, la salsa funciona bien con papas fritas, pero también con bocadillos de carne o platos de papa. La palabra "salsa" en español significa "salsa". La salsa asociada a la danza es uno de los géneros musicales cubanos más reconocidos. Sin embargo, como sugiere el nombre, la salsa es una mezcla de diferentes géneros musicales. Fue establecido en la década de 1970 en Estados Unidos. Combina música cubana y caribeña. La salsa que conozco comenzó a extenderse a los países de América Latina, y finalmente llegó a Europa, donde ganó una inmensa popularidad en la década de

1980. La salsa ganó un nuevo sonido, la cual fue impartida por artistas puertorriqueños, dominicanos y colombianos. Después de un tiempo, también apareció una versión más lenta de salsa, llamada salsa romántica, que ganó popularidad en Nueva York y luego en los Estados Unidos y América Latina. A lo largo de los años, han aparecido en el mercado nuevos géneros musicales. Las generaciones más jóvenes de artistas han asociado la salsa con otros géneros.

Actualmente, el estilo reggae se asocia principalmente con Jamaica. Este género ganó su fama gracias al trabajo de Bob Marley, quien es considerado el precursor de este género. En la música reggae se pueden escuchar instrumentos como: batería, guitarra, bajo, trompeta, piano o saxofón. La música reggae es muy rítmica, enérgica, medida y tranquila. La pista de reggae más popular que conozco es una canción llamada "No Woman, No Cry". Otro artista importante y famoso de este género es Toots Hibbert. El reggae es una especie nacida en la región del Caribe, pero debido a que se originó en la Jamaica de habla inglesa, rara vez se asocia con América Latina. Al igual que con otros géneros de música latina, el reggae tiene ritmos africanos. Este género se hizo especialmente popular a principios de los años sesenta y setenta.

El pop es probablemente el género musical más famoso y extendido en todo el mundo. Miles de artistas se identifican con este género y crean música pop. Este género inundó todo el mercado de la música. La música pop o música popular también se llama música ligera. El pop está dirigido a una audiencia masiva y se produce principalmente para el disfrute de la audiencia. En el mercado de la música también podemos encontrar muchos artistas latinos creando música pop. Incluimos, por ejemplo, a la conocida Shakira o Ricky Martin, que es una especie de icono. Ricky mezcla música pop con sonidos de tango o vallenato. Por supuesto, los artistas antes mencionados son solo ejemplos, pero hay muchos otros intérpretes latinoamericanos que crean música pop combinándola con sonidos típicos latinoamericanos.

Se podría escribir mucho sobre la música latinoamericana. Creo que este es un tema muy interesante y debería haber más libros que desarrollen la música latinoamericana con más detalle. En mi opinión, debería haber más elementos que nos permitan conocer la historia exacta y la evolución a lo largo de los años de cada especie característica de América Latina.

Aleksandra Chojnacka

***

COCINA LATINOAMERICANA. PROBLEMAS SELECCIONADOS

América Latina es definitivamente uno de los lugares más exóticos y coloridos del mundo. Parece que existe una extensa literatura sobre este tema, pero cuando busca en la literatura existente, tiene la impresión de que en Polonia no es tan grande como podría parecer a primera vista. Sospecho que si hablo con mi familia y amigos sobre la disponibilidad de libros para América Latina, creo que se sorprenderían de que haya tan pocos. América Latina es todavía una tierra lejana para los polacos. Creo que los polacos no muestran mucho interés en el tema antes mencionado, porque geográfica, histórica o culturalmente no estamos fuertemente conectados con los habitantes de América Latina. En mi opinión, debería haber más libros y artículos sobre este tema. Si fuera así, es un gran placer poder alcanzarlos y adentrarme en el mundo de países latinos tan diversos y coloridos como, por ejemplo, Guatemala. Personalmente, no conozco los hechos y no tengo un conocimiento extenso de América Latina, sin embargo me gustaría conocerla mejor. Los libros te permitirían verlo desde muchas perspectivas. Quizás hay una alta probabilidad de que en otros continentes y en otros países, especialmente

en los grandes y de habla inglesa como Estados Unidos, haya más literatura sobre América Latina.

Un libro polaco interesante que vale la pena conocer es el libro “Dzieje kultury latynoamamerskiej”, editado por Marcin Gawrycki. El trabajo consta de textos de muchos autores. Los capítulos del libro constan de secciones tituladas: Introducción, El encuentro de dos mundos, Sociedad, Economía y política, Cultura y En lugar de finales. Entre otros, se discuten los siguientes temas: civilización latinoamericana, naturaleza, historia de América Latina, sociedad, economía, política y religiones en América Latina. El libro también cubre la cultura, donde se discuten la música, la literatura, el arte, la cinematografía, la cocina, el lenguaje y el deporte latinoamericanos. El estudio también incluyó la presentación de fenómenos como la identidad y la hibridación cultural.

En mi trabajo, me gustaría centrarme en el tema de la cocina latinoamericana. Cocinas campestres, tal como: Brasil, Chile, Perú, Argentina, México, Uruguay, Cuba, Panamá, Guatemala, Colombia, Venezuela y el Caribe. La cocina latinoamericana es uno de los platos más coloridos, distintivos y variados en sabor del mundo y, por lo tanto, ocupa un lugar significativo en el mundo de la cocina. Sin embargo, para la mayoría de los polacos, se trata de una

cocina desconocida. Ha ido ganando cada vez más popularidad durante varios años, pero sigue siendo una gran incógnita. Esto se puede ver en la pequeña cantidad de restaurantes con platos de esta región en nuestra tierra natal. Nuestro conocimiento de la cocina latinoamericana se limita principalmente a identificarla con algunos de los platos más famosos y populares, principalmente la cocina mexicana. Durante mucho tiempo no había oído hablar de la cocina latinoamericana hasta cuando se inauguró el restaurante "Chimichanga" en Piotrków Trybunalski, donde se pueden degustar los sabores de la cocina mexicana. Tan pronto como me enteré, fui a visitar este lugar con mi familia. No me decepcionó. La comida era deliciosa. Además, puedes admirar el sombrero y escuchar música en español allí.

Los platos latinoamericanos merecen reconocimiento. Se caracteriza por una gama de sabores inusual. Los platos son muy coloridos, ricos en ingredientes y especias. Definitivamente son llamativos y estimulan las papilas gustativas. La cocina latinoamericana utiliza muchos ingredientes, como: maíz, papas, pescado, mariscos, trigo y carne de res. Sobre su base, puede preparar muchas sopas, platos principales y bocadillos. Un elemento inseparable de la cocina latinoamericana son las salsas que acompañan a los platos.

Son conocidos por su rico sabor, que se obtiene a través de la variedad de especias características de esta región, como el ají. La cocina latinoamericana no se trata solo de comida, sino sobre todo de lo que sucede a su alrededor. Son comidas familiares que se acompañan de cantos, bailes y diversión. Está relacionado con la fiesta y la siesta. Cuando se trata de cocina latinoamericana, lo que más me gusta es la cocina mexicana. Aunque nunca he estado en México, me gusta mucho esta cocina. Me cautivó con su sabor original. En primer lugar, es una cocina rica en mezclas picantes de hierbas y especias. Noté que la cocina mexicana se basa en gran medida en frijoles rojos y una salsa, el guacamole, hecha con aguacate. Me gustan mucho los platos que se sirven en varios tipos de tortillas. que la cocina mexicana se basa principalmente en frijoles rojos y una salsa, el guacamole, hecha con aguacate. Me gustan mucho los platos que se sirven en varios tipos de tortillas. que la cocina mexicana se basa principalmente en frijoles rojos y una salsa, el guacamole, hecha con aguacate. Me gustan mucho los platos que se sirven en varios tipos de tortillas. de harina de maíz como, por ejemplo, tacos, quesadillas, enchiladas, burritos, fajitas y tamales. Vale la pena mencionar que los nombres de los platos pueden ser bastante difíciles de pronunciar para muchas personas y requieren buena me-

moria, porque a veces los mismos platos se nombran de manera completamente diferente en otros lugares, y a veces tienen el mismo nombre, incluso si son platos completamente diferentes.

Sin embargo, cuando se trata de bebidas en la cocina latinoamericana, cabe mencionar el café y el té. El café tiene sus devotos admiradores en todo el mundo, especialmente en América Latina, que es el mayor productor de café del mundo. Prueba de ello son las enormes cantidades de café que se producen y exportan. El café de estas regiones es conocido por su excelente sabor e intenso aroma. Los cafés de Costa Rica, Colombia y Brasil se eligen y compran con mucha frecuencia en diferentes y remotos lugares del mundo. Excelente Arábica proviene de países latinoamericanos. La singularidad de estos cafés radica en el clima apropiado y los suelos extremadamente fértiles, lo que hace que estos cafés tengan un gran sabor y aroma. Uno de los tés más famosos de América Latina es la yerba mate, elaborada con hojas de acebo paraguayo. Esta planta proviene de la frontera de Paraguay, Brasil, Uruguay y Argentina. También es muy popular allí por gran parte de los habitantes. Beber yerba mate ofrece una variedad única de sabores, previene la fatiga y da energía para todo el día debido al contenido de cafeína.

También debemos mencionar el chocolate, que ha recorrido un largo camino antes de su aparición en Polonia. Al principio, fue preparado por las civilizaciones más antiguas: los mayas y los aztecas. Creían que el chocolate era un regalo de Dios. Para hacer esta bebida, usaban cacao mezclado con masa de maíz para los mayas que bebían chocolate frío y chile para los aztecas que lo tomaban tibio o tibio. Bebían chocolate no solo en la vida cotidiana, sino también durante las ceremonias religiosas. El chocolate era especialmente popular entre los ricos y adinerados. Incluso el clero lo bebía durante su práctica religiosa. Se creía que el chocolate era un afrodisíaco natural y, por lo tanto, tenían que limitarlo. En el mundo actual, el chocolate sigue siendo popular. En América Latina y en todo el mundo, se puede beber de diversas formas. El chocolate se bebe en cantidades enormes a cualquier hora del día, siempre que sea posible. Tanto los adultos como los niños lo consumen. No puedo imaginar mi vida sin chocolate.

América Latina también es famosa por sus bebidas alcohólicas de alto porcentaje. Los ingredientes alcohólicos se obtienen de plantas. Cada uno de los alcoholes se diferencia en el ingrediente principal según el área. En México, el ingrediente principal de las bebidas espirituosas es

el agave. Uno de los alcoholes más reconocibles del mundo se produce a partir de la variedad de agave azul: el tequila. En Chile y Perú, las uvas son el componente fundamental de las bebidas alcohólicas, a partir de las cuales se produce el brandy. En el Caribe y norte de América Latina, la caña de azúcar es el principal ingrediente del que se obtiene el ron. Los alcoholes basados en los ingredientes mencionados anteriormente son muy populares entre los gourmets alcohólicos de todo el mundo.

El lugar de comer, la forma de preparación y los ingredientes son elementos muy importantes de la expresión de la cultura. Esto distingue a un país determinado de otros países de América Latina, lo que atrae efectivamente a los turistas. Sucede que algunas nacionalidades se reservan los nombres de diversos productos, platos o bebidas, gracias a lo cual se vuelven característicos de una determinada nación. Muchos platos latinoamericanos se consideran parte del patrimonio cultural. Además, la cocina es el resultado de la interpenetración de diferentes culturas culinarias. Como resultado de este fenómeno, cambiará constantemente. Por ejemplo, la cocina mexicana se creó mezclando tradiciones locales y españolas, que a su vez han sido influenciadas por otras culturas a lo largo de la historia. Estoy convencido,

En conclusión, América Latina es un continente original. Me gustaría ir allí algún día, aunque no es un lugar seguro para viajar. Me encantaría probar las delicias locales y las bebidas típicas de este continente. Visitaría restaurantes y bares que atraen de lejos con su maravilloso aroma aromático y música latina.

Martyna Just

***

SOBRE LA COCINA EN AMÉRICA LATINA. PROBLEMAS SELECCIONADOS

Centrándome en temas relacionados con los países de América Latina, me pareció que mi conocimiento se basaría principalmente en estereotipos conocidos o imágenes caricaturizadas de personas en estas regiones. Sin embargo, esta imagen era incorrecta y la información que escuché una vez resultó ser cierta. Animado por la conferencia sobre la cultura y la sociedad latinoamericanas, decidí explorar mejor la cocina latinoamericana. Comencé mi investigación navegando por la bibliografía disponible. La cantidad de materiales que contiene sobre la cultura de los países latinoamericanos resultó ser bastante significativa. Las fechas de lanzamiento han estado oscilando desde aproximadamente 1950 y se complementan con nuevos elementos a lo largo de los años. ¿Es esta cantidad suficiente si solo consideramos el tema de la cocina latinoamericana? Probablemente no. Siempre vale la pena buscar otras fuentes, que no han sido traducidos al polaco, porque puedes aprender de ellos algo que no ha sido incluido en la bibliografía actual. Vale la pena señalar, sin embargo, que cada vez aparecen más libros en las estan-

terías de las librerías, así como artículos en papel o versiones en línea sobre América Latina. Gracias a ello, este mundo, aunque distante para la mayoría de los europeos, se puede conocer un poco mejor leyendo no solo obras científicas, sino también divulgación científica.

En el libro "La Historia de la Cultura Latinoamericana", editada por Maciej Gawrycki, quien es la fuente principal de este trabajo, describe el siguiente contenido: temas de civilización latinoamericana, naturaleza, filosofía, historia latinoamericana, religión y aspectos económicos y políticos. También se discute el tema de la cultura, que incluye la literatura latinoamericana, el arte, la música, el cine y las telenovelas, la gastronomía y la historia del fútbol. Si bien todos los temas de la obra mencionada son ciertamente interesantes, el tema que me llamó la atención fue la cocina latinoamericana. Comer es una ocupación primitiva y universal que une a todas las personas independientemente de su edad, sexo o condición social. A la gente le encanta descubrir nuevos sabores y experimentar en la cocina, por eso es probable que se remitirán a libros de cocina que describen, desde su punto de vista, platos "exóticos". Los europeos aún tienen poco conocimiento de las costumbres o la economía de América Latina, por lo que la gastronomía de este conti-

nente puede parecerles igualmente atractiva. El trabajo de Maciej Gawrycki no solo presenta la historia de los productos típicos de la cocina latinoamericana, sino que también da ejemplos de recetas. Por ello, es un puesto ideal para lectores que quieran profundizar sus conocimientos no solo en cuanto a la historia de la cocina, sino también a las recetas, o familiarizarse con el enfoque de la cocina de los nativos. por tanto, la cocina de este continente puede parecerles igualmente atractiva. El trabajo de Maciej Gawrycki no solo presenta la historia de productos típicos de la cocina latinoamericana, sino que también da ejemplos de recetas. Por ello, es un puesto ideal para lectores que quieran profundizar sus conocimientos no solo en cuanto a la historia de la cocina, sino también a las recetas, o familiarizarse con el enfoque de la cocina de los nativos. por tanto, la cocina de este continente puede parecerles igualmente atractiva. El trabajo de Maciej Gawrycki no solo presenta la historia de productos típicos de la cocina latinoamericana, sino que también da ejemplos de recetas. Por ello, es un puesto ideal para lectores que quieran profundizar sus conocimientos no solo en cuanto a la historia de la cocina, sino también a las recetas, o familiarizarse con el enfoque de la cocina de los nativos.

La cocina es parte inherente de cualquier cultura. Algunas culturas se inspiran en las cocinas de otras culturas, profundizando así la variedad de platos que se sirven en los hogares o en los restaurantes. Sin embargo, es obvio que cada cocina tiene platos únicos y especiales, propios de un país determinado y que solo se sirven en un área determinada. El proverbio "del estómago al corazón" es muy popular, conocido en todo el mundo, también en Polonia, pero se puede identificar especialmente con los latinos, cuyo amor por la fiesta y la siesta es ilimitado. Ambas costumbres son inseparables de la vida de los latinoamericanos, lo que significa que su cocina es igualmente importante. La cocina latinoamericana se asocia a ambos, y ciertamente a muchas personas, con una gran dosis de ingredientes picantes. Además, si pensamos en esta cocina, la primera asociación que me viene a la mente es la cocina mexicana, sobre la que cada vez aparecen más libros en los estantes de las tiendas. Sin embargo, la cocina latinoamericana es tan compleja y rica que no se limita a la cocina mexicana y podría intrigar a muchos entusiastas de la cocina.

Teniendo en cuenta los ingredientes de la cocina latinoamericana, según la zona, otro ingrediente es popular. Principalmente, el maíz, las patatas, los mariscos, el pes-

cado y el trigo son importantes para los consumidores. Estos ingredientes probablemente sean familiares para muchos turistas extranjeros, ya que a muchas personas les gusta el marisco. Aparentemente, la carne de res juega el papel más importante en la cocina latinoamericana, lo que ciertamente no satisfaría a los veganos ni a los vegetarianos. Como todos los países, tiene un guiso en su carta. Hay bigos en la cocina polaca, y por ejemplo en Brasil es un plato llamado feijoada. La cocina latinoamericana es rica en muchos platos que enloquecen nuestras papilas gustativas. Puede volverse loco no solo con la variedad de gustos, sino también con cierto fenómeno interesante, que es que algunos platos en países individuales son extremadamente similares entre sí en términos de sabor o ingredientes, pero con nombres diferentes. Esto puede ser frustrante para los turistas que, mientras esperan experimentar nuevos sabores, siguen encontrando casi el mismo plato que probaron anteriormente con un nombre diferente.

Aunque no soy un experto en cocina latinoamericana, tomar café es una de mis actividades favoritas, y aprender sobre nuevas y más nuevas variaciones de café me divierte mucho. Por tanto, el campo del café es el elemento más interesante de la cocina latinoamericana. Es cierto que el

café en los países de América Latina es muy popular, y nadie se compara con la variedad colombiana. Vale la pena señalar que la mayoría de la gente estará familiarizada con el café Arábica, que se puede servir sin leche, con un poco o mucho, y cada variación tiene un nombre apropiado. Por otro lado, el té es menos popular entre los licores, lo que no significa, sin embargo, que haya desaparecido por completo a favor del café del menú promedio latinoamericano. El té es principalmente para fines sociales. Se la conoce como yerba mate y se distingue por la forma en que se elabora y bebe. En el ritual de beber, se utiliza un recipiente adecuado, por ejemplo hecho de una calabaza hueca, así como una pajita de metal especial con un colador para beber, compartiendo esta bebida con sus compañeros. Todos beben del mismo recipiente por turno.

Otra bebida equiparada con América Latina es el chocolate. El chocolate, un ingrediente conocido y querido por todos, tanto niños como adultos, fue popular ya en la época precolombina, siendo inicialmente una bebida exclusiva. Fue preparado por los mayas y jugó un papel importante en los rituales religiosos. Los aztecas, por otro lado, solían beberlo tanto tibio como ligeramente más frío, agregando, por ejemplo, vainilla. El chocolate alcanzó

su punto máximo de popularidad después de conquistar el continente. Las damas querían disfrutar de esta bebida durante los servicios, pero cuando el obispo prohibió tales prácticas, estas damas vertieron veneno en su chocolate matutino, lo que resultó en la muerte del obispo. En México, por otro lado, hubo disputas sobre si se debería prohibir el consumo de chocolate durante la Cuaresma. El resultado fue un acuerdo para beber chocolate a base de agua, pero no chocolate a base de leche, lo que viola las reglas de la celebración. Más tarde, al clero se le prohibió beber esta bebida debido al concepto de que era sexualmente excitante. Por tanto, para mantener la pureza y el celibato, era aconsejable abstenerse de consumir la bebida elaborada con semillas de cacao. Resulta que el chocolate sigue siendo extremadamente popular hoy en día, no solo en América Latina sino en todo el mundo. Los consumidores lo beben caliente o frío, con diversos aditivos, como nata montada o espumas. Se sirve a los niños y generalmente se elabora con leche para su salud y sabor. En Centroamérica, sin embargo, se ha adoptado la costumbre de beber chocolate en el patrón azteca, con especias adicionales. pero no con leche, que rompe las reglas de la fiesta. Más tarde, al clero se le prohibió beber esta bebida debido al concepto de que era sexualmente excitante. Por

tanto, para mantener la pureza y el celibato, era aconsejable abstenerse de consumir la bebida elaborada con semillas de cacao. Resulta que el chocolate sigue siendo extremadamente popular hoy en día, no solo en América Latina sino en todo el mundo. Los consumidores lo beben caliente o frío, con diversos aditivos, como nata montada o espumas. Se sirve a los niños y generalmente se elabora con leche para su salud y sabor. En Centroamérica, sin embargo, se ha adoptado la costumbre de beber chocolate en el patrón azteca, con especias adicionales. pero no con leche, que rompe las reglas de la fiesta. Más tarde, al clero se le prohibió beber esta bebida debido al concepto de que era sexualmente excitante. Por tanto, para mantener la pureza y el celibato, era aconsejable abstenerse de consumir la bebida elaborada con semillas de cacao. Resulta que el chocolate sigue siendo extremadamente popular hoy en día, no solo en América Latina sino en todo el mundo. Los consumidores lo beben caliente o frío, con diversos aditivos, como nata montada o espumas. Se sirve a los niños y generalmente se elabora con leche para su salud y sabor. En Centroamérica, sin embargo, se ha adoptado la costumbre de beber chocolate en el patrón azteca, con especias adicionales. porque había un concepto de que estaba excitando sexualmente. Por tanto, para man-

tener la pureza y el celibato, era aconsejable abstenerse de consumir la bebida elaborada con semillas de cacao. Resulta que el chocolate sigue siendo extremadamente popular hoy en día, no solo en América Latina sino en todo el mundo. Los consumidores lo beben caliente o frío, con diversos aditivos, como nata montada o espumas. Se sirve a los niños y generalmente se elabora con leche para su salud y sabor. En Centroamérica, sin embargo, se ha adoptado la costumbre de beber chocolate en el patrón azteca, con especias adicionales. porque había un concepto de que estaba excitando sexualmente. Por tanto, para mantener la pureza y el celibato, era aconsejable abstenerse de consumir la bebida elaborada con semillas de cacao. Resulta que el chocolate sigue siendo extremadamente popular hoy en día, no solo en América Latina sino en todo el mundo. Los consumidores lo beben caliente o frío, con diversos aditivos, como nata montada o espumas. Se sirve a los niños y generalmente se elabora con leche para su salud y sabor. En Centroamérica, sin embargo, se ha adoptado la costumbre de beber chocolate en el patrón azteca, con especias adicionales. Hoy en día, el chocolate sigue siendo inmensamente popular no solo en América Latina sino en todo el mundo. Los consumidores lo beben caliente o frío, con diversos aditivos, como nata

montada o espumas. Se sirve a los niños y generalmente se elabora con leche para su salud y sabor. En Centroamérica, sin embargo, se ha adoptado la costumbre de beber chocolate en el patrón azteca, con especias adicionales. Hoy en día, el chocolate sigue siendo inmensamente popular no solo en América Latina sino en todo el mundo. Los consumidores lo beben caliente o frío, con diversos aditivos, como nata montada o espumas. Se sirve a los niños y generalmente se elabora con leche para su salud y sabor. En Centroamérica, sin embargo, se ha adoptado la costumbre de beber chocolate en el patrón azteca, con especias adicionales.

Si nos preguntamos qué licores son característicos de los países latinoamericanos, la primera asociación probablemente será el tequila mexicano, seguido del brandy. Un hábito típico de beber tequila es comerlo con sal y limón, algo que muchas personas pueden notar y conocer por las películas relacionadas con México. Sorprendentemente, e incluso repugnante e incomprensible para algunos, los mexicanos comer gusanos fritos que viven en hojas de agave está a la orden del día. La llamada Los gusanos son un aperitivo especial de tequila y sin duda una experiencia interesante para los turistas que prueban los sabores de la cocina latinoamericana. A su vez, en la región del

Caribe, el ron se hizo famoso por los marineros. Cabe señalar que el brandy antes mencionado se produce en Perú y Chile, y ambos países están en una disputa sobre el reconocimiento de qué producto se produjo primero y cuál es el producto original. El brandy también se conoce como pisco y es patrimonio nacional tanto de Chile como de Perú.

La cocina en América Latina es muy importante para la gente y se manifiesta como parte de su cultura e identidad. Por supuesto, hay preguntas sobre qué platos pueden contarse como patrimonio nacional. Por eso, las autoridades y residentes del país están tratando de promover los productos regionales en el foro internacional. Algunas de las disputas aún continúan, como la entre Perú y Chile. Sin embargo, también se tomaron medidas para fortalecer el sentimiento de unidad nacional, por ejemplo en Argentina, donde productos como las espanadas, la yerba mate y el vino malbec fueron reconocidos como parte del patrimonio cultural.

En resumen, la cocina latinoamericana deja mucho por descubrir para el europeo medio, pero las bebidas antes mencionadas, como el chocolate, la yerba mate, el café arábica, el brandy, el tequila, o platos como las espanadas, están tan extendidas que si alguien no lo ha hecho

Tuviste la oportunidad de probarlos, seguro que al menos oirás su nombre. También resulta que la cocina latinoamericana tiene una rica historia y muchas costumbres y tradiciones dignas de conocer. También evoca muchas emociones, une a la sociedad, pero también puede hacerlas diferentes, y todo esto solo demuestra lo importante que es una cocina para los habitantes de América Latina.

Patrycja Perczak

***

FÚTBOL EN AMÉRICA LATINA. PROBLEMAS SELECCIONADOS

Los países latinoamericanos son países ricos en historia y cultura. Desde la época de las migraciones de los pueblos mongoloides al territorio de las Américas modernas, pasando por la época indígena y las conquistas colombianas, hasta la actualidad, los pueblos de América Latina fueron muy diversos. Se pueden mencionar aquí los pueblos aztecas militantes y disciplinados que adoran principalmente a los dioses del Sol y la muerte, los mayas, altamente desarrollados cultural y arquitectónicamente, así como los logros científicos del Inca. Sobre la base de estos ejemplos, puedo concluir que la bibliografía sobre la historia y los logros de los pueblos de América Latina no es lo suficientemente extensa como para describir toda la herencia de estas culturas. Este es un tema demasiado amplio y al considerar otros temas no históricos como el sincretismo religioso, la política y la división de la sociedad en los países latinos,

Uno de los elementos de la cultura latinoamericana que me gustaría destacar es el libro “La Historia de la Cultura Latinoamericana”. En este libro se presentan los

aspectos más importantes de los países latinoamericanos; estos incluyen geografía y un esquema histórico, una discusión de las culturas indígenas antes de Colón y los primeros encuentros de los indígenas con sus tropas. El libro también cubre temas como el cristianismo y el sincretismo religioso latinoamericano; puedes encontrar mucha información, incluida la religión vudú y el rastafarianismo, que es bastante importante en América Latina. También hay información sobre la sociedad y sus divisiones, así como las desigualdades que existen dentro de ella. El libro también presenta temas económicos y políticos en países latinoamericanos, así como golpes militares que a menudo acompañan a los cambios. También se incluyen temas como la música, el arte y la cultura latinoamericanos. Aquí puede mencionar información sobre los estilos de baile de estos países. Los temas de la cultura también incluyen la cocina y el fútbol. De todos estos temas intrigantes, el fútbol es al que me gustaría dedicar toda mi atención, ya que es una parte integral de la cultura latinoamericana y para muchos latinoamericanos no solo es una forma de entretenimiento, sino también una parte muy importante de vida.

El fútbol, un campo de deporte que ha dominado el mundo, surgió mucho antes de las dos guerras mundiales.

Con la colonización y la creciente influencia europea, este deporte también se extendió a los países de América Latina. Pero, ¿qué papel juega realmente el fútbol en ellos? Para los propios argentinos, el fútbol se ha convertido no solo en el campo deportivo más importante, sino en una parte integral cultivada de sus vidas y uno de los factores que crean su identidad nacional. Sin embargo, el fútbol en los países latinoamericanos ha sufrido una serie de modificaciones, adaptándose a los estándares y la cultura de la época. Surge entonces la pregunta: ¿Qué es el fútbol latinoamericano en sí? Sigue siendo el mismo deporte, con las mismas reglas, pero el principal cambio está en el estilo de juego de los futbolistas latinoamericanos que utilizan el llamado regate,

El fenómeno del fútbol en América Latina y el estilo de juego de los jugadores de esta región del mundo pueden estar respaldados por la propia historia de estos países. Los indios latinoamericanos todavía cazaban en la Edad Media para asegurar su supervivencia, por lo que cualidades como los reflejos, la fuerza y la delicadeza valían su peso en oro. Estas características aparentemente no se desvanecieron con las siguientes generaciones, y esta fuerza, reflejos y delicadeza son particularmente evidentes en el juego de los propios jugadores latinoamericanos.

Esto también se traduce en el juego asombroso y espontáneo de los futbolistas latinoamericanos que, como viejos guerreros, persiguen a su ansiada presa (pelota), proporcionándoles comida, que ahora es fama y fortuna. La comparación de los futbolistas brasileños con los luchadores también se confirma en las palabras de João Saldanha, el entrenador de la selección brasileña. lo que llevó al país a la tercera Copa del Mundo consecutiva. Saldanha afirmó que los grandes éxitos futbolísticos de los equipos latinoamericanos se deben principalmente a cuatro factores: clima cálido, pobreza, composición poblacional diversa, popularidad en la sociedad y la historia de los pueblos latinoamericanos. Encontró que los futbolistas afrobrasileños en particular poseen un "rendimiento muscular elevado" natural que se ha desarrollado a partir de las luchas de los pueblos africanos contra el clima severo y la supervivencia en el entorno hostil en el que viven. y la historia de los pueblos de América Latina. Encontró que los futbolistas afrobrasileños en particular poseen un "rendimiento muscular elevado" natural que se ha desarrollado a partir de las luchas de los pueblos africanos contra el clima severo y la supervivencia en el entorno hostil en el que viven. y la historia de los pueblos de América Latina. Encontró que los futbolistas afrobrasileños en particular

poseen un "rendimiento muscular elevado" natural que se ha desarrollado a partir de las luchas de los pueblos africanos contra el clima severo y la supervivencia en el entorno hostil en el que viven.

La enorme popularidad del fútbol en América Latina y el deseo de los futbolistas latinoamericanos por la perfección y ser los mejores no son infundados. Para muchos latinos, el fútbol puede salvarles la vida de vivir en la calle o, peor aún, de trabajar en pandillas callejeras y cárteles de la droga. Los niños latinos, que provienen de familias pobres, observan a sus futbolistas favoritos y escuchan sobre sus éxitos, fama y fortuna, se esfuerzan por mejorar su estado de vida y llegar a ser tan buenos como, por ejemplo, Lionel Messi o Ronaldinho Gaúcho en el pasado. La creencia en cambiar su estado impulsa a muchos jóvenes latinos a luchar por una vida mejor. Aparte de los factores de mejora del estatus social, El fútbol también debe su popularidad al afianzar su posición como objeto de identidad y separatividad de los pueblos latinoamericanos de los países de otros continentes, principalmente a través de un estilo de juego propio y diferente y la amplia popularización de este deporte por los medios de comunicación. El fútbol también debe su popularidad a los políticos latinoamericanos que, a través de este de-

porte, distrajeron a la población latinoamericana de los problemas socioeconómicos más graves presentes en los países de esta región. Los propios jugadores y clubes latinoamericanos no comentan sobre la política de sus países en ese momento. Se puede decir que tal uso del fútbol por parte de los gobiernos latinoamericanos le da a la gente un sentido de unidad y estabilidad, y la ilusión de algún tipo de orden. un estilo de juego diferente y la amplia popularización de este deporte por los medios de comunicación. El fútbol también debe su popularidad a los políticos latinoamericanos que, a través de este deporte, distrajeron a la población latinoamericana de los problemas socioeconómicos más graves presentes en los países de esta región. Los propios jugadores y clubes latinoamericanos no comentan sobre la política de sus países en ese momento. Se puede decir que tal uso del fútbol por parte de los gobiernos latinoamericanos le da a la gente un sentido de unidad y estabilidad, y la ilusión de algún tipo de orden. un estilo de juego diferente y la amplia popularización de este deporte por los medios de comunicación. El fútbol también debe su popularidad a los políticos latinoamericanos que, a través de este deporte, distrajeron a la población latinoamericana de los problemas socioeconómicos más graves presentes en los países de esta

región. Los propios jugadores y clubes latinoamericanos no comentan sobre la política de sus países en ese momento. Se puede decir que tal uso del fútbol por parte de los gobiernos latinoamericanos le da a la gente un sentido de unidad y estabilidad, y la ilusión de algún tipo de orden. Los propios jugadores y clubes latinoamericanos no comentan sobre la política de sus países en ese momento. Se puede decir que tal uso del fútbol por parte de los gobiernos latinoamericanos le da a la gente un sentido de unidad y estabilidad, y la ilusión de algún tipo de orden. Los propios jugadores y clubes latinoamericanos no comentan sobre la política de sus países en ese momento. Se puede decir que tal uso del fútbol por parte de los gobiernos latinoamericanos le da a la gente un sentido de unidad y estabilidad, y la ilusión de algún tipo de orden.

Pero, ¿cuál sería la popularidad del fútbol y el fútbol en sí mismo en América Latina sin sus estrellas del fútbol, grandes héroes y guerreros del campo de batalla del fútbol? A pesar de que el fútbol se describe como un juego de equipo, en América Latina el núcleo de cada equipo son los futbolistas individuales, glorificados y equiparados con el heroísmo, que a veces incluso se atribuye a la divinidad. Grandes jugadores, como el ya mencionado Lionel Messi de Argentina o Ronaldinho de Brasil, son conocidos

incluso por aquellos que no están muy interesados en los deportes. Tales futbolistas, recibidos con un gran número de decenas de miles de aplausos, son como grandes actores de escena que, al entrar en el campo, se entregan todo para brindar a sus espectadores un espectáculo fenomenal y único. Incluso ante la derrota de su favorito, Los fanáticos latinoamericanos no bajan la voz y lo animan, porque para ellos sigue siendo el ganador de todos modos. ¿Qué podría ser más edificante para un hombre que el poder de miles de voces gritando su nombre vivo?

El fútbol y sus leyendas crean e influyen no solo en la realidad del estadio, sino también en la que viven sociedades enteras de América Latina. Para muchos latinos, el fútbol se identifica como un trampolín desde los problemas de la vida cotidiana, principalmente a través de sus partes fijas del juego. La ubicación de las puertas, las regulaciones y los asientos de la audiencia no cambian y, por lo tanto, constituyen una especie de ritual que da a las personas una sensación de estabilidad social. A pesar de sus reglas constantes, el fútbol aún brinda mucho entretenimiento a sus fanáticos y permite que tanto los futbolistas como el público expresen sus emociones. Es un deporte asombroso cuyo impacto en las emociones es incomparable a otros campos.

Sin embargo, hay latinoamericanos que no consideran al fútbol tan importante como la mayoría de los latinoamericanos lo consideran. Entre esas personas se encuentra el escritor intelectual peruano Mario Vargas Llosa, quien no ve ninguna otra cualidad especial en el fútbol que no sea brindar toneladas de entretenimiento. Él no es el único; También otro escritor, considerado uno de los más grandes escritores de América Latina, Jorge Luis Borges, es crítico con el fútbol. En 1978, Borges anunció que no tenía intención de ver un deporte en el que se encuentran tantos futbolistas desfavorecidos, y para el Mundial decidió irse de Buenos Aires. Como él mismo afirmó, para él un atractivo mayor que el fútbol es incluso una pelea "plebeya" con el uso de cuchillos, reconociendo que al menos los jugadores de este tipo de entretenimiento tenían una nobleza mayor que los futbolistas.

Completando este importante elemento de la cultura latinoamericana, que es el fútbol, se puede afirmar con audacia que ejerce una gran influencia en prácticamente todas las ramas políticas, económicas, culturales y sociales de América Latina. El fútbol es un elemento inseparable de casi todos los latinoamericanos, desde el inicio de su vida hasta la edad adulta. A pesar de varias voces de oposición, el fútbol es un símbolo, una tradición y un ele-

mento importante que muestra la singularidad de los latinoamericanos. El papel del fútbol en los países latinoamericanos es enorme y también es un gran pasatiempo que los latinos viven hasta el día de hoy.

Artur Kołodziejczyk

***

FÚTBOL EN AMÉRICA LATINA. CASO DE ESTUDIO

Todo se ha dicho y escrito sobre el fenómeno del fútbol latinoamericano, y si no todo, mucho. Personas de casi todos los estratos sociales, en la ley del ka, hablan de este deporte único en cualquier rincón del mundo, lo que solo enfatiza aún más el valor y la importancia de este fenómeno en la cultura mundial. Y aunque la patria de esta disputa más popular en el mundo es Inglaterra, no parece significar tanto en ninguna parte como en América Latina. Al observar los informes de los medios que muestran el amor y la pasión que tienen los latinoamericanos por el fútbol, da la impresión de que es casi un reflejo de la vida y la cultura de la gente de estos países. En muchos de estos países, el fútbol se ha vuelto cada vez más importante que el deporte. Para innumerables latinoamericanos, el fútbol se ha convertido casi en una religión.

Hasta ahora no he podido visitar América Latina, pero el destino ha que hace unos años pude experimentar de primera mano lo que significa el fútbol para los latinoamericanos, y más concretamente para los brasileños. Como futbolista de uno de los clubes de la provincia de Łódź, tuve la oportunidad de pasar varios años rodeado de fut-

bolistas de la Tierra del Café. Mis primeras ideas sobre el fútbol latinoamericano oscilaban principalmente en torno a sus logros en el campo: jugadas mágicas y destreza técnica sin precedentes, pero no decía mucho sobre su cultura. Viendo a los más grandes futbolistas latinoamericanos en la televisión o en Internet muchas veces, me preguntaba qué los hace capaces de jugar de una manera tan específica y espectacular, con tanta libertad y gracia que tienen un estilo que ningún gran jugador europeo tiene.

Lo primero Noté la franqueza con la que los brasileños se acercaron a todos en el club. Yo también soy una persona bastante reservada, así que al principio fue un gran cambio para mí y se puede decir que a veces incluso me sentí un poco incómodo cuando, además del tradicional apretón de manos europeo, también hubo un abrazo fraterno como saludo. El hecho de que sólo nos conocíamos desde hacía unos pocos o una docena de días no suponía un gran problema para ellos. Era fácil sentir que no tenían prejuicios contra nosotros y que nos trataban con gran franqueza. Me acostumbré con el tiempo e incluso me gustó su enfoque, lo que me hizo más abierto. Nuestros amigos latinoamericanos pudieron contagiarnos de energía positiva y optimismo en casi todas las situaciones. Inicialmente, no cabíamos en nuestras cabezas, que puedes

ser tan optimista y sonreír después de perder un juego. Algunos incluso cuestionaron que no estuvieron lo suficientemente involucrados en el partido y el resultado final, con una sincera sonrisa en el rostro a los pocos minutos del partido. Sin embargo, al pasar más tiempo con ellos, noté que la sonrisa de los invitados en sus rostros prácticamente independientemente de la situación y el hecho de que estén sonriendo no tiene nada que ver con el hecho de que no les importaba el juego y el buen resultado del juego. equipo – por el contrario, trataban el fútbol con gran seriedad y respeto. Cada partido fuera fue un evento muy importante para ellos, se puede decir que el día del partido fue casi un día festivo para ellos. Ya unos días antes del partido, se pudo intuir y notar que toda su energía estaba concentrada en este evento. Incluso durante los entrenamientos, cuando salieron al campo, se podía ver una gran pasión y compromiso. Se notó claramente que disfrutaban del juego, que disfrutaban de cada jugada, de cada contacto con el balón. Incluso después de un juego fallido, sus rostros mostraban con mayor frecuencia una sonrisa, no resignación o duda. Cuando salimos a la cancha, el tiempo parecía haberse detenido, todos los problemas pasaban a un segundo plano, se notaba concentración y dedicación total al juego. Con ellos en el equipo nos

sentimos mucho mejor, nos sentimos mejor, más fuertes como equipo. Su pasión y habilidades sobresalientes nos dieron alas, sabíamos que con ellos de nuestro lado, podíamos lograr mejores resultados. Eran como un pegamento que une los distintos modos de la máquina que era nuestro equipo. Le dieron a nuestro juego un ritmo único, jugado de una manera que no se podía encontrar en el juego de los europeos. Al conocerlos mejor, noté que realmente juegan de la forma en que se comportan en la vida fuera del campo. Fue evidente que la alegría y el optimismo que los acompañan día a día se manifiestan en su forma de jugar.

Es imposible no mencionar el papel de la música, que jugó un papel extremadamente importante en sus vidas. Cada vez que los visitamos con colegas en el apartamento que alquilaron, los sonidos de la música brasileña y el olor a comida se podían escuchar desde la puerta. No recuerdo una situación en la que la música no se reprodujera allí. Además, tanto antes como después de los entrenamientos, se tocaba música en nuestro vestuario. A veces pedían tocar música por los altavoces del estadio, incluso durante los entrenamientos. De hecho, al ver su forma de tocar, uno podría tener la impresión de que se mueven con tanta ligereza y facilidad, como si estuvieran tocando al ritmo

de una música alegre. Su estilo y forma de tocar era muy específico, imposible de imitar. Su juego parecía basarse en un cierto ritmo, según el cual se movían, influyendo mucho en la dinámica del juego. Muchas veces, después de ganar partidos en el vestuario, celebraron la victoria con fuertes gritos, cantando y hasta bailando. No escondere eso cuando vi por primera vez Como en el camerino bailan espontáneamente después del partido con la música, una enorme sonrisa apareció en mi rostro. Mirando alrededor del guardarropa, resultó que todos los que estaban presentes en él reaccionaron de la misma manera. Era imposible pasar con indiferencia. Su alegría real y desgarradora de ganar fue tan contagiosa que incluso los japoneses, que también teníamos en el equipo, comenzaron a aplaudir y bailar con ellos. La energía y la actitud positiva que aportaron a nuestras vidas nos ayudaron a convertirnos en un equipo mucho mejor tanto dentro como fuera del campo. Su optimismo y fe en la victoria consiguieron que el partido se volviera a nuestro favor en muchas ocasiones. que estaban presentes en él. Era imposible pasar con indiferencia. Su alegría real y desgarradora de ganar fue tan contagiosa que incluso los japoneses, que también teníamos en el equipo, comenzaron a aplaudir y bailar con ellos. La energía y la actitud positiva que

aportaron a nuestras vidas nos ayudaron a convertirnos en un equipo mucho mejor tanto dentro como fuera del campo. Su optimismo y fe en la victoria consiguieron que el partido se volviera a nuestro favor en muchas ocasiones. que estaban presentes en él. Era imposible pasar con indiferencia. Su alegría real y desgarradora de ganar fue tan contagiosa que incluso los japoneses, que también teníamos en el equipo, comenzaron a aplaudir y bailar con ellos. La energía y la actitud positiva que aportaron a nuestras vidas nos ayudaron a convertirnos en un equipo mucho mejor tanto dentro como fuera del campo. Su optimismo y fe en la victoria consiguieron que el partido se volviera a nuestro favor en muchas ocasiones.

Esta fe se basó no solo en la creencia en las propias habilidades, sino también en la fe sincera y el amor por Dios. Antes de cada partido, saliendo a la cancha En la construcción del estadio, se notó algo especial. Todos nuestros brasileños salieron al campo con los brazos ligeramente doblados a la altura de los codos y apuntando hacia el cielo. Caminando así, con los ojos cerrados, rezaban una oración antes de cada partido. Muchos de ellos, aún en el vestuario, vestían una camiseta con la imagen de Jesús o una gran inscripción "100% Jesús" debajo de la camiseta del partido. Cada uno de ellos llevaba una cadena alrededor

del cuello, la cual se besaron y se la quitaron antes de ir al juego. A menudo, después de acciones infructuosas, se despedían haciendo la señal de la cruz, y luego de los goles marcados, muchos de ellos levantaban la mano al cielo, como si quisieran agradecer a Dios.

Como todos los brasileños, nuestros amigos del Coffee Country también eran fanáticos del fútbol. Viniendo de diferentes partes de Brasil, animaron a sus amados equipos y tuvieron a sus ídolos del fútbol a seguir. Al visitarlos repetidamente en su apartamento, los vimos reunirse alrededor de la computadora, viendo a sus amados equipos en Internet. Vestidos con los colores del club, comentaron en voz alta y con celo sobre las actividades de campo de sus favoritos. A menudo gritaban, agitaban las manos, discutían o mordisqueaban mientras veían partidos, pero esto nunca se tradujo en sus relaciones privadas. Estaban muy cerca el uno del otro y siempre se mantuvieron unidos.

Mirando hacia atrás a los años pasados en los vestuarios de fútbol y en Stadionach, agradezco el destino que puso en mi camino a nuestros amigos brasileños. Gracias a ellos, pude experimentar una forma de vida diferente, y luego completamente nueva para mí. Pude ver, al menos en pequeña medida, lo maravillosa y emocionalmente rica que era la cultura latinoamericana. Y aunque tuve la oportu-

tunidad de relacionarme con ella solo durante unos años, estoy seguro de que hasta cierto punto dejó su huella en mí. Introdujo más amabilidad y optimismo en mi vida, demostró que teniendo poco puedes ser una persona realmente feliz. Estas experiencias enseñan mucho, amplían sus horizontes y añaden un gran valor. He aprendido mucho de esta lección de cultura y las experiencias adquiridas me ayudan a percibir y comprender mejor la realidad en la que vivimos. Y aunque nos hemos mudado a diferentes partes del mundo y ya no tengo contacto con la mayoría de mis "hermanos" brasileños, estoy seguro de que el vínculo que se ha establecido entre nosotros durará toda la vida. Estoy seguro de que si nos volvemos a encontrar, definitivamente nos saludaremos y volveremos a los recuerdos de la época en que jugamos juntos. Fue el fútbol el que nos permitió construir un vínculo único que nos unirá para siempre.

Marcin Krawczyk

***

IDENTIDAD Y CULTURA EN AMÉRICA LATINA. PROBLEMAS SELECCIONADOS

En Polonia, la historia de América Latina no es muy conocida, de hecho puedo apoyar esta opinión con mi ejemplo. Hasta ahora, solo he conocido la música de esta región, que, como resultó más tarde, es solo una fracción de la rica cultura. Con curiosidad, comencé a buscar información sobre este tema. Después de un largo análisis de los materiales recopilados preparados por científicos polacos, debo decir que no son suficientes. Parecería que identidad y cultura son dos conceptos básicos a la hora de analizar la historia de un determinado territorio, país o incluso comunidad. Mientras tanto, pocos científicos polacos, incluido el Dr. hab. Katarzyna Krzywicka, se tomó la molestia de abordar el tema antes mencionado. Contrariamente a las apariencias, la siesta y la fiesta son conceptos que rara vez se mencionan, aunque si le preguntaras a personas al azar con qué asocian estas dos palabras, dirían que está relacionado con el idioma español, que está fuertemente asociado con los países de América Latina. Me sorprende este hecho también porque los latinos usan estos términos a diario, es más, se adhieren escrupu-

losamente a ellos. Entonces, si me preguntaran qué pienso sobre las fuentes de las que se puede extraer conocimiento sobre América Central, respondería que, en comparación con los libros sobre, por ejemplo, Asia Central, hay muy pocos de ellos.

De hecho, el libro “La Historia de la Cultura Latinoamericana”, editado por Marcin Gawrycki, aborda los siguientes temas: la naturaleza, la evolución de la filosofía y la historia de América Latina, las desigualdades sociales y los aspectos teológicos, mientras que en mi trabajo decidí centrarme en la identidad y cultura en América Latina. Entre los aspectos que encontré sumamente interesantes se encuentran el concepto de hibridación cultural y fiesta. Ambos conceptos están cerca de mis intereses, por eso decidí analizarlos con más profundidad. Sin duda, están más cerca de mi corazón en comparación, por ejemplo, con el análisis económico. En primer lugar, fiesta es uno de los conceptos que me viene a la cabeza como asociación en lo que respecta a la cultura latinoamericana. Pienso como la mayoría de la gente Sí, y asocio esta palabra con una especie de ritual de celebración, que consiste en celebrar la belleza de la vida incluso en sus aspectos más pequeños. Este período es tan importante para los latinos que los expertos dicen que adquiere un significado

simbólico. ¿Por qué es tan importante? Es decir, se relaciona principalmente con el sentido de identidad, una especie de unidad de toda la comunidad. A menudo se nota no solo la alegría y la sonrisa en el rostro de todos, sin importar el género, la edad, la clase social, etc., aunque sin duda es uno de los aspectos más importantes, si no el más importante, de la fiesta. Lo que más se puede ver, que se nota a primera vista, es ropa festiva, de gala y decoraciones coloridas. Para nosotros los europeos puede parecer extraño porque somos una forma de celebración, además de celebrar las fiestas, Definimos más a menudo con ropa cómoda que con atuendos elegantes. Sin embargo, me gusta mucho esta forma, enfatiza el respeto por la tradición. ¿Qué otra cosa sería una celebración sin comida y música? Estos son otros aspectos importantes. Los latinos se enfocan en la cocina tradicional durante la fiesta y, como siempre, el baile y la música los acompañan. Quizás sea un tema tan importante para ellos, porque al celebrar expresan la alegría de vivir, que se traduce en su larga y feliz vida.

Cuando se habla de una vida feliz, es imposible no mencionar el turismo. Después de todo, viajar es un elemento indispensable de todo sueño humano. Como en todos los aspectos de la economía y la cultura, los países

latinoamericanos también basan sus economías en el turismo. Debería ser obvio que tiene sus luces y sombras. Mientras buscaba las fuentes disponibles, encontré una observación extremadamente interesante. Bueno, según algunos expertos en el tema, los turistas no traían nada de valor, aparte del aumento de la delincuencia y el aumento de la contaminación. Honestamente, esta es la primera vez que me cruzo con una opinión así, pero después de un análisis más profundo, noto su veracidad y justificación. Este fenómeno no es solo un estímulo para cultivar la cultura y la tradición de un lugar determinado, pero debido a las pequeñas ganancias en los bolsillos de los residentes, también se convirtió en un estímulo para un aumento en el porcentaje de delincuencia, porque estas personas no ven otra forma de sobrevivir. Esta tendencia negativa ha cambiado a lo largo de los años. Los ciudadanos comenzaron a notar las ventajas del turismo, incluido el desarrollo de negocios locales y, por lo tanto, el desarrollo personal. Además, cada vez más personas viajan allí, lo que hace que América Latina y su historia sean cada vez más populares. Incluso en Polonia, los programas documentales sobre estos países se ven cada vez con más frecuencia. La desventaja es el hecho de que el crecimiento del turismo también aumenta la cantidad de contaminación causada

por el aumento en la cantidad de vehículos (automóviles, autobuses) utilizados para transportar turistas a atracciones turísticas u hoteles específicos. porque esta gente no ve otra forma de sobrevivir. Esta tendencia negativa ha cambiado a lo largo de los años. Los ciudadanos comenzaron a notar las ventajas del turismo, incluido el desarrollo de negocios locales y, por lo tanto, el desarrollo personal. Además, cada vez más personas viajan allí, lo que hace que América Latina y su historia sean cada vez más populares. Incluso en Polonia, los programas documentales sobre estos países se ven cada vez con más frecuencia. La desventaja es el hecho de que el crecimiento del turismo también aumenta la cantidad de contaminación causada por el aumento en la cantidad de vehículos (automóviles, autobuses) utilizados para transportar turistas a atracciones turísticas u hoteles específicos. porque esta gente no ve otra forma de sobrevivir. Esta tendencia negativa ha cambiado a lo largo de los años. Los ciudadanos comenzaron a notar las ventajas del turismo, incluido el desarrollo de negocios locales y, por lo tanto, el desarrollo personal. Además, cada vez más personas viajan allí, lo que hace que América Latina y su historia sean cada vez más populares. Incluso en Polonia, los programas documentales sobre estos países se ven cada vez con más frecuencia. La

desventaja es el hecho de que el crecimiento del turismo también aumenta la cantidad de contaminación causada por el aumento en la cantidad de vehículos (automóviles, autobuses) utilizados para transportar turistas a atracciones turísticas u hoteles específicos. entre otras cosas, empezaron a centrarse en el desarrollo de empresas locales y, por tanto, en el desarrollo personal. Además, cada vez más personas viajan allí, lo que hace que América Latina y su historia sean cada vez más populares. Incluso en Polonia, los programas documentales sobre estos países se ven cada vez con más frecuencia. La desventaja es el hecho de que el crecimiento del turismo también aumenta la cantidad de contaminación causada por el aumento en la cantidad de vehículos (automóviles, autobuses) utilizados para transportar turistas a atracciones turísticas u hoteles específicos. entre otras cosas, empezaron a centrarse en el desarrollo de empresas locales y, por tanto, en el desarrollo personal. Además, cada vez más personas viajan allí, lo que hace que América Latina y su historia sean cada vez más populares. Incluso en Polonia, los programas documentales sobre estos países se ven cada vez con más frecuencia. La desventaja es el hecho de que el crecimiento del turismo también aumenta la cantidad de contaminación causada por el aumento en la cantidad de

vehículos (automóviles, autobuses) utilizados para transportar turistas a atracciones turísticas u hoteles específicos. Incluso en Polonia, los programas documentales sobre estos países se ven cada vez con más frecuencia. La desventaja es el hecho de que el crecimiento del turismo también aumenta la cantidad de contaminación causada por el aumento en la cantidad de vehículos (automóviles, autobuses) utilizados para transportar turistas a atracciones turísticas u hoteles específicos. Incluso en Polonia, los programas documentales sobre estos países se ven cada vez con más frecuencia. La desventaja es el hecho de que el crecimiento del turismo también aumenta la cantidad de contaminación causada por el aumento en la cantidad de vehículos (automóviles, autobuses) utilizados para transportar turistas a atracciones turísticas u hoteles específicos.

De hecho, se sabe desde hace mucho tiempo que la medicina es un elemento indispensable de cultura e identidad. Puede preguntarse: si los latinos son tan felices todos los días y la felicidad es la cura para todos los males, ¿acaso se enferman? Por sorprendente que parezca, sí, se enferman como todos los demás. Sin embargo, en la mayoría de los casos, no utilizan únicamente fármacos biomédicos para curar la enfermedad. Se centran en la medi-

cina natural conocida en la época precolombina, a la que hoy llamaríamos alternativa. Puede adivinar fácilmente que se toma de las tribus indias que viven allí. Este tipo de tratamiento se basa en tratamientos naturales como hierbas, rituales. Esto se debe principalmente al hecho de que no todo el mundo puede permitirse utilizar los servicios de un médico o permanecer en un hospital. porque es demasiado caro. Cabe señalar que este tipo de medicina ha ganado popularidad debido a las recetas tradicionales en las que los latinos depositan grandes esperanzas. Basado en creencias y rituales paganos, se hizo tan famoso que se crearon clínicas en las que los pacientes son tratados sobre la base de estos métodos. Sin duda, la visión india sobre el aspecto médico, en mi opinión, proviene del respeto latino por la tradición. En cuanto a la historia de la medicina según los indios, hay que admitir que difiere levemente de la historia de la medicina anterior a la época de la conquista. Es fácil adivinar que la medicina moderna ha evolucionado agregando varios conceptos y tratamientos de Europa o África. En mi opinión, este es otro ejemplo de hibridación cultural. que este tipo de medicina ha ganado popularidad debido a recetas tradicionales en las que los latinos tienen grandes esperanzas. Basado en creencias y rituales paganos, ganó tal fama que se crearon

clínicas en las que los pacientes son tratados sobre la base de estos métodos. Sin duda, la visión india sobre el aspecto médico, en mi opinión, proviene del respeto latino por la tradición. En cuanto a la historia de la medicina según los indios, hay que admitir que es ligeramente diferente de la historia de la medicina antes de la época de la conquista. Es fácil adivinar que la medicina moderna ha evolucionado agregando varios conceptos y tratamientos de Europa o África. En mi opinión, este es otro ejemplo de hibridación cultural. que este tipo de medicina ha ganado popularidad debido a las recetas tradicionales en las que los latinos tienen grandes esperanzas. Basado en creencias y rituales paganos, ganó tal fama que se crearon clínicas en las que los pacientes son tratados sobre la base de estos métodos. Sin duda, la visión india sobre el aspecto médico, en mi opinión, proviene del respeto latino por la tradición. En cuanto a la historia de la medicina según los indios, hay que admitir que es ligeramente diferente de la historia de la medicina antes de la época de la conquista. Es fácil adivinar que la medicina moderna ha evolucionado agregando varios conceptos y tratamientos de Europa o África. En mi opinión, este es otro ejemplo de hibridación cultural. Basado en creencias y rituales paganos, se hizo tan famoso que se crearon clínicas en las que los pa-

cientes son tratados sobre la base de estos métodos. Sin duda, la visión india sobre el aspecto médico, en mi opinión, proviene del respeto latino por la tradición. En cuanto a la historia de la medicina según los indios, hay que admitir que difiere levemente de la historia de la medicina anterior a la época de la conquista. Es fácil adivinar que la medicina moderna ha evolucionado agregando varios conceptos y tratamientos de Europa o África. En mi opinión, este es otro ejemplo de hibridación cultural. Basado en creencias y rituales paganos, se hizo tan famoso que se crearon clínicas en las que los pacientes son tratados sobre la base de estos métodos. Sin duda, la visión india sobre el aspecto médico, en mi opinión, proviene del respeto latino por la tradición. En cuanto a la historia de la medicina según los indios, hay que admitir que difiere levemente de la historia de la medicina anterior a la época de la conquista. Es fácil adivinar que la medicina moderna ha evolucionado agregando varios conceptos y tratamientos de Europa o África. En mi opinión, este es otro ejemplo de hibridación cultural. En cuanto a la historia de la medicina según los indios, hay que admitir que difiere levemente de la historia de la medicina anterior a la época de la conquista. Es fácil adivinar que la medicina moderna ha evolucionado agregando varios conceptos y tratamien-

tos de Europa o África. En mi opinión, este es otro ejemplo de hibridación cultural. En cuanto a la historia de la medicina según los indios, hay que admitir que es ligeramente diferente de la historia de la medicina antes de la época de la conquista. Es fácil adivinar que la medicina moderna ha evolucionado agregando varios conceptos y tratamientos de Europa o África. En mi opinión, este es otro ejemplo de hibridación cultural.

Así que echemos un vistazo más de cerca a este tema. Si se da un paso más, se puede sacar otra conclusión, a saber: el proceso de permeación cultural también es visible en la medicina. La medicina occidental se mezcla con la tradicional, transmitida de generación en generación, y cambia según la tribu y, por lo tanto, la región. Esto es principalmente para que las personas dejen de tener miedo de los médicos, de las batas blancas y se dejen ayudar. Por lo tanto, se permite deliberadamente impregnar estos aspectos, por ejemplo, la dosis prescrita de medicamentos se administra con una infusión específica de hierbas. Sin embargo, hay ciertas áreas que los médicos biomédicos no deben exceder. Tienen estándares y especializaciones predefinidos, cuyos límites no pueden cruzar en absoluto. Lo mismo se aplica a los médicos que se especializan en medicina popular, quienes, por cierto, tie-

nen acceso a numerosas capacitaciones para elevar el nivel de sus conocimientos sobre esta "científica", pero hay actividades que no pueden realizar. Sospecho que es más probable que los indígenas confíen en un médico popular que viva a pocas casas de distancia que recurran a la ayuda de un médico extranjero desconocido en una clínica u hospital ambulatorio.

La medicina tradicional, como ya se mencionó, es la forma más popular de tratar la enfermedad. Durante décadas, este conocimiento se ha utilizado en América Latina y sin duda se utiliza en la actualidad. Esto se debe a que cada persona tiene una persona en su entorno en quien puede confiar completamente en términos de salud. El médico local inspira una gran confianza y es por eso que la gente a menudo decide visitarlo. Las autoridades latinoamericanas saben muy bien que este tipo de situaciones se están dando, por lo que organizaron capacitaciones especiales. Están diseñados para transferir la práctica adecuada en el campo de la medicina occidental a los médicos tradicionales. Gracias a esto, podrán ayudar incluso a los casos más amenazados. Puede ser interesante notar que los médicos tradicionales también se benefician de la formación de médicos tradicionales, a veces de todo el mundo. De esta manera, pueden

aprender a lidiar con muchas otras formas de lidiar con una condición. Por lo tanto, la medicina tradicional se basa no solo en los rituales indios, sino también, por ejemplo, en la producción de ungüentos, cremas, jarabes y otros medicamentos adecuados. Curiosamente, estos productos se venden cada vez con mayor frecuencia no solo en una región determinada, sino que también se exportan fuera de ella.

Vale la pena hacerse una pregunta final con respecto a todas estas influencias: ¿Es la hibridación de culturas solo o incluso necesaria, o tal vez no existe en absoluto? Con la mano en el corazón, puedo decir que es un proceso inevitable de desarrollo de cualquier país, pero en Centroamérica es visible en gran medida. Cabe agregar que afecta a la cultura, lo que genera una mezcla única que no existe en ningún otro lugar del mundo. Por un lado, muestra el continuo desarrollo y el impacto de la globalización incluso en los rincones más remotos del mundo. Por otro lado, las generaciones de hoy están más orientadas culturalmente hacia las influencias extranjeras, que automáticamente y quizás inconscientemente desplazan su propia cultura. El entorno está claramente dividido a este respecto, pero lo cierto es que este proceso no puede detenerse por determinadas razones.

En resumen, la identidad y la cultura son dos conceptos muy importantes para la gente de América Latina. Incluyen no solo los conceptos que he mencionado, sino también muchos otros. Es un tema tan vasto que me cuesta limitar su contenido. La hibridación se ha convertido en un proceso con partidarios y opositores, pero, no obstante, es un aspecto del desarrollo del que ninguna cultura puede escapar.

Justyna Kondaszewska

A TRAVÉS DE LOS OJOS DEL REVISOR

El arte latinoamericano no es muy conocido por muchas personas. Sí, todos se han encontrado con una telenovela latina o han escuchado una canción latina al menos una vez, pero esto es todo lo que sabe el Kowalski promedio. Por eso, me sorprende la cantidad de publicaciones relacionadas con la cultura y el arte de América Latina disponibles en Polonia. Hay más de 100. Es una gran cantidad, aunque ninguna en comparación con las publicaciones sobre, por ejemplo, la cultura británica. Sin embargo, esto no es lo más importante. Vale la pena preguntarse: ¿Qué es el arte? Imágenes, poesía, filmografías / series, eso es seguro. ¿Pero vivir y lidiar con la vida cotidiana no es también una especie de arte? ¿Especialmente en condiciones no muy favorables? Por ejemplo, si los cubanos y sus coloridos autos "estadounidenses" siguen funcionando a pesar de la falta de repuestos, no son arte? ¿O quizás fútbol sudamericano y técnica de juego? También es una especie de arte. América Latina está llena de este tipo de "artes", como lo confirma el número de publicaciones antes mencionado. Una de esas publicaciones es un libro de Danuta Mucha titulado: "Creatividad en la didáctica universitaria. Área de Estudios Latinoamericanos". La autora, a partir de sus propias experiencias, incluida una estadía

en Guatemala por invitación del destacado escultor Dago-
berto Vásquez Castañeda y muchos años de contacto con la
intelectualidad guatemalteca, creó una serie de tips y conse-
jos para ayudar al lector en la organización del tiempo, je-
rarquizando sus funciones no solo en el contexto del trabajo,
el estudio o la redacción de disertaciones científicas, sino
también en la vida cotidiana. América Latina está llena de
este tipo de "artes", como lo confirma el número de publica-
ciones antes mencionado. Una de esas publicaciones es un
libro de Danuta Mucha titulado: "Creatividad en la didáctica
universitaria. Área de Estudios Latinoamericanos". La auto-
ra, a partir de sus propias experiencias, incluída una estadía
en Guatemala por invitación del destacado escultor Dago-
berto Vásquez Castañeda y muchos años de contacto con la
intelectualidad guatemalteca, creó una serie de tips y conse-
jos para ayudar al lector en la organización del tiempo, je-
rarquizando sus funciones no solo en el contexto del trabajo,
el estudio o la redacción de disertaciones científicas, sino
también en la vida cotidiana. América Latina está llena de
este tipo de "artes", como lo confirma el número de publica-
ciones antes mencionado. Una de esas publicaciones es un
libro de Danuta Mucha titulado: "Creatividad en la didáctica
universitaria. Área de Estudios Latinoamericanos". La auto-
ra, a partir de sus propias experiencias, incluída una estadía

en Guatemala por invitación del destacado escultor Dagoberto Vásquez Castañeda y muchos años de contacto con la intelectualidad guatemalteca, creó una serie de tips y consejos para ayudar al lector en la organización del tiempo, jerarquizando sus funciones no solo en el contexto del trabajo, el estudio o la redacción de disertaciones científicas, sino también en la vida cotidiana. Área de Estudios Latinoamericanos. La autora, a partir de sus propias experiencias, incluida una estadía en Guatemala por invitación del destacado escultor Dagoberto Vásquez Castañeda y muchos años de contacto con la intelectualidad guatemalteca, creó una serie de tips y consejos para ayudar al lector en la organización del tiempo, jerarquizando sus funciones no solo en el contexto del trabajo, el estudio o la redacción de disertaciones, sino también en la vida cotidiana. “Área de Estudios Latinoamericanos”. La autora, a partir de sus propias experiencias, incluida una estadía en Guatemala por invitación del destacado escultor Dagoberto Vásquez Castañeda y muchos años de contacto con la intelectualidad guatemalteca, creó una serie de tips y consejos para ayudar al lector en la organización del tiempo, jerarquizando sus funciones no solo en el contexto del trabajo, el estudio o la redacción de disertaciones científicas, sino también en la vida cotidiana.

Filip Stańczak

***

El autor del trabajo reseñado titulado “Guatemala en contextos literarios internacionales” es Danuta Mucha – dr hab. ciencias filológicas con especialización en historia de la literatura general, literatura infantil y juvenil, historia de la literatura polaca de los siglos XIX y XX; profesor académico, escritor; profesor de la Universidad Jan Kochanowski en Kielce, sucursal en Piotrków Trybunalski.

Trabajo vie “Guatemala en contextos literarios internacionales” muestra la imagen actual de América Latina, más específicamente – Guatemala, y presenta la historia de la literatura de ficción de este país, mostrando al mismo tiempo cuánto influyó en el surgimiento del realismo mágico y el modernismo.

Por tanto, es obligatorio referirse a Rubén Darío. Como aprendemos de la obra en cuestión, vino de Nicaragua y es seguro decir que fue un artista destacado que, debido a sus problemas y turbulencias en su vida privada, perdió un poco el rumbo. Se le considera el creador del modernismo, quien, aun alcanzando las alturas de la fama mundial, no recibió el Premio Nobel. Una observación interesante es el hecho de que a pesar de que provenía de un país tan pequeño como Nicaragua, se convirtió en una figura simbólica. Uno puede tener la tentación de decir

que se convirtió en el más grande narrador que, gracias a su trabajo, representó a toda América Latina.

Otro personaje destacado cuya historia se ha acercado es Miguel Ángel Asturias. Nacido en Guatemala, se le considera el creador del llamado realismo mágico. Fue galardonado con el Premio Nobel de Literatura de la Academia Sueca en 1967. Aprendemos que gracias a sus intereses, como la cultura de los indios mayas Kicze y su contacto con el surrealismo francés, combinó estos dos elementos y así inició el realismo mágico. Al igual que en el caso de Rubén Darío, Miguel Ángel Asturias se ha convertido en un representante de su país por su trabajo. Se puede concluir que es gracias a este trabajo que Guatemala fue proclamada Capital de la Cultura de América Latina en 2015, lo que sin duda alienta una reflexión más profunda, teniendo en cuenta que que todo el continente latinoamericano está representado por un país tan pequeño. Las biografías de Rubén Darío y Miguel Ángel Asturias fueron presentadas y comparadas de una forma muy interesante. Comenzando con su adolescencia, su destino y aventuras se han mostrado mientras ascendían en la escala de la carrera.

La siguiente parte presenta la cultura de las personas que viven en América Latina. Aprendemos sobre el importante papel de la madre en la cultura local, convirtiéndose

en un ideal y una especie de modelo, especialmente para un hijo, así como el papel de un padre que lleva la carga de sustentar a la familia y cuánta autoridad tiene. También leemos sobre la importancia que se le da a la educación superior, especialmente en el caso de los niños que se educan con mayor frecuencia en el extranjero, en los Estados Unidos y, con bastante frecuencia, en los países europeos.

También se describen los tiempos difíciles y sangrientos de la historia de Guatemala durante el gobierno del dictador Estrada Cabrera. Esto es lo que escribe Miguel Ángel Asturias en su obra titulada "El Señor Presidente". Muestra los mecanismos de violencia y terror que sembró Cabrera durante su reinado. Según leemos, la pieza se convirtió en una especie de "barómetro político". Llevó a Asturias a la fama mundial. Sin embargo, se utiliza el término "fama peligrosa", apuntando al hecho de que esta obra gótica se ha convertido en un retrato no solo de un dictador guatemalteco, sino de cualquier dictador en América Latina.

Se ha descrito con mucha precisión la importancia de la función de la "palabra" en la cultura local. A pesar de que es obvio que probablemente todos sepan explicar qué es una palabra, no equivale a la veneración que se le da a la palabra en América Latina. La "palabra" en países de

bajo contexto, como los Estados Unidos o los países de Europa occidental, tiene un significado completamente diferente. Más bien, se refiere a la asistencia inmediata al hacer negocios. Por otro lado, en países de alto contexto, como Guatemala, por ejemplo, la palabra adquiere un significado completamente diferente. Mientras leemos, las personas de alto contexto "saborean" la palabra porque tiene una fuerza y un poder extraordinarios para ellos. Para los pueblos mayas, los más importantes son la "Palabra", así como las "Raíces", que son para proteger a Guatemala de los terremotos que ocurren regularmente en las áreas locales.

También se planteó el tema de la literatura infantil en Guatemala. Como averiguamos, el prof. Daniel Armas desarrolla libros de texto de lectura para niños de diversos niveles educativos. También escribe poemas para niños, creyendo profundamente que es una excelente manera de aprender cultura. Leímos sobre Barbuchín, una canción para niños escrita por Daniel Armas. Este libro se ha convertido en una de las obras literarias más reconocidas de Guatemala. Narra las aventuras de Barbuchín, quien encuentra una salida a cada situación. También vale la pena señalar que, mientras leemos, Daniel Armas fue ayudado por su esposa, Virginia Recinos, en el proceso de

creación de este libro. Además, Armas también fue autor de obras de teatro dedicadas a los niños. Otro artista sobre el que leímos fue Ricardo Estrada, quien, escribiendo para niños, les presenta la cultura de los pueblos mayas. Fue él quien inició la inclusión de la literatura para niños y adolescentes en las asignaturas magistrales de la pedagogía. El escritor también desempeña el papel de dramaturgo creando obras de teatro para niños. Estas artes tendrán un impacto significativo en la "educación estética".

Finalmente regresamos a Rubéna Darío. Conocemos más sus aventuras en su vida privada, y también se presenta con más detalle la figura de su joven esposa, Rafaela Contreras. Resulta que la joven era una artista sobresaliente, no inferior en talento a su esposo. Fue una poeta que se refirió al modernismo con su obra. Pero murió prematuramente, lo que sin duda fue una pérdida invaluable del ámbito literario.

En resumen, el trabajo titulado "Guatemala en contextos literarios internacionales" es una obra multidimensional, que hace referencia a muchos hilos, presenta la historia y cultura de Guatemala y los países latinoamericanos de una manera muy accesible e interesante. Incluso para una persona que sabe poco sobre el tema, esta publi-

cación resulta ser una mina de información y hechos, sin dejar de ser una lectura agradable y ligera.

Izabela Kiełbik

***

La monografía titulada “Guatemala en contextos literarios internacionales” fue presentada en el año 2020. El texto fue escrito por Danuta Mucha, Dra. hab. ciencias filológicas con especialización en historia de la literatura general, literatura infantil y juvenil, historia de la literatura polaca de los siglos XIX y XX; profesora académica y escritora. La autora habla de América Latina, pero se centra más en el papel de la literatura y la palabra. Además, nos presenta los perfiles de dos famosos poetas de América Latina.

El primer tema de este trabajo es una aproximación a América Latina. La autora presenta, con una maestría exuberante, hechos conocidos y desconocidos. El europeo medio es capaz de nombrar los países más famosos de esa región, pero ya no conoce a Guatemala. Además, aquí se muestra información histórica sobre Guatemala y de Guinea Ecuatorial. Luego, surgió la ficción. La literatura latinoamericana es muy extenso. Sin embargo, sólo unos pocos autores obtuvieron reconocimiento en Europa en las décadas de 1960 y 1970. Los siguientes son los perfiles de dos escritores: Rubén Darío, llamado el “padre del modernismo (de Nicaragua)” y Miguel Ángel Asturias, el creador del realismo mágico y el premio Nobel

(de Guatemala). Ambos vienen de países muy pequeños en esa región. En de América Latina son el español y el portugués, los idiomas que se hablan. Por otro lado, prácticamente ningún europeo ha oído hablar del lenguaje q'eqchi. Latinoamérica también está ampliamente asociada con la música y la danza, pero pocas personas saben que el instrumento autóctono en Guatemala es la marimba.

A continuación, la autora presenta los perfiles de los dos poetas mencionados, Rubén Darío y Miguel Ángel Asturias. Más concretamente, su biografía y obra Asturias recibió el Premio Nobel de Literatura en 1967. También se le conoce como el fundador del realismo mágico. Darío, en cambio, es considerado el padre del modernismo, aunque no fue premiado como Asturias. Sorprendentemente, ambos caballeros tenían mucho en común. Prácticamente eran compañeros. Viajaron mucho y vinieron de países pequeños. Incluso trabajaron en la misma industria. También tuvieron que vivir con sus abuelos, pero por diferentes motivos. Miguel Ángel Asturias nació en una familia de abogados y vivía en un barrio mejor. Así que tenía una alta posición social. Rubén Darío, en cambio, tenía una situación completamente diferente. Sus padres se divorciaron, lo que significó que hubo que recortar los costos,

incluidos los relacionados con la educación. Ambos autores iniciaron desde muy temprana edad su contacto con la literatura, manteniéndolo hasta el final de sus días. Las obras de Miguel Ángel Asturias están marcadas por la cultura maya y latinoamericana.

Asturias es famoso por su novela “El Señor Presidente”. En ésta novela, expresa su crítica al sistema gobernante de manera satírica. Darío se hizo famoso por la colección de sus poemas titulada “Azul”. Al describir a dos poetas, la autora también introduce un poco sobre la cultura imperante en Guatemala. La familia es lo más importante en en éste país. Los lazos entre los miembros individuales de la familia también son muy importantes.

Otro tema que plantea la autora es la palabra. La palabra, así como el proceso de comunicación en sí, es muy importante. No es sólo para proporcionar información. Tiene muchas otras características. La forma de hablar da testimonio de la posición social, la educación y la cultura de la persona que pronuncia estas palabras. Hay un alto nivel de contexto en Guatemala. En el caso de una palabra, esto significa que juega un papel más importante que para las personas de bajo nivel social. En otras palabras, tiene poder y tradición propia. Es impensable usar malas palabras. Se cita la figura de Augusto Monterroso, considerado

un maestro en el uso de formas breves. Podía utilizar un vocabulario sofisticado, característico del contexto elevado en sus obras.

El último tema que plantea la autora es la literatura para niños y jóvenes de Guatemala. El papel de la literatura en la formación de las generaciones jóvenes es importante. De allí que la literatura infantil tenga un uso didáctico. Aquí se presenta la figura del profesor Daniel Armas, destacado educador, cuyos libros aún se encuentran en el canon de lectura escolar. El tema de sus obras es muy diverso, desde actividades cotidianas sencillas y típicas hasta aventuras. Sus obras apoyan el desarrollo de una persona joven, enseñan cultura y moldean el comportamiento. El autor presenta a los personajes de reconocidos artistas: Ricardo Estrada y Rene Molina Nuyens. R. Estrada introduce al niño a la cultura maya. Introdujo el personaje del Conejo y el Coyote, que representan los comportamientos buenos y malos, teatro infantil en Guatemala. Los adultos jugaban en un teatro de esta manera. Desafortunadamente, se retiraron las subvenciones económicas para el teatro fueron retiradas.

Para el consumidor promedio, los países latinoamericanos se asocian con mayor frecuencia con las series y películas más populares. La cultura y el comportamiento

presentados en la monografía pueden sorprender al europeo medio. Sin embargo, vale la pena reflexionar sobre este tema, porque hay muchas cosas de las que un habitante de Europa podría seguir el ejemplo de un habitante de América Latina.

Mateusz Kołowrotkiewicz

***

Guatemala es un país pequeño de Centroamérica, su área es un poco menos de un tercio del área de Polonia. Los europeos a menudo no pueden definir su ubicación o nombrarla cuando describen países latinoamericanos. Gracias al trabajo del autor, Danuta Mucha, podemos averiguar si este enfoque es el correcto o si Guatemala merece más reconocimiento en otros temas que el destino.

La monografía se centra en la literatura guatemalteca, sus representantes y la influencia en el trabajo de Europa.

El trabajo comienza con la presentación de escritores cuyo trabajo contribuyó al reconocimiento de Guatemala como Capital de la Cultura Latinoamericana. El autor menciona dos nombres: Miguel Ángel Asturias y Rubén Darío. Presenta su vida, los hogares familiares, que son la base de su crianza, además, dan testimonio del nivel de crianza y vivencias personales. Se da cuenta de las similitudes y diferencias que afectan a las obras posteriores de los escritores. Como subraya el autor, "Para comprender la creatividad hay que ahondar en la historia".

Cuando el lector se familiariza con los perfiles de los escritores, su atención se centra en la esencia de la palabra. Dado que se ha dedicado un capítulo a este tema, nosotros, como lectores, podemos adivinar que la palabra es

fundamental para el pueblo de Guatemala. De otro modo no. El lenguaje es evidencia de pertenencia social, junto con la crianza, los antecedentes y la educación. Como gente sofisticada y culta, los guatemaltecos no pueden imaginarse el uso de blasfemias tan comunes en los países europeos. ¿Qué pasa con las palabras dichas o, en este caso, escritas por el pueblo de Guatemala? Bueno, las palabras tienen poder, la forma en que las elegimos importa. Hay una razón por la que se dice que “las palabras son como clavos clavados en una tabla. Después de sacarlo, quedan rastros”. Tengo la impresión de que los guatemaltecos son conscientes de esto, se preocupan por la belleza de la palabra y las formas utilizadas.

En el próximo número, el autor de la monografía se centra en la literatura sobre niños y adolescentes. Aunque Guatemala carece de escritores nacionales, se enumeran los nombres de los autores que merecen reconocimiento. Se conservó la conciencia de las diferencias psicofísicas, las experiencias y la evaluación del mundo circundante entre el niño y el adulto. Esto influyó en la identificación de tres géneros literarios para niños: literatura adquirida (transmitida de generación en generación), literatura creada para niños (adecuada a la etapa de desarrollo psicofísico) y literatura instrumental (manipulando didácticamente).

Daniel Armas es una persona particularmente destacada en el contexto del desarrollo de la literatura guatemalteca para niños y jóvenes. Su obra más famosa, *Barbuchín*, todavía es utilizada por la mayoría de las escuelas del país para ampliar el vocabulario de los lectores más jóvenes. Y la literatura está a solo un paso del teatro. Contrariamente a todos los supuestos, en 1962 se estableció en Guatemala un teatro profesional para niños. Antes de este evento, el prof. El mismo Daniel Armas creó obras teatrales y animó a otros escritores a hacer lo mismo, siendo conscientes de las dificultades y la especificidad que requiere una obra determinada. El autor enfatizó la importancia de los valores morales. Otro escritor que también enseñó patrones de comportamiento y actitudes morales a través del arte fue Ricardo Estrada, quien se inspiró en las tradiciones indígenas, y más específicamente en el pueblo maya. Transmitió herencia y cultura a través de obras de teatro. Es sobre él que los críticos escriben que fue uno de los más grandes escritores de Centroamérica. También se asocia con el simbolismo del conejo y el coyote.

El teatro profesional, inicialmente asociado a los títeres, fue iniciado por la obra *La Cenicienta*, luego *el Gato con Botas*. El problema, sin embargo, fue la falta de producciones creadas en el país, y el retiro de la decisión de

subsidiar teatros influyó adicionalmente en el desarrollo comercial del teatro.

El último capítulo está dedicado a los personajes de Rubén Darío y Rafaela Contreras en el contexto de tierras por descubrir para los investigadores. Aunque a Rubén Darío se le llamó "el padre del modernismo", conocer su obra y su vida es un misterio.

El autor presenta muchos datos sobre publicaciones de Guatemala. Si bien los investigadores aún tienen un largo camino por conocer todos los detalles, este tipo de contenido es un elemento valioso que permite, al menos en parte, ahondar en los logros de los creadores guatemaltecos. La monografía de Danuta Mucha es un estudio valioso y muy útil de temas relacionados con la literatura guatemalteca. Es de naturaleza universal: puede ser utilizado con éxito por investigadores y personas que deseen examinar más de cerca el tema presentado.

La inspiración para buscar información más detallada sobre Guatemala y sus habitantes es razón suficiente para agradecer al autor por ampliar mis horizontes y "abrir el apetito" para una mayor exploración científica.

Małgorzata Terlicka

**DE LA PASIÓN
LATINOAMERICANA**

Santiago Ojeda⁷

***

En respuesta a
Tu ausencia
con un fuerte suspiro
el tiempo pasa
y pido el turno del destino
de donde eres de aqui
tan a menudo

***

El tiempo continúa
solo nosotros
Sin palabras
entretejidos en un sueño
como un rostro azotado por el viento
y una espiga
como la suma de nuestros suspiros

---

⁷ Círculo Científico de Estudiantes de "Aficionados a América Latina" de la Universidad Jan Kochanowski. Tutor dr hab. Danuta Mucha, prof. UJK.

“Patio del mundo”

Los mundos se sonrojan con cenizas descoloridas
los cielos vidriados tan azules como una boca azulada
las nubes arrojan luz blanca sobre las flores
el río y la avispa zumbante se tiñen de púrpura

El bosque suspira amor y el canto del cisne
Envía suaves gotas de rocío al cielo humeante
las bayas amargas son gruesas como el pelo
acariciando las cuerdas de estrellas sobre el árbol marino

“Descripción de la imagen”

Tienes el pelo dorado y tu corazón está en llamas
masas de labios dulces y piel palpitante
derritiste los reflejos de la luna en el suelo
el tiempo pinta las pupilas con una mancha marrón
un juego de luces escondido en el abismo del verdor
de los eventos transparentes esparcidos dentro de ellos
tiempo pasado ... solo viviendo en un espacio brillante
construyen un mundo de verdaderos sueños en el charco

***

norteenunca dejes que nos abandone el deleite de un niño,
que el mundo misterioso no nos impida actuar;
¡Mira lo poco que necesitas para ser feliz!
elige tus caminos difíciles, busca siempre un camino
siempre en algún lugar buena flor inagotable

***

¡Sobre el amor! Ángel terrible
¿Qué acechas en un sueño, y este sueño de pesadilla,
eres un pecado porque significas demasiado;
nos inclinamos ante ti, pero en las cenizas
hay alivio ... sin medida?

***

No hubo toque
y todavía
ella lo sintió
cada célula del cuerpo
el mundo se ruborizó como se podía sentir la fragilidad
del aliento, como si lo hubiera tomado en sus manos y
calentado el tiempo de momentos rosas bordados de risas
con hilo dorado de pedazos de estrellas

***

Al ser uno de los muchos lugares ruidosos, deberías sentirte solo.

no desprovisto de senderos y direcciones equivocadas
que alguien desde los albores del mundo ha trazado en su camino

nunca libre de consultas

por todos estos mañana

en el que se cumpla la verdad

esperado por todos

Hasta ahora, cada latido se ha concentrado en un solo punto

entre el principio y el final

ISBN 978-83-7133-989-9

9 788371 339899